

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (Π.Μ.Σ.)

**«ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΧΗ»**

ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

Τίτλος Εργασίας :

*Μελετώντας κοινωνικές αναπαραστάσεις σε σχέση με τις
ψυχοδραστικές ουσίες.*

*Συγκριτική μελέτη αναπαραστάσεων γονέων, εξαρτημένων και μη,
εφήβων, στην πόλη της Μυτιλήνης.*

Υπεύθυνος Εργασίας : Σκουλάς Παναγιώτης, ΑΜ 183Μ/09006

Επιβλέπων: Γεωργούλας Στράτος, Επίκουρος Καθηγητής

Μυτιλήνη 2011

Περιεχόμενα

Σελίδες

Εισαγωγή	4
Κεφάλαιο 1^ο	
Συναινετικές θεωρητικές προσεγγίσεις - Μια κριτική θεώρηση.....	8
Κεφάλαιο 2^ο	
Η σημαντικότητα των κοινωνικών αναπαραστάσεων	18
Κεφάλαιο 3^ο	
Ο ρόλος των ΜΜΕ στη διαμόρφωση των κοινωνικών αναπαραστάσεων	24
Κεφάλαιο 4^ο	
Η ταυτότητα της έρευνας	30
Κεφάλαιο 5^ο	
Συγκριτική ανάλυση δεδομένων.....	37
Συμπεράσματα	46
Βιβλιογραφία.....	53
Οδηγός Συνέντευξης	61
Παράρτημα 1	74
Παράρτημα 2	81

Ευχαριστίες

Μέσα από την παρούσα διπλωματική εργασία, που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «*Ερευνα για την τοπική κοινωνική ανάπτυξη και συνοχή*» του Τμήματος Κοινωνιολογίας, του Πανεπιστημίου Αιγαίου, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους, όσοι διαδραματίσανε σημαντικό ρόλο καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Πρωτίστως, θα ήθελα να ευχαριστήσω *τους γονείς μου και τον αδερφό μου*, που με έχουν στηρίξει αγόγγυστα σε αυτή την πορεία αλλά και εν γένει, που είναι επί της ουσίας δίπλα μου, ακόμα και στις πιο δύσκολες στιγμές μου. Θα ήθελα να ευχαριστήσω την *Αγγελικούλα Μου* (*τίποτα δε χάθηκε ποτέ από κανένα...λέω παραμύθια να ξορκίσω το κακό, να γίνουν όλα μαγικά με ένα χορό...*) για όλα αυτά που μου έχει προσφέρει, που υπάρχει για να με ακούει, για να με εκνευρίζει.. να την ευχαριστήσω για την ανιδιοτελή αγάπη της και για το γεγονός ότι είναι η αδερφή που δεν είχα. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Πέτρο, που *Σαν Φως* όλα αυτά τα χρόνια υπάρχει για να μου θυμίζει την αρχή όλης αυτής της προσπάθειας. Το *Αυγουλλάκι μου* που υπήρξε αφορμή για τους *Group Therapy Band*. Τους *Group Therapy* γιατί ξαναβρήκα ένα λόγο να εκτεθώ μουσικά και δημιουργικά και να γεμίσω με εικόνες και παραστάσεις την ψυχή μου. Το *Nellboy* που με αφορμή την αθωότητα του, ανακάλυπτα και εγώ ξανά τον κόσμο. Όλους αυτούς που συμπορευτήκαμε συνδικαλιστικά και οραματιστήκαμε (μάλλον μάταια) ένα καλύτερο Πανεπιστήμιο. Τον *Αλέξανδρο* και την οικογένεια του, που με αγκάλιασαν και με έκαναν μέλος της. Τις γυναίκες, της μέχρι τώρα ζωής μου (πέρα από τη μάνα μου) γιατί με έκαναν να καταλάβω ότι η Κοινωνιολογία ερμηνεύεται πιο εύκολα από ότι αυτές.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω το *Δάσκαλο* μου, τον Καθηγητή Στράτο Γεωργούλα, που όλα αυτά τα χρόνια με πίστεψε, με καθοδήγησε δημιουργικά, με έμαθε να σκέφτομαι, να έχω κριτική ματιά για την κοινωνία και την Κοινωνιολογία, που όποτε τον χρειάστηκα ήταν δίπλα μου. Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στο Στρατή και το Βασίλη από τη γραμματεία του Τμήματος, που ήταν πάντα πρόθυμοι να με βοηθήσουν για να «ξεμπλέξω» το γραφειοκρατικό κουβάρι του συστήματος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να αναδείξει τις αναπαραστάσεις που έχουν καλλιεργήσει γονείς εφήβων μη εξαρτημένων και γονείς εξαρτημένων ανηλίκων στην πόλη της Μυτιλήνης, σε σχέση με τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών όσον αφορά στις κοινωνικό-οικονομικό-πολιτικές διαστάσεις της, καθώς και τις αναπαραστάσεις για τη χρήση ουσιών ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Ο χρήστης ψυχοτρόπων ουσιών, οι οποίες είναι παράνομες, βάσει του νόμου χαρακτηρίζεται ως εγκληματίας. Το γεγονός αυτό συνδυαστικά με την περαιτέρω έκθεση και εξοικείωση του χρήστη ψυχοτρόπων ουσιών με εγκληματικά πρότυπα συμπεριφοράς τον οδηγεί, αντιθετικά με το μη χρήστη, ευκολότερα να ταυτιστεί με εγκληματικούς ρόλους και να προβεί σε εγκληματικές πράξεις. (Δασκαλάκης, 1981). Από τη στιγμή λοιπόν που θέτονται οι κανόνες και η παραβίασή τους χαρακτηρίζει την ατομική συμπεριφορά ως κοινωνική παρέκκλιση, τα άτομα ταξινομούνται ως περιθωριακά ή αντικοινωνικά. Και εφόσον οι δράσεις τους δεν υπόκεινται στις θεσμοθετημένες προσδοκίες και τους κατεστημένους τρόπους κοινωνικής συμπεριφοράς, περιλαμβάνονται στις αξιόποινες πράξεις, και ως εκ τούτου επέρχεται ο χαρακτηρισμός του δράντος της κοινωνικής παρέκκλισης ως αυτός του εγκληματία.

Παράλληλα η εργασία αποσκοπεί στην καταγραφή και ανάδειξη αναπαραστάσεων που αφορούν στην εικόνα των χρηστών ψυχοδραστικών ουσιών και στα δικαιώματά τους. Η θεωρητική προσέγγιση της παρούσας εργασίας, βάσει της οποίας θα πραγματοποιηθεί και η ανάλυση των δεδομένων, βασίζεται σε εγκληματολογικές θεωρίες της σύγκρουσης. Οι θεωρίες της σύγκρουσης αφορούν στην εγκληματολογική ερμηνεία της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς ως απόρροια κοινωνικό-οικονομικό-πολιτικών συγκρούσεων διαφορετικών ομάδων συμφερόντων. Επιπλέον το θεωρητικό πλαίσιο θα στηριχθεί στη θεωρία της ετικέτας και στη θεωρία του στίγματος. Η καταγραφή των κοινωνικών αναπαραστάσεων των γονέων κρίνεται απαραίτητη, δεδομένου της στιγματισμένης εικόνας του χρήστη, που είναι τόσο παραπλανητική όσο και κατασκευασμένη, φτάνοντας συχνά στα όρια της παραπληροφόρησης (Τσίλη, 1999, Κρασανάκης, 1992). Επιπροσθέτως, δεδομένου ότι η μυθοποίηση, όπως και η «δαιμονοποίηση των ναρκωτικών» (Λαμπροπούλου, 2002: 118-119), δε συμβάλλουν στην ορθολογική και μακροπρόθεσμη στρατηγική διαχείριση του φαινομένου και αφού τα ναρκωτικά και κυρίως οι χρήστες,

συνδέονται άρρηκτα με το φόβο (ή και το παιχνίδι) του θανάτου (Πανούσης, 1981) και με την ανασφάλεια θυματοποίησης (Γεωργούλας, 1999), καθίσταται κατανοητό ότι με αυτή την έρευνα θα διεξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα. Σύμφωνα, μάλιστα με έρευνα του Β. Καρύδη (2001), το ελληνικό δείγμα κατέχει ανάμεσα σε 17 βιομηχανικές χώρες την πρώτη θέση στο ζήτημα της εγκληματοφοβίας. (Κιούσης-Μανιάτης, «Τρόμος στην TV, “στολή” στην κοινωνία», *Ελευθεροτυπία*, 29 Δεκεμβρίου 2006, σελ. 45.) Παράλληλα, η αποκωδικοποίηση των αναπαραστάσεων των γονέων ενέχει σημαντικό ρόλο, εφόσον είναι σημαντική η οπτική της κοινής γνώμης για τον καθορισμό της όποιας αντεγκληματικής πολιτικής, δεδομένου ότι η αντεγκληματική πολιτική διαμορφώνεται μέσα από ένα ευρύ φάσμα ενεργειών, στοχεύοντας όχι μόνο στο να καταστείλει άλλα και να προβεί σε δράσεις πρόληψης του εγκλήματος. Από τη διαμόρφωση λοιπόν της κοινωνικής συνείδησης, για το υπό μελέτη ζήτημα, τα στερεότυπα μεταφέρονται και εκφράζονται μέσω της ποινικής νομοθεσίας, η οποία εν συνεχεία διαπλάθεται υπό τη συγκεκριμένη επιρροή των κοινωνικών δυνάμεων. (Αλεξιάδης, 1989). Καθίσταται κατανοητό λοιπόν ότι «ο προσανατολισμός της αντεγκληματικής πολιτικής είναι συχνά αποτέλεσμα συνάρτησης στάσεων και αναπαραστάσεων του κοινού», (Ζαραφονίτου, 1991:203). Ωστόσο η έννοια του εγκλήματος και της εγκληματικότητας του κοινού, με σαφή καθορισμό, δεν έρχεται πάντα σε ταύτιση με ό,τι καθορίζει και αντιμετωπίζει ως έγκλημα το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης (Ζαραφονίτου, 1991).

Υπό αυτή την έννοια με την παρούσα μελέτη επιχειρείται η ανάδειξη των αναπαραστάσεων των γονιών για το ζήτημα των ψυχοδραστικών ουσιών τόσο όσον αφορά στο επίπεδο της τοπικότητας όσο και στο επίπεδο κατασκευής υποκειμενικών νοημάτων, ανάλογα με τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες των βιωματικών πλαισίων των ερωτώμενων σε σχέση με τη χρήση ουσιών. Η ανάδειξη αυτή επιχειρείται, καθώς ως προς την τοπικότητα, οι εγκληματολογικές στατιστικές κατά βάση, επιβεβαιώνουν την αύξηση της εγκληματικότητας στα αστικά κέντρα. Ωστόσο το αίσθημα του φόβου στις συνειδήσεις των κατοίκων δεν ανταποκρίνεται σε αυτή την πραγματικότητα, ούτε καθορίζεται γεωγραφικά. Αυτή η σύγχυση είναι συχνά απόρροια λανθασμένης πληροφόρησης και μη επιστημονικής προσέγγισης των γενεσιουργών στοιχείων που αντικατοπτρίζουν τη συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα. (Ζαραφονίτου, 1991). Και από την άλλη πλευρά επιχειρείται να αναδειχθεί, αναφορικά με το βιωματικό πλαίσιο, ότι οι διαμορφωμένες αναπαραστάσεις ενός γονιού συνεχίζουν να καθορίζουν τον τρόπο αντιμετώπισης του

ζητήματος, ακόμα και όταν αυτός υπόκειται σε πλαίσιο θεραπευτικού προγράμματος, όπου και πλέον λαμβάνει μεγαλύτερο αριθμό πληροφοριών οι οποίες έχουν επιστημονικό υπόβαθρο.

Ωστόσο για να διαφανεί η σημαντικότητα της ανάδειξης των κοινωνικών αναπαραστάσεων των γονιών, στο παρόν πλαίσιο μελέτης, πραγματοποιείται ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, η οποία παρουσιάζει τη λειτουργία της οικογένειας να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο, εμφανίζοντας πιθανούς αιτιολογικούς παράγοντες της εξάρτησης σε σχέση με το ρόλο της οικογένειας. Το γεγονός αυτό υπόκειται σε κριτική βάσει των θεωριών που προαναφέρθηκαν, καθώς οι συγκρουόμενες θεωρητικές προσεγγίσεις, που άλλοτε εστιάζουν σε βιολογικούς – γενετικούς παράγοντες, άλλοτε δίνουν έμφαση σε ψυχολογικούς και κοινωνικούς αναδεικνύουν την πολυσχιδή ερμηνεία του φαινομένου. Είναι ενδεικτικό άλλωστε το γεγονός ότι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας μόλις το 1981 αναγνωρίζει επισήμως τη σημαντικότητα που διαδραματίζει το κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο, διαμορφώνοντας ανάλογα και τις πρακτικές παρέμβασης του τόσο σε επίπεδο πρόληψης όσο και θεραπείας.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν, επιχειρείται η παρουσίαση του υπό έρευνα ζητήματος μέσα από το πρίσμα συγκεκριμένων θεωρητικών προσεγγίσεων, τόσο από τη σκοπιά των συναινετικών θεωριών, αλλά και την κριτική τους θεώρηση, όσο και από τη σκοπιά των συγκρουσιακών θεωριών. Επιπλέον επιχειρείται, μέσω της επισκόπησης στις θεωρίες της ετικέτας και του στίγματος η βέλτιστη προσέγγιση της σύνδεσης ψυχοδραστικών ουσιών και των κοινωνικών αναπαραστάσεων που έχουν καλλιεργηθεί. Εν συνεχεία, στο δεύτερο κεφάλαιο, καταγράφεται η σημαντικότητα των κοινωνικών αναπαραστάσεων, μέσω των θεωριών που αναφέρονται στο συγκεκριμένο ζήτημα. Η έννοια της κοινωνικής αναπαράστασης διαδραματίζει εξέχοντα ρόλο στην παρούσα έρευνα, καθώς επίσης και το γεγονός της ανάδειξης αυτών ως «κοινωνικές», δεδομένων των κοινωνικών βιωματικών πλαισίων. Ένας σημαντικός παράγοντας στη διαμόρφωση, αναπαραγωγή και συντήρηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι τα ΜΜΕ και ο ρόλος αυτών. Για το λόγο αυτό κρίθηκε απαραίτητη η καταγραφή αυτών των δεδομένων στο τρίτο κεφάλαιο. Μετά την ολοκλήρωση του θεωρητικού πλαισίου, στο τέταρτο κεφάλαιο, ακολουθεί η ταυτότητα της έρευνας, που εμπεριέχει τα ερευνητικά ερωτήματα, τις υποθέσεις εργασίας, τη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε, δηλαδή αναλύεται η μέθοδος που διεξήχθη η παρούσα έρευνα, η δειγματοληψία και η μέθοδος της ανάλυσης, για να

καταλήξει στην παρουσίαση του οδηγού συνέντευξης. Στο πέμπτο κεφάλαιο, πραγματοποιείται η συγκριτική ανάλυση των δεδομένων που έχουν καταγραφεί, μέσω των συνεντεύξεων. Εν κατακλείδι, ακολουθούν τα συμπεράσματα, από την εκπόνηση της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας.

Κεφάλαιο 1^ο

Συναινετικές θεωρητικές προσεγγίσεις

Η εξάρτηση από ψυχοτρόπες ουσίες συνιστά ένα ιδιαίτερα σοβαρό ζήτημα των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών, οι οποίες αναζητούν τρόπους για την αντιμετώπιση του. Οι ψυχοτρόπες ουσίες, που αποδίδονται με τον όρο ναρκωτικά, είναι απαγορευμένες ουσίες, και κατατάσσονται στον Περί Ναρκωτικών Φαρμάκων και Ψυχοτρόπων ουσιών Νόμο του 1977 (τροποποιήσεων και κανονισμών μέχρι σήμερα). Γενικότερα στα ναρκωτικά κατατάσσεται κάθε ουσία η οποία μεταβάλλει την διάθεση του ανθρώπου, την αντίληψή του, την επίγνωση και την συναίσθησή του, με αποτέλεσμα να προκαλεί στο άτομο έκδηλες βλάβες στον εαυτό του και στο κοινωνικό σύνολο (Στυλιανού, 2000). Αρχικά ο όρος της εξάρτησης αποδίδεται με τη λέξη τοξικομανία, σύνθετη λέξη που από τη μία πλευρά υποδηλώνει δηλητήριο και από την άλλη με τη μανία αναφέρεται σε ψυχιατρική διαταραχή. Έτσι εξαρχής ο όρος ενείχε ταυτόχρονα μια ηθική αλλά και μια ιατρική διάσταση. Κατά την δεκαετία του 1970 το ζήτημα της ουσιοεξάρτησης αντιμετωπίζεται πλήρως ως ιατρικό, με απόρροια η δράση της ουσίας στον οργανισμό να χαρακτηρίζεται ως «αρρώστια» και η ανάπτυξη των τότε όλων νομικών και θεραπευτικών θεσμών να βασίζεται σε αυτό το μοντέλο. Ο Goodman (1990) εισάγει τον όρο “addiction”, εξάρτηση, η οποία είναι είτε ψυχική, από την ευχάριστη ή επιθυμητή επίδραση μιας ουσίας, ή σωματική, από τις δυσάρεστες συνέπειες της διακοπής της, οι οποίες οδηγούν και στην καταναγκαστική χρήση και χαρακτηρίζεται από την επαναλαμβανόμενη αδυναμία ελέγχου αυτής της συμπεριφοράς και τη συνεχή επιδίωξη της, μολονότι το άτομο γνωρίζει τις αρνητικές της συνέπειες.

Μεγάλος αριθμός μελετών και ερευνών ασχολήθηκε με τον εντοπισμό και τον καθορισμό των αιτιολογικών παραγόντων, των λόγων που κάνουν ένα άτομο να δοκιμάζει ναρκωτικά και να γίνεται σταδιακά εξάρτημά τους. (Kilpatrick 2000, Βερεσιές κ.α 1994, Κοκκέβη 1992, Hawkins et al 1993). Αξιοποιώντας ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους έρευνας, οι μελέτες αυτές επιχειρούν να ερμηνεύσουν τις διαστάσεις του φαινομένου της χρήση ψυχοδραστικών ουσιών και την εξάρτηση από αυτές, ωστόσο η ερμηνεία αποδίδεται με ένα μονοσήμαντο τρόπο. Άμεσο αποτέλεσμα αυτών των προσεγγίσεων είναι να προκύπτουν συγκεκριμένες θεωρήσεις όπως: ο βιολογισμός (δηλαδή η επικέντρωση στη βιολογική πλευρά του

προβλήματος), ο κοινωνιολογισμός (δηλαδή το πρόβλημα είναι μόνο κοινωνικό), η ψυχολογικοποίηση (δηλαδή το πρόβλημα είναι μόνο ψυχολογικό), η ψυχιατρικοποίηση (δηλαδή το πρόβλημα είναι μόνο ιατρικό), και οι πολυπαραγοντικές απόψεις του μηχανιστικού υλισμού που εκφράζονται κυρίως με το νεοθετικισμό (δηλαδή το πρόβλημα είναι βιο-ψυχο-κοινωνικό) και επικεντρώνουν την προσοχή μόνο στο σύμπτωμα της εξάρτησης χωρίς να φτάνουν σε ουσιαστική ανάλυση που εντοπίζεται άμεσα στη συσχέτιση όλων των παραπάνω παραγόντων και σε συνάρτηση με τις κοινωνικό-οικονομικές-πολιτικές συνθήκες. Κλασικό παράδειγμα των τελευταίων απόψεων είναι η «συστημική» σκέψη που εισάγει ο Gregory Bateson (1964) (δηλαδή, η βίο-ψυχο-κοινωνική σχέση εκλαμβάνεται ως σύστημα που μελετάται ξεκομμένα από το γενικότερο κοινωνικο-οικονομικό σύστημα), που επικεντρώνει κύρια στη «θεωρία του κοινωνικού δικτύου» και στο ρόλο της οικογένειας, αφήνοντας ουσιαστικά απέξω όλες τις άλλες παραμέτρους του προβλήματος.

Οικογενειακοί παράγοντες – οικογενειακές επιδράσεις

Η οικογένεια αποτελεί ένα κοινωνικό σύστημα, το οποίο λειτουργεί διαμέσου της αλληλεπίδρασης διάφορων σχημάτων που εγκαθιδρύουν σχέσεις επικοινωνίας και δίνουν την δυνατότητα επιτέλεσης των αναγκαίων για την ύπαρξη της λειτουργίας.(Minuchin, 1974).

Η οικογένεια είναι η κύρια μονάδα και ο κύριος υπεύθυνος για την κοινωνικοποίηση των παιδιών και τη σταθεροποίηση της προσωπικότητας των ενηλίκων. Η ψυχική υγεία, η ολοκλήρωση της προσωπικότητας, η ανάπτυξη γνωρισμάτων προσωπικότητας π.χ ασφάλεια, αυτοεκτίμηση, συναισθηματική σταθερότητα και άλλα κυρίαρχα θετικά γνωρίσματα του ανθρώπου εξαρτώνται και καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο διαπαιδαγώγησης από τους γονείς, την ποιότητα των σχέσεων γονιών – παιδιού και τις πρακτικές διαχείρισης των αναδυόμενων προβλημάτων στις σχέσεις. (Καλλαρύτης, 2003). Οι λαθεμένες πρακτικές αγωγής από μέρους των γονέων σύμφωνα με διάφορες έρευνες αυξάνουν τον κίνδυνο, να επιδοθούν οι έφηβοι στη χρήση ουσιών και να παρουσιάσουν προβλήματα συμπεριφοράς. (Κοκκέβη, 1992). Πιο συγκεκριμένα, οι υπερβολικές, οι ασαφείς προσδοκίες ή απαιτήσεις εκ μέρους των γονέων απέναντι στα παιδιά τους, η ασυνεπής και αλλοπρόσαλλη συμπεριφορά μεταξύ των γονιών ή από τον ίδιο το γονιό από χρόνο σε χρόνο, η αδιαφορία στην αλλαγή της συμπεριφοράς των παιδιών,

οι ελάχιστες επιβραβεύσεις στις επιθυμητές συμπεριφορές, η υπερβολική αυστηρότητα και τιμωρία στις ανεπιθύμητες συμπεριφορές, βία στην οικογένεια (σωματική ή σεξουαλική ή βίωση σκηνών βίας μεταξύ των γονιών) και η χαλαρή ή μη περιεκτικού περιεχομένου πειθαρχία, σύμφωνα με διάφορες έρευνες αποτελούν επιβαρυντικούς παράγοντες εμπλοκής των παιδιών με την χρήση ουσιών. (Στυλιανού, 2000). Παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες όπου οι συγκρούσεις, οι διαμάχες, οι έντονες αντιπαραθέσεις, οι συνεχείς και έντονοι καβγάδες, όπου το στοιχείο της επιθετικότητας και της βίας είναι έκδηλο, και όπου το παιδί δεν είναι σε θέση να τις τερματίσει ή να ασκήσει έλεγχο σ' αυτές, πράγματι κινδυνεύει να εκπέσει στην παραβατικότητα και να εμπλακεί με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών. Η έλλειψη επικοινωνίας, η απουσία συναισθηματικών δεσμών, ορίων, οι ανεπίλυτες συγκρούσεις και αντιθέσεις μέσα στην οικογένεια είναι παράγοντες που επισημαίνει και ο Turner (1995) για την εμφάνιση του φαινομένου της εξάρτησης στην οικογένεια. Οι Rutter and Griller (1983) έχουν σημειώσει ότι, το μέγεθος της συνεχιζόμενης γονικής σύγκρουσης συνδέεται με αντικοινωνικές συμπεριφορές ή με χρήση ναρκωτικών σε ένα παιδί, τόσο σε οικογένειες που δεν είναι διαλυμένες όσο και σε διαλυμένες οικογένειες. Η χρήση ουσιών ενός ατόμου φαίνεται ότι υποδηλώνει τη διαφοροποίηση και αντίδραση του απέναντι στις οικογενειακές αρχές (Pomini, 1998). Ωστόσο ο Λιάππας (1991), επισημαίνει ότι, διαλυμένες οικογένειες, που τους λείπει το συναισθηματικό υπόβαθρο, οικογένειες χαλαρές που δεν προσφέρουν γνήσια συναισθήματα και σωστή αγωγή, αποστασιοποιημένοι γονείς, συναισθηματικά κενοί, έχουν πολύ μεγάλο μερίδιο ευθύνης για τυχόν χρήση ουσιών των παιδιών τους. Σε ποιοτική έρευνα του Pollo (2001), η οποία έλαβε χώρα παράλληλα σε Ελλάδα, Ιταλία, Δανία, αναδείχθηκε ότι οι χρήστες ουσιών ήρθαν αντιμέτωποι κατά τη διάρκεια της εφηβείας με σοβαρά οικογενειακά προβλήματα – παραδειγματικά, διαζύγιο των γονέων, μετανάστευση, φυσική ή συναισθηματική απουσία του πατέρα, μάρτυρες σωματικής ή λεκτικής βίας μελών της οικογένειας.

Ο Brook et al (1990) καθώς και άλλοι ερευνητές επισημαίνουν ότι η ύπαρξη χαμηλού βαθμού σχέσης ανάμεσα στο παιδί και τους γονείς αυξάνει το ρίσκο για μελλοντική παραβατικότητα και χρήση ναρκωτικών ουσιών στην εφηβεία. Την ίδια άποψη εκφράζουν και οι Παπαδόπουλος και Ιωάννου (1990). Σε διάφορες μελέτες έχει βρεθεί ότι οι μαθητές οι οποίοι είχαν χαμηλού βαθμού σχέσεις με τις οικογένειες τους ή αισθάνονταν ότι οι γονείς τους δεν τους καταλαβαίνουν, ήταν πιο πιθανόν να χρησιμοποιήσουν αλκοόλ ή άλλες ναρκωτικές ουσίες παρά οι μαθητές που είχαν

στενές σχέσεις με τους γονείς τους. Οι Dishion και Loeber (1985), βρήκαν ότι η έλλειψη γονικού ελέγχου της συμπεριφοράς των εφήβων σχετιζόταν με αυξημένη χρήση ναρκωτικών. Οι Hawkins and Fitzgebon (1993) υποστηρίζουν ότι η μίμηση οικογενειακών προτύπων και οι επιτρεπτικές γονικές στάσεις όσον αφορά στη χρήση ναρκωτικών και άλλων ψυχοδραστικών ουσιών από τα παιδιά είναι προβλεπτικοί δείκτες κινδύνου για μελλοντική χρήση ναρκωτικών και αλκοόλ. Παράλληλα σχετικές μελέτες (Wills et al., 1994, Hops et al., 1996) καταγράφουν ότι η χρήση ουσιών από εφήβους είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών από τους γονείς. Η κατάχρηση ουσιών από γονείς οδηγεί σε μη αποτελεσματικές γονεϊκές πρακτικές και σε οικογενειακή δυσλειτουργία που συμβάλλει στην αύξηση του κοινωνικό- περιβαλλοντικού άγχους (Chassin et al., 1991).

Από μια άλλη σκοπιά της θεωρητικής προσέγγισης των οικογενειακών σχέσεων, η εξάρτηση υποστηρίζεται ότι σχετίζεται με προβλήματα και δυσκολίες κατά τη φάση του αποχωρισμού - εξατομίκευσης. (Johnson, 1993. Graham & Glickauf, 1992). Σε αυτό το πλαίσιο αναφέρεται εξίσου ότι η εξάρτηση εμφανίζεται αντανακλώντας την προβληματική κατάσταση διατήρησης συγκεκριμένων ορίων στα υποσυστήματα της οικογένειας, με αποτέλεσμα να μην εκπληρώνονται επαρκώς οι ρόλοι και οι λειτουργίες των μελών της, ώστε να υφίσταται οι αναγκαίες διαφοροποιητικές δράσεις (Μάτσα, 1994). Έτσι η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών επιτελεί τη λειτουργία της δικλίδας ασφαλείας που παρακωλύει και καθιστά παγιωμένη την εξέλιξη του οικογενειακού συστήματος (Minuchin & Fishman 1981). Αντίστοιχα οι Lowe & Foxcroft (1993) καταγράφουν ότι άτομα τα οποία διαβιώνουν σε δυσλειτουργικές οικογένειες, ενέχουν τον κίνδυνο να εμπλακούν με τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών, εφόσον εμποδίζεται η φυσιολογική προσωπική ανάπτυξη τους.

Μια κριτική θεώρηση

Από τα προαναφερθέντα καθίσταται κατανοητό ότι με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται τόσο η μετάθεση των προβληματισμών για το ζήτημα από το κοινωνικό-πολιτικό επίπεδο σε ιατρικό ή ψυχολογικό, όσο και η αλλαγή του περιεχομένου τους. Ως άμεση απόρροια επέρχεται η μη ενδεδειγμένη μελέτη του ζητήματος σε όλες του τις διαστάσεις, μη αντικατοπτρίζοντας τμήματα της κοινωνικής πραγματικότητας. Η οικογένεια αντιμετωπίζεται ως ένα πεδίο δράσης αυθύπαρκτο, αποκομμένο από οποιοδήποτε άλλο τομέα της κοινωνικής ζωής. Τα άτομα της οικογένειας αντιμετωπίζονται ως μονάδες που η δράση τους έγκειται σε αυτό το αυτοαναφορικό και παράλληλα περιοριστικό πλαίσιο, ανεξάρτητα από τις περιρρέουσες κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες που διατρέχουν τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο που διαβιώνουν. Όλες οι παραπάνω θεωρήσεις επιβεβαιώνουν τις εγκληματολογικές θεωρίες του «περάσματος στην πράξη», αντιμετωπίζοντας τη χρήση των ψυχοδραστικών ουσιών πλήρως αιτιοκρατικά, καθιστώντας επί της ουσίας το φαινόμενο και την ερμηνεία του μη- κοινωνικό. Ωστόσο στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες όπου «η κοινωνική ζωή συναρτάται με την άσκηση του καταναγκασμού, προάγει την αντίθεση, τη διαφοροποίηση, τον αποκλεισμό, την εχθρότητα, δημιουργώντας επιμέρους συμφέροντα και βασίζεται στη δομική σύγκρουση των μερών της. (Craib, 2000:108), η εξάρτηση δε δύναται να ερμηνευθεί με μονοπαραγοντικές θεωρητικές αναλύσεις. Το ζήτημα της εξάρτησης, λοιπόν, από ψυχοδραστικές ουσίες συνιστά ουσιαστικά ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο προσδιορίζεται από πολλαπλούς παράγοντες (οικογένεια, κοινωνία, κουλτούρα, οικονομική κατάσταση κλπ.), οι οποίοι διαδρούν μεταξύ τους και το επιφέρουν ως απόρροια. Τρεις βασικοί άξονες καθορίζουν το πλαίσιο αυτών των παραγόντων. Ο πρώτος άξονας αφορά στην προσωπικότητα, ο δεύτερος στη συνάντηση με μια ουσία και ο τρίτος την κοινωνικοπολιτική στιγμή κατά την οποία συμβαίνει η συνάντηση της προσωπικότητας με την ουσία. Τόσο ο όρος χρήση όσο και ο όρος εξάρτηση υποδηλώνουν συγκεκριμένες συμπεριφορές, που αποκτούν νόημα σ' ένα συγκεκριμένο επίσης κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο. Ο Olievenstein (1982), καταγράφει ότι η εξάρτηση είναι το αποτέλεσμα της συνάντησης μιας ουσίας με μια συγκεκριμένη ελλειμματική προσωπικότητα σε μια δεδομένη κοινωνικοπολιτιστική στιγμή. Η κριτική θεώρηση αυτή, είναι βασισμένη στη θεωρία της σύγκρουσης, που αφορά στην ερμηνεία της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς ως απόρροια κοινωνικό-

οικονομικό-πολιτικών συγκρούσεων διαφορετικών ομάδων συμφερόντων, καθώς και στη θεωρία της ετικέτας και του στίγματος. Η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών είναι μορφή παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Η θεωρία της σύγκρουσης βρίσκεται συνήθως σε αντίθεση με τον θετικισμό ή εκείνες τις θεωρίες που υιοθετούν την άποψη ότι υπάρχει μία συναίνεση στην κοινωνία. Έχει πάρει τρεις μορφές εξειδίκευσης. Είναι η Culture conflict theory, θεωρία που εστιάζει στις συγκρούσεις ανάμεσα στους κανόνες συμπεριφοράς, η Group conflict theory, θεωρία που αναφέρεται στις διαφωνίες ανάμεσα στην θέση των ελίτ και στο χειρισμό της πολιτικής δύναμης και η Class conflict theory θεωρία που βλέπει τις διαφορικές δυνάμεις στα πλαίσια της συστημικής δημιουργίας των δομικών ανισοτήτων στις καπιταλιστικές κοινωνίες. Για να καταλάβουμε το έγκλημα λοιπόν, πρέπει να καταλάβουμε τα συμφέροντα που εξυπηρετούνται από το ποινικό δίκαιο και τον τρόπο που κάνουν χρήση της δύναμής τους, εκείνοι που έχουν την εξουσία. Σύμφωνα με τη συναινετική θεωρία, η κοινωνία διατηρεί τη συνοχή της, με μια κοινή αποδοχή βασικών αξιών ως σωστό και λάθος. Εξαιτίας αυτής της κοινής συμφωνίας, η κοινωνική τάξη είναι κατά ένα μεγάλο μέρος αρμονική και προβλέψιμη. Από την άλλη πλευρά, η συγκρουσιακή θεωρία υποστηρίζει ότι υπάρχει μια σχετική συμφωνία στις βασικές αξίες. Η κοινωνία αποτελείται από πολλές ανταγωνιστικές ομάδες, κάθε μία από τις οποίες προωθεί διαφορετικά συμφέροντα. Δύναμη και εξουσία είναι αντανακλάσεις της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ανισότητας. Ο νόμος αποτελεί ένα μέσο, την αποτελεσματική οδό να επιβληθούν τα συμφέροντα. Ο Thorsten Sellin (1938) υποστήριξε ότι η σύγκρουση προκαλεί το έγκλημα. Σημείωσε ότι οι μοντέρνες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από κοινωνική αυτονομία, κακώς καθορισμένες προσωπικές σχέσεις και ύπαρξη μεγάλης ποικιλίας από ανταγωνιστικές ομάδες, πράγμα που σημαίνει ότι συγκεκριμένες ομάδες πάντα θα παραβιάζουν τους κανόνες κάποιας άλλης ομάδας. Το έγκλημα εμφανίζεται όταν ο νόμος μιας ομάδας επεκτείνεται για να καλύψει την κυριότητα κτίσης μιας άλλης ομάδας και όταν εμφανίζεται η διαφοροποίηση μέσα σε μια ομάδα. Η συμπεριφορά που το κράτος χαρακτηρίζει ως εγκληματική σχετίζεται άμεσα με τις αποφάσεις αυτών που χειρίζονται την πολιτική δύναμη και ελέγχουν τις νομοθετικές και δικαστικές εκδηλώσεις της εξουσίας. Η χρήση, διακίνηση και εμπορία των «ναρκωτικών» εμπύπτουν στην ποινική νομοθεσία, σε αντίθεση με το αλκοόλ, που συγκαταλέγεται και αυτό στις ψυχοτρόπες ουσίες. Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι η χρήση μόνο των παράνομων ψυχοτρόπων ουσιών, χαρακτηρίζεται ως εγκληματική συμπεριφορά, σε

αντιδιαστολή με τη χρήση άλλων (αλκοόλ), εξίσου επιβλαβών. Ο George Vold (1958) επέκτεινε αυτή την ανάλυση στις αρχές της ομαδικής σύγκρουσης και της πολιτικής οργάνωσης. Υποστήριξε ότι οι ομάδες συγκρούονται μεταξύ τους όταν οι στόχοι της μίας μπορούν να επιτευχθούν εις βάρος της άλλης. Κάθε μία από τις ομάδες προσπαθεί να προστατεύσει τα δικά της συμφέροντα πιέζοντας τη νομοθετική εξουσία, να θεσπίσει τους νόμους ώστε να την ευνοούν. Στην περίπτωση των χρηστών ψυχοδραστικών ουσιών, η αναπαράσταση που καλλιεργείται για αυτούς, είναι αυτή, που θα διαμορφώσει το πλαίσιο, βάση του οποίου θα δράσει ο επίσημος και μη κοινωνικός έλεγχος. Ως επίσημο κοινωνικό έλεγχο ορίζουμε τον θεσμοθετημένο έλεγχο που ασκείται από το κράτος και τα εντεταλμένα όργανα του και ταυτίζεται με την καταστολή όταν παραβιάζονται θεμελιώδεις κανόνες της κοινωνικής ζωής. Ως άτυπος κοινωνικός έλεγχος, ορίζεται ο έλεγχος που ασκείται χωρίς ποινικές κυρώσεις από μέλη της όποιας ομάδας στην οποία συμμετέχει ο κοινωνικός δρών. Ο έλεγχος ασκείται όταν ο δρών αποκλίνει από τα αποδεκτά πρότυπα της συμπεριφοράς και εκφράζεται μέσω της αποδοκιμασίας (Λαμπροπούλου, 1999). Επομένως οι ομάδες που είναι σε θέση να το πράξουν, χαλιναγωγούν τη συμπεριφορά των ανταγωνιστικών ομάδων. Κατά συνέπεια η διαδικασία παραγωγής του νόμου της καταπάτησης και της επιβολής είναι άμεση αντανάκλαση των θεμελιωδών συγκρούσεων μεταξύ των ομάδων συμφερόντων και της σχετικής δύναμης που έχουν. Οι τύποι της ποινικοποίησης απεικονίζουν τους διαφορετικού βαθμούς πολιτικής δύναμης που χειρίζονται από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Η εγκληματικότητα γίνεται μια κοινωνική και φυσική απάντηση από ομάδες που αγωνίζονται να διατηρήσουν τον τρόπο ζωής τους. Σημαντικής σημασίας υπήρξε και η θεώρηση του Black (Vold et al., 2002), ο οποίος προσανατολίστηκε στην ποιότητα και στο στυλ του νόμου, υποστηρίζοντας ότι υφίστανται διαφορές στο νόμο ανάλογα με το χώρο και το χρόνο και τη λειτουργία που επιτελεί όταν ασκείται. Όσον αφορά στο στυλ, διακρίνει πέντε κοινωνικές διαστάσεις που το επηρεάζουν και αυτές είναι η διαστρωμάτωση, η διαμόρφωση της κοινωνικής ζωής, η κουλτούρα, η οργάνωση και ο κοινωνικός έλεγχος. Παράλληλα προσπαθεί να διαμορφώσει ένα εργαλείο κατανόησης της φύσης του νόμου, το οποίο στηρίζεται στις νομικές συνεργασίες, στην αποκοινωνικοποίηση του νόμου και στην εξάλειψη του νόμου. Το έγκλημα για τον Black και η σοβαρότητα του εξαρτάται από την ποσότητα του νόμου που ασκείται σε κάθε περίπτωση.

Κατά τη διάρκεια του 1960 αρκετοί εγκληματολόγοι επηρεάστηκαν από τη

θεωρία της ετικέτας και εμβάθυναν επιπλέον στη θεωρία της σύγκρουσης.

Συμφωνά με τη θεωρία της ετικέτας, κάθε άτομο αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως αυτό που του έχει προσδώσει η συναναστροφή του με άλλα άτομα της κοινωνίας και τελικά έτσι συμπεριφέρεται. Ο Lemert (Vold et al., 2002) αναφέρει ότι οι εγκληματικές και παραβατικές συμπεριφορές επηρεάζονται από βιολογικούς, ψυχολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Όταν ένα άτομο ξεκινήσει την παραβατική του δράση ονομάζεται «αρχικός παραβάτης». Στην συνέχεια αντιμετωπίζεται από τα άλλα μέλη της κοινωνίας ως παραβατικός, με αυτή τη διαδικασία αντιλαμβάνεται πλέον τον εαυτό του ως τέτοιο. Όταν συμβεί αυτό, το άτομο ονομάζεται «δευτερεύων παραβάτης». Από εκεί και έπειτα δρα ως παραβάτης, απορρίπτοντας τον πρώτο ορισμό. Πλέον δεν επηρεάζεται από βιολογικούς, ψυχολογικούς ή κοινωνικούς παράγοντες αλλά από την ιδέα που έχει για τον εαυτό του. Υπάρχουν όμως και εγκληματίες που δεν έχουν σαφή εικόνα του εαυτού τους. Αυτοί δρουν παραβατικά αρνούμενοι όμως ότι είναι παραβάτες. Ο κοινωνικός έλεγχος στηρίζεται στην αντίληψη που έχουν τα άτομα για κάποιες συγκεκριμένες ομάδες (εγκληματίες) και στην διαδικασία που ακολουθείται για τις ομάδες αυτές (πχ δίκη). Για παράδειγμα, οι χρήστες είναι εγκληματίες απριόρι και όχι μια ομάδα με προβλήματα εξάρτησης, που χρήζουν ιδιαίτερης αντιμετώπισης. Μια ομάδα θεωρητικών δίνει έμφαση στην προσπάθεια των ομάδων να επιβληθούν και όχι στην ερμηνεία της παραβατικότητας. Αναπτύσσουν τη θεωρία ότι η δικαιοσύνη είναι μέρος ενός γενικότερου μηχανισμού κοινωνικού ελέγχου (πρόνοια, ψυχική υγεία, εκπαίδευση, Μ.Μ.Ε.) και έτσι δημιουργεί τον τρόπο να ελεγχθεί το «πρόβλημα» από την Πολιτεία. Ο Foucault (1989) υποστηρίζει ότι όλο και περισσότερα ιδρύματα κατασκευάζονται και αντικαθιστούν τις φυλακές. Στην περίπτωση των χρηστών όλο και περισσότερες δομές απεξάρτησης και πρόληψης δημιουργούνται, για να δείξει η Πολιτεία το ανθρώπινο της πρόσωπο. Συμπερασματικά, αυτές οι θεωρίες καταλήγουν στο θέμα της εξουσίας. Το θέμα αυτό παίζει σημαντικό ρόλο στον καθορισμό του εγκλήματος. Η κοινωνική αντίδραση έχει διττή φύση: από την μια υπάρχει η επίσημη δικαιοσύνη και από την άλλη η προσωπική αντίδραση συγκεκριμένων ατόμων και ομάδων στην κοινωνία. Αυτές οι ομάδες κατασκευάζουν συγκεκριμένους ηθικούς νόμους και προσωπικές απόψεις και καθορίζουν ως παραβατικές τις ομάδες εκείνες που παραβιάζουν τους κανόνες τους. Τότε, οι ομάδες αυτές ενδυναμώνονται και στηρίζονται από τους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου.

Από την άλλη η κοινωνική πραγματικότητα δεν είναι οργανωμένη ούτε νοηματοδοτημένη από μόνη της, αλλά κάθε άτομο ή κάθε κοινωνική ομάδα, της δίνει το δικό της νόημα, την δική της λογική. Με αυτόν τον τρόπο κάθε κοινωνία, ανάλογα με τις αξίες της, διαμορφώνει τα διακριτά γνωρίσματα με τα οποία κατηγοριοποιεί τους ανθρώπους, κατασκευάζοντας δηλαδή «μια ιδανική εικόνα του ανθρώπου, για το πώς θα πρέπει να είναι, τόσο από διανοητική όσο και από σωματική και ηθική άποψη» (Durkheim, 1956:70). Συνεπώς, μέσα από αυτόν τον ορισμό είναι φανερή η τάση των μελών μιας κοινωνίας να κατατάσσουν ιεραρχικά σε κατηγορίες άλλα άτομα, με βάση προϋπάρχοντα κοινωνικά πρότυπα και να κάνουν διακρίσεις εις βάρος αυτών (Burns, 1992:210). Είναι γεγονός, ότι παρά την πρόοδο των κοινωνικών αντιλήψεων οι κοινωνικές αναπαραστάσεις του «διαφορετικού», του «μη ηθικού» οδηγούν στην ενεργοποίηση των κοινωνικών στερεοτύπων και στην συντήρηση των κοινωνικών προκαταλήψεων προς τα άτομα που φέρουν το στίγμα της αδυναμίας προσαρμογής στα κανονιστικά πρότυπα. Αυτή τους η αδυναμία ερμηνεύεται ως αδυναμία επιβεβαίωσης των προσδοκιών της κοινωνίας, άρα και καταπάτηση των κανόνων, που αντίστοιχα δημιουργεί σοβαρές συνέπειες στην κοινωνική τους ταυτότητα (Goffman, 2001: 12).

Σύμφωνα με τον Goffman η έννοια του στίγματος δεν είναι ούτε εγγενείς ούτε φυσική, αλλά είναι μία κοινωνική κατασκευή, ένα δομικό συστατικό της κοινωνίας. Το στίγμα δεν είναι οποιοδήποτε αρνητικό γνώρισμα αλλά οτιδήποτε δεν συμφωνεί με τα στερεοτυπικά γνωρίσματα της κοινωνίας. Διακρίνει τρεις τύπους στίγματος. Πρώτον, άτομα με σωματικές δυσμορφίες και αναπηρίες, με μη ελκυστικά πρόσωπα, με ειδικές ανάγκες, διανοητικά καθυστερημένα, παχύσαρκα. Δεύτερον, άτομα με ψεγάδια στον προσωπικό τους χαρακτήρα, όπως είναι οι χρόνια πάσχοντες, πρώην κατάδικοι, αλκοολικοί, ναρκομανείς, ομοφυλόφιλοι, πόρνες, αγράμματοι, άτομα χαμηλών κοινωνικών τάξεων. Τρίτον, τα συλλογικά στίγματα, που αποδίδονται σε άτομα που είναι μέλη εθνικών και θρησκευτικών ομάδων (Goffman, 2001:66). Όλοι οι παραπάνω παρεκκλίνουν κοινωνικά, για το λόγο ότι διαφοροποιούνται από τα κυρίαρχα κανονιστικά πρότυπα και ανατρέπουν τις προσδοκίες των υπολοίπων μελών της κοινωνίας κατά τη διάρκεια της κοινωνικής τους αλληλεπίδρασης. Άρα, το στίγμα, εμφανίζεται μόνο όταν υπάρχει κάποια προσδοκία (Goffman, 2001: 66).

Υπάρχουν περιπτώσεις, όπου κάποια άτομα μένουν σχετικά αλώβητα από το στιγματισμό, αυτό συμβαίνει γιατί αποξενώνονται από τον κοινωνικό περίγυρο και θεωρούν τον εαυτό τους φυσιολογικό σε σχέση με όλους τους υπόλοιπους. Από την

άλλη, η παρουσία του φυσιολογικού, ενισχύει σε κάποια άτομα τη διάσταση ανάμεσα στον εαυτό τους και τις απαιτήσεις, καθώς αν και αντιμετωπίζεται ως φυσιολογικός, κάποιες στιγμές αισθάνεται πως δεν πρόκειται για μία πραγματική αποδοχή (Goffman, 2001: 69). Κεντρικό χαρακτηριστικό συνεπώς, αποτελεί η έννοια της αποδοχής, που οδηγεί πολλές φορές τα στιγματισμένα άτομα σε ακρότητες και καταβολή μεγάλης προσωπικής προσπάθειας, προκειμένου να γίνουν αποδεκτοί από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Η αποδοχή όμως, δε νοείται ως κάτι ουδέτερο, αλλά σημασιοδοτείται από τους όρους που θέτουν οι φυσιολογικοί και εξαρτάται από το βαθμό που οι στιγματισμένοι θα συμμορφωθούν με τα όρια που έχουν καθορίσει οι φυσιολογικοί. Η αρνητική αυτή, κοινωνική στάση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «προκατάληψη», δηλαδή μια πρόωρη άποψη που βασίζεται στην αντίληψη του «διαφορετικού» και πολλές φορές οδηγεί στην δημιουργία των στερεοτύπων, δηλαδή στην δημιουργία πάγιων και ανελαστικών μορφών σκέψης, που αποτελούν γενικευμένες πεποιθήσεις, οι οποίες αναδύονται κάτω από συγκεκριμένες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες (Giddens, 2002: 301-302, Κοκκινάκη, 2006: 211-212). Για τους λόγους αυτούς οι κοινωνικές αναπαραστάσεις, ως σημαντικές κοινωνικές πρακτικές στην παραγωγή της κουλτούρας και κοινωνικής δράσης, που καλλιεργούνται από το κοινωνικό σύνολο διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο για την εις βάθος μελέτη του ζητήματος. Άλλωστε οι αναπαραστάσεις αποτελούν τη βάση των διαδικασιών μέσα από τις οποίες παράγονται και κυκλοφορούν τα νοήματα, κοινά νοήματα που έρχονται να καθορίσουν το κοινωνικό πεδίο πρακτικών.

Κεφάλαιο 2^ο

Η σημαντικότητα των κοινωνικών αναπαραστάσεων

Η έννοια της κοινωνικής αναπαράστασης

Η συλλογική αναπαράσταση ως έννοια διατυπώθηκε πρωταρχικά από τον Durkheim στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, αποσκοπώντας στην ανάδειξη της ιδιομορφίας της κοινωνικής έναντι της ατομικής αναπαράστασης. Ορμώμενος λοιπόν από την παραπάνω σκέψη, προσέδωσε το χαρακτηρισμό «το νήμα της κοινωνικής ζωής» στις συλλογικές αναπαραστάσεις. Ο Moscovici (1998) στη μελέτη του για την αναπαράσταση της Ψυχανάλυσης αντικαθιστά τη λέξη «συλλογικές» με τον όρο «κοινωνικές» αναπαραστάσεις. Με τη χρήση του όρου «κοινωνικές» στόχευε στη μετατόπιση του θεωρητικού ενδιαφέροντος από το πλαίσιο της κοινωνικής διαμόρφωσης και έκφρασης των αναπαραστάσεων, στο πεδίο της εγγραφής και της καταχώρησής τους. Ο όρος «κοινωνικό» συνδέει στην ουσία το «συλλογικό» με το ατομικό. Μέσω των κοινωνικών αναπαραστάσεων, αμφίδρομα οι διαδικασίες συγκρότησης ατομικής ταυτότητας επηρεάζουν αυτές της συλλογικής. Επομένως, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις συνιστούν τα μοτίβα με τους οποία οι κοινωνικοί δρώντες αντιλαμβάνονται και επεξηγούν τις πρακτικές της καθημερινής πραγματικότητας. Επί της ουσίας, δηλαδή, συνιστούν ένα τύπο κοινωνικής γνώσης, που στο πλαίσιο της καθημερινότητας γίνεται αντιληπτός ως «κοινή αντίληψη», σε αντίθεση με τον επιστημονικό τρόπο σκέψης (Ναυρίδης, 1994).

Όπως μάλιστα σημειώνει ο Baudrillard (1991:43) «ο νεωτερικός δυτικός πολιτισμός θεμελιώνεται στη διαδικασία της αναπαράστασης, στον διαχωρισμό σημαίνοντος και σημαινόμενου, στη διάκριση σημασίας και πράγματος. Από τη μια πλευρά αρθρώνεται η πραγματικότητα και οι σχέσεις που την απαρτίζουν και από την άλλη οι σημασίες και τα σημαίνοντα, που δεν θεωρούνται επιπρόσθετα στοιχεία της πραγματικότητας αλλά συστατικά της. Δικαίως ο δυτικός πολιτισμός έχει χαρακτηριστεί ως ο πολιτισμός της εικόνας και της αναπαράστασης.»

Σύμφωνα με το Moscovici, μια αναπαράσταση δύναται να χαρακτηριστεί ως κοινωνική, από τη στιγμή που πληροί τα εξής κριτήρια:

1. Το ποσοτικό κριτήριο, το ποσοστό διάδοσης, δηλαδή, που καταλαμβάνει μια αναπαράσταση μέσα σε μια κοινότητα.

2. Το κριτήριο παραγωγής, τους τρόπους δηλαδή, με τους οποίους μία αναπαράσταση καλλιεργείται ως προϊόν» και ως αποτέλεσμα διεργασιών μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας ή κοινωνικής οργάνωσης.

3. Το λειτουργικό κριτήριο, το οποίο συνιστά την ερμηνεία της προσφοράς μιας αναπαράστασης στους τρόπους με τους οποίους διαμορφώνονται οι όροι της κοινωνικής επικοινωνίας και καθορίζονται οι κοινωνικές πρακτικές (Ναυρίδης, 1994).

Τα βασικά χαρακτηριστικά της αναπαράστασης συνοψίζονται στα εξής:

Πρόκειται πάντα για αναπαράσταση ενός αντικειμένου ή μιας έννοιας αλλά κι ενός υποκειμένου. Ως απόρροια, η αναπαράσταση, ως αποτέλεσμα καλλιέργειας του συγκεκριμένου υποκειμένου, έχει:

- «Έναν κατασκευαστικό, αυτόνομο και δημιουργικό χαρακτήρα».
- «Έναν φανταστικό χαρακτήρα και την ιδιότητα να συνδέει το αισθητό και το εικονικό, το αντιληπτό και την έννοια».
- «Παρουσιάζει επίσης ένα συμβολικό και σημαίνοντα χαρακτήρα». Σύμφωνα μάλιστα με τον Baudrillard (1991:47) «στο βαθμό όπου τα άτομα συγκροτούν τις προσωπικές τους ιδεολογίες διαμορφώνουν ταυτόχρονα το σύστημα των σημασιών και των αξιών που κατά κάποιο τρόπο καθρεπτίζει την υφιστάμενη πραγματικότητα».
- «Τέλος, διαθέτει πάντα μια θεμελιώδη, συστατική κοινωνική ουσία. Πρόκειται για τις γλωσσικές κατηγορίες, που την οικοδομούν και την εκφράζουν και που προέρχονται από ένα κοινό πολιτισμικό πλαίσιο» (Ναυρίδης, 1994). Το βασικό μέσο, λοιπόν, διάμεσου του οποίου παράγεται και κυκλοφορεί το νόημα είναι η γλώσσα. Η λέξη αντικαθιστά ή αναπαριστά την έννοια, και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να αναφερθεί ή υποδείξει ή να προσδιορίσει ένα «πραγματικό» αντικείμενο μέσα στον αντιληπτό γύρω μας κόσμο. Σύμφωνα με τον Abric (1994) ένα αντικείμενο δεν υπάρχει από μόνο του, παρά μόνο μέσα σε μια ομάδα ή ένα άλλο άτομο αλλά πάντα σε σχέση με την ομάδα ή το άτομο αυτό. Έτσι και η γλώσσα αναπαριστά μία έννοια, ανάλογα με το πλαίσιο μέσα στο οποίο χρησιμοποιείται και προσλαμβάνει

συγκεκριμένο νόημα. Τα νοήματα οργανώνουν και ρυθμίζουν κοινωνικές πρακτικές, επηρεάζουν την συμπεριφορά μας και έχουν άρα πολύ απτές, πρακτικές, και αληθινές συνέπειες. Η σημαντικότητα της γλωσσικής παραγωγής για την κατασκευή νοημάτων αναδεικνύεται σε πολύ σημαντικό βαθμό και από τις θεωρίες της μεταδομιστικής εγκληματολογίας (Vold et al., 2000), όπου υποστηρίζεται ότι η γλώσσα δεν είναι ένα ουδέτερο μέσο, καθώς η σκέψη, η γνώση και η αναπαράσταση βασίζονται και εκφράζονται διαμέσου αυτής. Επιβάλλοντας έτσι ένα κυρίαρχο μοντέλο γλώσσας, ουσιαστικά ελέγχεται και η σκέψη των ατόμων με αποτέλεσμα τα κοινωνικά υποκείμενα να ετεροκαθορίζονται. Μία από τις κυρίαρχες θέσεις τους συνιστά η άποψη ότι η νεωτερική κοινωνία επέφερε τελικά περισσότερη πίεση παρά απελευθέρωση, καθώς οι κυρίαρχες δομές τείνουν να ελέγχουν κάθε πτυχή της κοινωνικής ζωής των ατόμων, ιδιαίτερα τη γλωσσική παραγωγή, αφού ελέγχοντάς τη, άμεσα ελέγχουν και τη σκέψη των ατόμων με απώτερο σκοπό τη συντήρηση, διατήρηση και αναπαραγωγή των κυρίαρχων αυτών δομών. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε ότι κατά τον Foucault (2007), στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες και στα εκσυγχρονισμένα μοντέλα επιτήρησης και εξουσίας η αναπαράσταση αποτελεί τον κατ' εξοχήν γνωστικό τύπο της νεωτερικότητας.

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις δημιουργούνται, σύμφωνα με το Moscovici, σε επίπεδο των εξής διαδικασιών:

- της **αντικειμενοποίησης** (objectivation)
- και της **αγκυροβόλησης** (anchorage) (Ναυρίδης, 1994).

Ο Moscovici (1998) ορίζει την αντικειμενοποίηση «ως την αναρρόφηση και υλοποίηση ενός πλεονάσματος σημασιών» (Ναυρίδης, 1994:115). Η έννοια της αντικειμενοποίησης εμπεριέχεται στις διαδικασίες που αναπαριστούν δραστηριότητες, οι οποίες αφορούν σε έννοιες, που σε πρώτο επίπεδο ήταν αφηρημένες και στην πορεία καθίστανται συγκεκριμένες. Η αναπαράσταση καλλιεργείται μέσω μιας επιλεκτικής διαδικασίας συγκομιδής, σύμφωνα πάντα με τους όρους που καθορίζουν τον κοινωνικό και πολιτισμικό βίο, καθώς και με όρους που καθορίζουν τις συμπεριφορές σε ατομικό επίπεδο. «Οι γνώσεις του υποκειμένου αποκρυσταλλώνονται γύρω από έναν παραστατικό πυρήνα, που στη συνέχεια γίνεται ένα εργαλείο κατηγοριοποίησης προσώπων και συμπεριφορών, ενώ η κοινωνική ομάδα το εκλαμβάνει στο εξής ως μια αντικειμενική πραγματικότητα ανεξάρτητη από τη δραστηριότητά της» (Ναυρίδης, 1994: 117).

Ο Moscovici διακρίνει δύο φάσεις στη διαδικασία της αντικειμενοποίησης. Η πρώτη ονομάζεται φάση της «επιλεκτικής κατακράτησης (retention selective)», όπου το υποκείμενο από όλο το σύνολο των πληροφοριών τις οποίες προσλαμβάνει, επιλέγει κάποιες συγκεκριμένες, τις οποίες διαχωρίζει αναφορικά με τη θεωρητική τους προσέγγιση, αλλά και από το πλαίσιο εφαρμογής τους. Στη συνέχεια, δημιουργεί ένα καινούριο σύνολο πληροφοριών, που μπορεί από τη μία πλευρά να διακρίνεται από αποσπασματικότητα και σχηματικότητα, ωστόσο διέπεται από συγκεκριμένα και συνεκτικά χαρακτηριστικά (Ναυρίδης, 1994). «Η δεύτερη φάση είναι η προσοικείωση (naturalisation), όπου το νέο σύνολο πληροφοριών αποβάλλει τον αφηρημένο χαρακτήρα και μετατρέπεται σ' ένα σύστημα ταξινομικών κατηγοριών, που του είναι πιο οικείες» (Ναυρίδης, 1994:118). Η αγκυροβόληση ως διαδικασία αφορά στο συμβολικό επίπεδο, κατά το οποίο λαμβάνει χώρα η δημιουργία της αναπαράστασης, αναδεικνύοντας το γεγονός ότι κάθε καινούρια αναπαράσταση που καλλιεργείται, εμπεδώνεται από τη στιγμή που σημασιολογείται μέσα στο πεδίο προγενέστερων αναπαραστάσεων που ήδη έχουν αναπτυχθεί για να σηματοδοτήσουν μία έννοια ή ένα αντικείμενο. «Ο όρος αγκυροβόληση περιγράφει την κατασκευή ενός δικτύου σημασιών γύρω από τον παραστατικό πυρήνα της αναπαράστασης, μέσα από το οποίο ερμηνεύεται η πραγματικότητα και κατευθύνονται οι συμπεριφορές των μελών μιας κοινωνικής ομάδας» (Ναυρίδης, 1994:119).

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις εμπλέκονται στη διαδικασία της επικοινωνία, αναδεικνύοντας έναν διττής φύσης χαρακτήρα. Από τη μια πλευρά, καθίστανται παράγοντες διευκόλυνσης των επικοινωνιακών πρακτικών, καθώς η δημιουργία τους οριοθετεί κωδικοποιημένα την κοινωνική πραγματικότητα, έτσι ώστε οι κοινωνικοί δρώντες να είναι σε θέση να συγκεκριμενοποιούν τη γνώση και να προσλαμβάνουν τις έννοιες υπό την ομπρέλα ενός κοντινού σημασιολογικού πλαισίου (διαδικασία της αντικειμενοποίησης). Από την άλλη πλευρά όμως, οι αναπαραστάσεις καθιστούν δυνατό το ενδεχόμενο να παρακωλύσουν τη δημιουργία μιας καινούριας αντίληψης του κοινωνικού υποκειμένου, από τη στιγμή που ενισχύουν τις ασυνείδητες προσπάθειες του ατόμου να προστατευτεί από τον κίνδυνο του απροσδόκητου (διαδικασία της αγκυροβόλησης) (Ναυρίδης, 1994).

Γιατί οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι κοινωνικές;

Είναι απαραίτητο να σημειωθεί ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις δεν είναι μια διαδικασία που λαμβάνει χώρα σε ατομικό επίπεδο, δεδομένου ότι αντικατοπτρίζουν τις αναπαραστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας. Όπως άλλωστε καταγράφει στη θεωρία του, των κοινωνικών αναπαραστάσεων, ο S. Moscovici (1998) αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η γνώση δεν μπορεί να συνιστά τμήμα ατομικής ιδιοκτησίας, αλλά αποτελεί μια συλλογικότητα, η οποία οριοθετείται από συλλογικές δομές, μέσω των οποίων εκφράζονται οι τρόποι που κατανοούν την κοινωνική πραγματικότητα τα υποκείμενα. Τα νοήματα που διαμορφώνονται και διακινούνται μέσω των κοινωνικών αναπαραστάσεων ρυθμίζουν τις συμπεριφορές των κοινωνικών δρώντων και θέτουν όρους, νόρμες, κανόνες και παραδόσεις μέσα από τις οποίες διέπεται ο κοινωνικός βίος. Ο Moliner (1996:32) χαρακτηριστικά υποστηρίζει ότι «οι αναπαραστάσεις παρεμβάλλονται σαν συστήματα ρύθμισης κοινωνικών αναφορών. Αφού προβάλλουν τις σχέσεις μας με τα αντικείμενα, τις ρυθμίζουν κιόλας. Αφού αφορούν αντικείμενα που τίθενται στη καρδιά της κοινωνικής διαντίδρασης, ρυθμίζουν αυτή τη διαντίδραση. Αφού μας προσφέρουν εργαλείο κατανόησης του κοινωνικού περιβάλλοντος, ρυθμίζουν τελικά τους τρόπους ανάλυσής μας και ερμηνείας αυτού του περιβάλλοντος».

Οι αναπαραστάσεις αυτές ερμηνεύουν και καθορίζουν τη συμπεριφορά του ατόμου και είναι οι οδηγοί κάθε ανθρώπινης δραστηριότητας, δημιουργώντας μια κοινή πραγματικότητα σε ένα ευρύτερο κοινωνικό σύνολο (Jodelet, 1993). Για το λόγο αυτό οι κοινωνικές αναπαραστάσεις λειτουργούν ως πλαίσιο δράσης, διαμορφώνοντας γνώση και επικοινωνία, παράγοντας ταυτότητα, αναγάγοντας κοινές πρακτικές, αλλά επηρεάζοντας παράλληλα και τα συστήματα εξουσίας και επιρροής, στο πλαίσιο όπου «η σχέση εξουσίας (ή δυνάμεων) είναι δόμηση του ενδεχόμενου πεδίου δράσης των άλλων» (Foucault, 2005: 91).

Παράλληλα όπως υποστηρίζει ο Doise (2005), για να ερμηνευθεί και να κατανοηθεί το κοινωνικό πλαίσιο δράσης των υποκειμένων, οι αναπαραστάσεις καθίστανται απαραίτητα συστήματα, δεδομένου ότι έχουν ιδιαίτερα παρεμβατικό χαρακτήρα όσον αφορά στο πλαίσιο αλληλεπίδρασης μεταξύ των ατόμων και των ομάδων. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις συνιστούν παράγωγα συλλογικής διάδρασης, η οποία λαμβάνει χώρα κατά τη διάρκεια επικοινωνιακών πρακτικών, σε επίπεδο κυρίως μαζικής επικοινωνίας, συναλλάσσονται και, εν τέλει εποικοδομούν σε ένα

κοινό πλαίσιο αντίληψης τα στοιχεία της κοινωνικής αναπαράστασης. Από όλα όσα προαναφέρθηκαν, καθίσταται κατανοητή η χρησιμότητα της μελέτης των κοινωνικών αναπαραστάσεων των γονέων σε σχέση με τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών στην παρούσα έρευνα, καθώς αντανακλούν τις κοινωνικές εκφράσεις και πρακτικές, την παραγωγή ταυτότητας τους, τη διαφοροποίηση τους και εντέλει τη ρύθμιση κοινωνικών συμπεριφορών τους αναφορικά με το ζήτημα της χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών. Άλλωστε οι λόγοι που αιτιολογούν τους σχηματισμούς μιας αναπαράστασης για ένα αντικείμενο ή μια έννοια, είναι η κοινωνική της χρησιμότητα και αξία (Moliner, 1996).

Ωστόσο, δεδομένου ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις γεννιούνται μέσα από την επικοινωνία και είναι αποτέλεσμα κοινωνικής επιρροής, τα ΜΜΕ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διατήρηση παραγωγή και κυκλοφορία των κοινωνικών αναπαραστάσεων. Η σημαντική αυτή παράμετρος θα αναπτυχθεί στο επόμενο κεφάλαιο, καθώς οι αναπαραστάσεις των γονέων καθορίζονται μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης για τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών.

Κεφάλαιο 3^ο

Ο ρόλος των ΜΜΕ στη διαμόρφωση των κοινωνικών αναπαραστάσεων

Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας έχουν επιτύχει μια τεράστια επικοινωνιακή ισχύ και πρακτική, με την αναμφισβήτητη διάδοση, την επικράτηση αλλά και την επιβολή τόσο ως το κυρίαρχο σύστημα επικοινωνίας, με παγκόσμια επιρροή και αναγνώριση. (Παναγιωτοπούλου και άλλοι, 1996:215).

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συνιστούν ένα αναπόσπαστο πυλώνα της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας, καθώς με την επίδραση που ασκούν στην καθημερινή ζωή του ατόμου, διαμορφώνουν τα γνωρίσματα και το χαρακτήρα της σε κάθε τομέα, δεδομένου ότι παρέχουν κοινό κώδικα επικοινωνίας, κοινές αναπαραστάσεις σημαίνουν συμφωνία στα ζητήματα κατανόησης και αξιολόγησης διαστάσεων του κόσμου. (Potter, 2004).

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις που διαμορφώνονται από τα ΜΜΕ αναφορικά με το έγκλημα της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών, τον εγκληματία- χρήστη, καθώς και το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης αποτελούν καθοριστικά στοιχεία για τον τρόπο που εκλαμβάνεται το συγκεκριμένο εγκληματικό φαινόμενο και η αντιμετώπισή του. Οι μηχανισμοί αυτοί επηρεάζουν τις προσλήψεις του κοινού ως προς το περιεχόμενό της με επίσης καθοριστικό τρόπο (Cutcliffe & Hannigan, 2001, Levin, 2005, Wahl, 2003).

Άλλωστε οι επαγγελματίες των μέσων μαζικής ενημέρωσης παρουσιάζουν πρώτοι στο κοινό στη δεκαετία του '80 το φαινόμενο της εξάρτησης, χρησιμοποιώντας στο έπακρο βερμπαλισμούς και ατεκμηρίωτες απόψεις, με στόχο τη διέγερση του συλλογικού αισθήματος και την καλλιέργεια μόνιμης κινδυνολογίας (Τσίλη, 1999:54-55). Όμως ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην καλλιέργεια των αναπαραστάσεων αυτών ενέχει διττή βαρύτητα. Ενώ καλλιεργούν το φόβο του εγκλήματος, την ανασφάλεια και τον κλυδωνισμό του πολίτη ως προς τους θεσμούς, λειτουργούν και ως μέσο πίεσης για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της αντεγκληματικής πολιτικής και των πρακτικών της απονομής δικαιοσύνης. (Κουκουτσάκη, 1998) Ωστόσο ακόμα και αυτή η θετική λειτουργία υπόκειται

κριτικής, καθώς όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Σεραφετινίδου (2003) τα μέσα μπορούν να αποπροσανατολίσουν την κοινή γνώμη και να διαστρεβλώσουν την πραγματικότητα για να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά τους, μπορούν να παραπληροφορήσουν το κοινό, ασκώντας του επικίνδυνη προπαγάνδα και να το καταστήσουν φερέφωνο της εξουσίας. Σύμφωνα με τον Foucault (2005:126) «τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, έχουν Λόγο, δημιουργούν και προσδιορίζουν σχέσεις, σχέσεις εξουσίας με το κοινό. Δεν υπάρχει ο Λόγος της εξουσίας από τη μια μεριά κι απέναντι ένας άλλος Λόγος που του αντεπιτίθεται. Οι Λόγοι αποτελούν στοιχεία ή συνασπισμούς τηκτικής στο πεδίο των σχέσεων δύναμης». Έτσι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορούν να διαδραματίσουν έναν ιδιαίτερα υποστηρικτικό ρόλο στις ομάδες εξουσίας, καθώς σύμφωνα με τις θεωρίες μεταδομιστικής εγκληματολογίας (Vold et al., 2000), συνιστούν το μέσο επιβολής του κυρίαρχου μοντέλου γλώσσας που αναπαριστά τις διαστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας που εξυπηρετούν τις κυρίαρχες κοινωνικά ομάδες. «Τα ΜΜΕ τείνουν να παρουσιάζουν και να ερμηνεύουν την κοινωνική πραγματικότητα μέσα σε ένα πλαίσιο, που στο μεγαλύτερο μέρος έχει στηθεί από εγχώρια εξουσία. (Chomsky, 1997:5). «Τα ΜΜΕ παρέχουν μια εικόνα του κόσμου, η οποία δεν είναι η πραγματική. Όπως, πολύ χαρακτηριστικά, λέγεται, τα ΜΜΕ είναι ένα παράθυρο στον κόσμο και, όπως κάθε παράθυρο, παρέχει μια περιορισμένη θέαση, έχει ένα πλαίσιο που σου επιτρέπει μια συγκεκριμένη οπτική γωνία των γεγονότων που διαδραματίζονται» (Κουκουτσάκη, 2000)

Ειδικά όσον αφορά στην καλλιέργεια των αναπαραστάσεων του εγκλήματος της εξάρτησης από ψυχοτρόπες ουσίες τα μέσα μαζικής ενημέρωσης «επιτελούν ένα συγκεκριμένο έργο: θέτουν τη διαχωριστική γραμμή της εθνικής συνείδησης, του καλού και του κακού, της ενοχής και της αθωότητας, τα οποία επιτυγχάνονται με τους παρακάτω τρόπους, τη λαθεμένη χρήση νομικών όρων και εννοιών, τις λαθροχειρίες στα στατιστικά στοιχεία, τους εκ προθέσεως υπερτονισμούς ή υποτονισμούς, την κυριαρχία προκαταλήψεων και στερεοτύπων, τη γενίκευση φόβου, κινδύνου και ανασφάλειας, καθώς και τη νομιμοποίηση- ηθικοποίηση κοινωνικού ελέγχου (Πανούσης, 2004: 83-84). Έτσι αντί για τον όρο εξάρτηση από ψυχοτρόπες ουσίες¹, χρησιμοποιείται ο όρος ναρκωτικά ή τοξικομανία. Το λεκτικό αυτό

¹ Εξάρτηση είναι η συνεχής ανάγκη για τη χρήση μιας ουσίας. Η εξάρτηση μπορεί να είναι:

περιβάλλον και οι συγκεκριμένοι όροι σηματοδοτούν σε μεγάλο βαθμό την καλλιέργεια των κοινωνικών αναπαραστάσεων για την εξάρτηση. Ως ναρκωτικό ορίζεται οτιδήποτε επιφέρει νάρκωση. Ωστόσο η λειτουργία των παράνομων ψυχοτρόπων ουσιών δεν επιφέρει πάντα ψυχική και σωματική καταστολή, αλλά αντίθετα μπορεί να επιφέρει διέγερση. Έτσι με τον όρο «ναρκωτικά» κατά βάση επισημαίνεται το κοινωνικό φαινόμενο της χρόνιας χρήσης ουσιών, οι οποίες καλλιεργούν εξαρτητικές συμπεριφορές. «Τις επιδράσεις της εξάρτησης είναι αυτές που η κοινωνία χαρακτηρίζει αρνητικά καθώς, μακροκοινωνικά, αυτές προσλαμβάνονται ως μορφές απειλής διάλυσης του υπάρχοντος

- ✓ Σωματική, όταν ο οργανισμός του χρήστη μιας ουσίας δεν μπορεί να λειτουργήσει φυσιολογικά χωρίς την ουσία αυτή.
- ✓ Ψυχική, όταν ο χρήστης έχει την ανάγκη της ουσίας για να διατηρήσει την ψυχική του συνοχή.

Όλες οι περιπτώσεις σωματικής εξάρτησης εμπεριέχουν και την ψυχική, ενώ δεν συμβαίνει πάντα το αντίθετο.

Μετά την εγκατάσταση σωματικής ή ψυχικής εξάρτησης, αν διακοπεί απότομα η χρήση, εμφανίζονται τα συμπτώματα στέρησης (σωματικά ή ψυχολογικά).

Η σωματική εξάρτηση συνήθως αντιμετωπίζεται εύκολα, ενώ η αντιμετώπιση της ψυχικής εξάρτησης απαιτεί μια επίπονη και μακροχρόνια θεραπευτική διαδικασία. Όλοι όσοι κάνουν χρήση μιας εξαρτησιογόνου ουσίας δεν είναι απαραίτητα εξαρτημένοι από την ουσία αυτή. Για να επέλθει η εξάρτηση χρειάζεται ένα χρονικό διάστημα συνεχούς χρήσης της ουσίας, που ποικίλλει ανάλογα με την ουσία, τον τρόπο χορήγησης, την ποσότητα κ.α.

Η εξάρτηση υποδηλώνεται από την παρουσία τριών τουλάχιστον από τα παρακάτω συμπτώματα:

- ✓ Έντονη επιθυμία χρήσης της ουσίας.
- ✓ Ανάπτυξη ανοχής στη χρήση της ουσίας.
- ✓ Παρουσία στερητικού συνδρόμου με τη μείωση ή τη διακοπή της.

Οι επιπτώσεις της χρήσης της ουσίας αφορούν σε:

- ✓ Ανάλωση σημαντικού χρόνου γύρω από τη συμπεριφορά χρήσης.
- ✓ Εγκατάλειψη σημαντικών δραστηριοτήτων (κοινωνικών, επαγγελματικών, ψυχαγωγικών κ.α) λόγω της χρήσης.
- ✓ Εμμονή στη χρήση της ουσίας, παρά το γεγονός ότι προκαλεί στο χρήστη σοβαρά σωματικά ή ψυχολογικά προβλήματα, καθώς επίσης δυσλειτουργίες σε κύριους τομείς της ζωής του.

κοινωνικοοικονομικού συστήματος, ενώ σε μικροκοινωνική κλίμακα, σε επίπεδο κοινωνικών σχέσεων, ενισχύεται η ανασφάλεια των ατόμων που συνδέουν τον τοξικομανή με την μικροεγκληματικότητα και την ασθένεια» (Ζαραφονίτου, 1995:264-280). Συγχρόνως η εικόνα «της κοινωνίας της εικόνας» αναδεικνύει ένα κοινωνικό σύνολο, το οποίο διαφαίνεται να υπόκειται στις εικόνες που παράγουν τα μέσα, τις οποίες άκριτα καταναλώνει. (Βιθυνός, 1998). Είναι χαρακτηριστικές άλλωστε «οι περίεργες διακυμάνσεις της προβολής των στατιστικών γύρω από την εξάρτηση και τους χρήστες από τα μέσα, αναδεικνύοντας μια έντονη αναντιστοιχία των πραγματικών δεδομένων σε σχέση με την παρουσίαση τους» (Orcutt & Turner, 1995:155). Η πληροφορία κυκλοφορεί και καθώς η μετατόπιση της θέσης των ανθρώπων στο φυσικό χώρο είναι λιγότερο απαραίτητη από ποτέ, περιορίζεται η αναδιάταξη για την αναμόρφωση των νοημάτων και των σχέσεων (Bauman, 2004:33).

Παράλληλα η ανάγκη εμπορικότητας των ειδήσεων επιβάλλει η επιλογή και παρουσίαση των θεμάτων να γίνεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να προβάλλονται η ακρότητα και η υπερβολή (Luhman, 2000). Και βεβαίως το ζήτημα της εξάρτησης είναι πρόσφορο για την καλλιέργεια της υπερβολής αλλά και της παραπλάνησης. Η επιλεκτικότητα βάσει της οποίας τα διάφορα γεγονότα επικοινωνούνται από τα ΜΜΕ κατασκευάζει στις προσλήψεις του δέκτη μία επίφαση πραγματικότητας, συχνά δραματοποιημένη ή αποσπασματική και συνεπώς διαστρεβλωμένη (Bennett, 1999). Όπως αναφέρει και ο (Chomsky, 1997:12), «εάν κάποιος ερευνήσει τα πραγματικά προϊόντα των ΜΜΕ, ανακαλύπτει μια πολύ στενή, πολύ σφιχτά περιορισμένη και αλλόκοτα ανακριβή περιγραφή του κόσμου που ζούμε».

«Η συνεχής και συχνά δραματοποιημένη αναπαράσταση τέτοιου τύπου εγκληματικών πράξεων από τα ΜΜΕ για λόγους αύξησης της θεαματικότητας, συντελεί στη διαμόρφωση μίας συλλογικής συνείδησης θυματοποίησης» (Garland, 2001: 142-145). Το γεγονός αυτό λαμβάνει χώρα, καθώς «τα ΜΜΕ προσφέρουν «σχήματα» για την κατανόηση, επεξεργασία και κατασκευή της πραγματικότητας, διαμορφώνοντας κοινωνική μνήμη» (Λαμπροπούλου, 2001:32). Επιπροσθέτως ο Luhman (2000) αναφέρει τη συστηματικότητα διάδοσης των γνωστικών σχημάτων που οργανώνουν τη συλλογική μνήμη σε σχήματα ανάλογα με αυτά της οργάνωσης και του περιεχομένου των μέσων.

Στο πλαίσιο της νομιμοποίησης και ηθικοποίησης του κοινωνικού ελέγχου τα μέσα μαζικής ενημέρωσης διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο μέσα από τη διαμόρφωση της εικόνας της εξάρτησης. Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος πραγματοποιείται μέσω της ιατρικοποίησης ή εγκληματοποίησης του φαινομένου, καθώς τα μέσα μαζικής επικοινωνίας μετασχηματίζονται σε μηχανισμούς για την εδραίωση και την εξάπλωση του, ανάλογα με τον κοινωνικό ορισμό που αποδίδεται, νομικό ή ιατρικό. Και έτσι η θεσμική αντίδραση στην παρέκκλιση νομιμοποιεί την άσκηση του ιατρικού ή και ποινικού ελέγχου, αναπαράγοντας μέσα από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις, στάσεις και στερεότυπα που αφορούν στη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, τα συμβατικά σχήματα ερμηνείας που επικυρώνει και νομιμοποιεί στη συλλογική συνείδηση ο κυρίαρχος δημοσιογραφικός λόγος (Τσίλη, 1995).

Η κοινωνική κατασκευή των ορισμών της εξάρτησης, από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, σε ένα πλαίσιο σχηματικά υπεραπλουστευμένων, στερεοτυπικών διχοτομικών αναγνώσεων της κοινωνικής πραγματικότητας, οδήγησε σε ενίσχυση και ένταση του κοινωνικού ελέγχου, τόσο ως προς τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο, όσο και ως προς τον ανεπίσημο, αλλά και τον αυτοέλεγχο, ενδυναμώνοντας τους υπάρχοντες ηθικούς κανόνες και δημιουργώντας επιπλέον νέους που συγχέουν ζητήματα υγείας με το ανήθικο και το κοινωνικά παρεκκλίνον. (Κουκουτσάκη, 1991).

Η μετατόπιση αυτή του ζητήματος στον τομέα της υγείας όσον αφορά στο φαινόμενο της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών, πέραν του ότι μεταβιβάζει την ευθύνη σε επίπεδο ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου, μην επιρρίπτοντας ουσιαστικά τις ευθύνες στις κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες, (Βρύζας, 1986), ενίσχυσε τη θεσμοθέτηση του ιατρικού ελέγχου, δημιουργώντας δομές και υπηρεσίες που υπάγονται στο Υπουργείο Υγείας. Το γεγονός αυτό όμως δεν είχε ως αποτέλεσμα την αντικατάσταση του ποινικού ελέγχου στο ζήτημα της χρήσης, αλλά την ενίοτε συμπληρωματική δράση του. «Γενικότερα οι εναλλαγές του ιατρικού και του ποινικού μοντέλου στον έλεγχο των ναρκωτικών από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα, αποτελούν ένα ενδεικτικό παράδειγμα κοινωνικής κατασκευής της παρέκκλισης, καθώς δεν αντικατοπτρίζουν αλλαγές που συντελέστηκαν στο πλαίσιο του ίδιου του φαινομένου, αλλά ακριβώς τη διαμάχη μεταξύ των φορέων της ποινικής και της ιατρικής εξουσίας για τον προσδιορισμό και τον έλεγχο του προβλήματος». (Κουκουτσάκη, 2002).

Το θεμελιώδες στοιχείο του κοινωνικού ελέγχου είναι η στρατηγική της απόσπασης της προσοχής που έγκειται στην εκτροπή της προσοχής του κοινού από τα σημαντικά προβλήματα και τις αποφασισμένες από τις οικονομικές και πολιτικές ελίτ αλλαγές μέσω της τεχνικής του κατακλυσμού συνεχόμενων αντιπερισπασμών και ασήμαντων πληροφοριών (Chomsky,1997). Με αυτόν τον τρόπο τα μέσα μαζικής ενημέρωσης εμφανίζουν το χρήστη, καλλιεργώντας κοινωνικές αναπαραστάσεις, είτε ως «άρρωστο» είτε ως εγκληματία «ανάλογα με τα συμφέροντα και τις ιδεολογικές προβολές των εκάστοτε κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων που ασχολούνται με τα «ναρκωτικά» (Δασκαλάκης, 1985).

Κεφάλαιο 4^ο

Η ταυτότητα της έρευνας

Η παρούσα έρευνα εστιάζει στις κοινωνικές αναπαραστάσεις των γονέων, κατοίκων της πόλης της Μυτιλήνης, με εξαρτημένους και μη εφήβους, καθώς οι αναπαραστάσεις μπορούν να καταστούν φορείς ιδιαίτερα χρήσιμων πληροφοριών, δράσεων και ενεργειών του ατόμου (Κυριαζή, 1998). Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις δεν αντιπροσωπεύουν απλώς γνώμες, στάσεις, εικόνες αλλά συστήματα αξιών, ιδεών και πρακτικών. Ένας σημαντικός ορισμός των κοινωνικών αναπαραστάσεων δίνεται από την ερευνήτρια Jodelet (1993) όπου «οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι μια μορφή γνώσεων που χαρακτηρίζεται από τις παρακάτω ιδιότητες: α) είναι κοινωνικά αναπτυγμένη και κατανεμημένη, β) έχει μια πρακτική προοπτική οργάνωσης και επικοινωνίας του περιβάλλοντος στο οποίο δημιουργείται και αναπτύσσεται, και γ) δημιουργεί μια κοινή πραγματικότητα σε ένα ευρύτερο κοινωνικό σύνολο». Η ενσωμάτωση εννοιών, μέσα από τη χρήση κοινωνικών αναπαραστάσεων, που αποτελούν από μόνες τους γνωστικές και αξιολογικές κατηγορίες, οδηγούν τον κοινωνικό δράντα στη γνωστική δόμηση και αξιολόγηση του κοινωνικού περιβάλλοντος. Παράλληλα η ανάλυση του περιεχομένου των αναπαραστάσεων, στο συγκεκριμένο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο ανάπτυξης τους, οδηγεί στην κοινωνική κατανόηση της σχέσης γλωσσικής ορολογίας και ιδεολογίας, στους τρόπους που δομείται αυτή η σχέση και πως η ίδια η δομή της γλώσσας επηρεάζεται από την ιδεολογία. Όσον αφορά λοιπόν στο ζήτημα της εξάρτησης, η γνωστική αυτή λειτουργία του ατόμου είναι βοηθητική, για την παρούσα έρευνα, η ερμηνεία και κατανόηση της αναπαράστασης του όρου ναρκωτικά για τους ερωτώμενους. Έτσι με τη χρήση του συγκεκριμένου όρου αποδίδεται το κοινωνικό φαινόμενο της εξάρτησης και της γενικότερης παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς της κοινωνικής ομάδας των χρηστών.

Η συγκεκριμένη έρευνα εμπεριέχει σημαντικές πληροφορίες στις οποίες μπορούμε να εστιάσουμε και να διακρίνουμε με βάση μια σειρά ομάδων μεταβλητών που είναι οι εξής: α) τα ατομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά (δημογραφικά) των γονέων, β) την υποκειμενική ανάδειξη της σημαντικότητας των κοινωνικών προβλημάτων διεθνώς και στην Ελλάδα, γ) τις αναπαραστάσεις τους για την ευθύνη του ζητήματος της χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών και το ρόλο που διαδραματίζει το

κράτος, δ) τις αναπαραστάσεις τους για τα μοντέλα θεραπείας ενός χρήστη ψυχοδραστικών ουσιών και ε) τις αναπαραστάσεις τους για την εικόνα ενός χρήστη ψυχοδραστικών ουσιών και τα δικαιώματα του.

Τα συγκεκριμένα είδη κατηγοριοποιητικών συστημάτων χρησιμοποιήθηκαν, πέρα από τη δόμηση των μεταβλητών για την ανάλυση δεδομένων, στο πλαίσιο της οποίας διερευνώνται οι μεταξύ των μεταβλητών σχέσεις, αναλογικά με τη συσχέτιση τους ως προς τα ερευνητικά ερωτήματα και τις υποθέσεις εργασίας της παρούσας έρευνας, τα οποία προκύπτουν μετά την ενδελεχή ανασκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας. Έτσι στο πλαίσιο αυτό προκύπτουν, για τη δημιουργία του οδηγού συνέντευξης, συγκεκριμένες αναλύσεις που αναδεικνύουν το προαναφερθέν θεωρητικό υπόβαθρο και συνάδουν με τις υποθέσεις εργασίας που διατρέχουν την παρούσα έρευνα. Ενδεικτικά λοιπόν γίνεται αναφορά συσχέτισης ερωτήσεων με τις υποθέσεις εργασίας ανά θεματική ενότητα. Έτσι ερωτήσεις που αφορούν στο κοινωνικά δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων, όπου η άντληση δεδομένων για το συγκεκριμένο ζήτημα πραγματοποιείται με την καταγραφή του επαγγέλματος πατρός και μητρός συνδέεται με την υπόθεση εργασίας ότι οι αναπαραστάσεις καλλιεργούνται βάσει του κοινωνικού κεφαλαίου, βασισμένες στη θεωρητική προσέγγιση του Coleman (1988), όπου το κοινωνικό κεφάλαιο συνιστά παράγοντα νοηματοδότησης του κοινωνικού πλαισίου του ατόμου. Ερωτήσεις που η καταγραφή τους αφορά στην ανάδειξη της σημαντικότητας των κοινωνικών προβλημάτων διεθνώς και στην Ελλάδα για τους ερωτώμενους, συνδέεται άμεσα με την υπόθεση εργασίας της παρούσας έρευνας ότι οι αναπαραστάσεις που δημιουργούνται μέσω της εμπλοκής ενός ατόμου σε θεραπευτικό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών, ενδυναμώνουν περαιτέρω την πεποίθηση ατομοκεντρικών προσεγγίσεων για την ιεράρχηση και αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων. Στο ίδιο πεδίο υποθέσεων εργασίας, αλλά και στην προαναφερθείσα θεωρητική προσέγγιση του Olievenstein (1982), εμπίπτουν και οι ερωτήσεις που αφορούν στην καταγραφή των αναπαραστάσεων τους για την απόδοση ευθυνών του ζητήματος της χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών και το ρόλο που διαδραματίζει το κράτος, καθώς η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών δεν είναι ένα ανεξάρτητο ζήτημα από το ευρύτερο κοινωνικό-πολιτικό πλαίσιο. Τέλος οι ερωτήσεις που αφορούν τόσο στις αναπαραστάσεις τους για τα μοντέλα θεραπείας ενός χρήστη ψυχοδραστικών ουσιών όσο και στις αναπαραστάσεις τους για την εικόνα ενός χρήστη ψυχοδραστικών ουσιών συνδέονται άμεσα με τις υποθέσεις

εργασίας για την επιρροή των αναπαραστάσεων των ερωτώμενων από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (Λαμπροπούλου, 2002, Bauman, 2004 , κ.α.), τη χρήση συγκεκριμένων γλωσσικών περιβαλλόντων από τα συγκεκριμένα μέσα (Τσίλη, 1999, Πανούσης, 2004, κ.α.) τα οποία αναπαράγουν στερεοτυπικές αντιλήψεις και καλλιεργούν στίγμα (Goffman, 2001, Vold et al.,2002, κ.α.) για τη συγκεκριμένη εύαλωτη κοινωνική ομάδα. Τέλος όλες οι ερωτήσεις από όλες τις θεματικές ενότητες συνδέονται άμεσα με την υπόθεση εργασίας της παρούσας έρευνας, για την καλλιέργεια της αναπαράστασης των ερωτώμενων ως προς τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, η οποία προκύπτει ως αποτέλεσμα σύγκρουσης των κοινωνικών δυνάμεων (Sellin, 1938, Vold et al., 2002, Foucault, 2005) και όχι ως ένα εγκληματικά αιτιοκρατικό φαινόμενο.

Μέθοδος της έρευνας :

Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στη χρήση ποιοτικής μεθόδου έρευνας, ως μια συστηματική ερμηνεία μη-αριθμητικών δεδομένων όσον αφορά στη διερεύνηση των αναπαραστάσεων των γονέων, δεδομένης της θεωρητικής προσέγγισης που υιοθετείται για την αποτύπωση της κοινωνικής πραγματικότητας. «Όλες οι σύγχρονες επιστημολογικές κατευθύνσεις δέχονται ότι η επιστημονική παρατήρηση και αποτύπωση του πραγματικού συγκροτείται μέσω της θεωρίας και επηρεάζεται από αυτήν» (Ψυχοπαίδης, 1996:545). Παράλληλα η χρήση ποιοτικών μεθόδων έρευνας αποδίδουν ιδιαίτερη έμφαση στις πολυσχιδείς διαδικασίες διαμόρφωσης του νοήματος μέσα στις καθημερινές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και μέσω της γλώσσας, με απόρροια οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των γονέων να είναι πιο προσβάσιμες τόσο ως προς την καταγραφή τους, όσο και ως προς την ερμηνεία τους. Πέρα, όμως, από τη λεπτομερή ανάλυση, οι ποιοτικές μέθοδοι καταγράφουν τη «φωνή» του υποκειμένου και τις εκφράσεις του (Eisner, 1991). «Ο ερευνητής έτσι μπορεί να διεισδύσει στην προσωπικότητα των υποκειμένων και να κατανοήσει τις κοινωνικές επιρροές που τα υποκείμενα έχουν δεχτεί» (Παπαγεωργίου, 1998: 9-10). Ταυτόχρονα με τις ποιοτικές μεθόδους, η παραγωγή της γνώσης δεν αντιλαμβάνεται ως αντικειμενική και ουδέτερη, αλλά ως μια κοινωνική και πολιτική (σχεσιακή) δραστηριότητα, η οποία συντελείται πάντοτε μέσα σε ένα ιστορικό, πολιτισμικό και πολιτικό πλαίσιο (Mason, 2003), «εξηγώντας κατά νοηματικά ικανοποιητικό τρόπο

το κοινωνικό γίνεσθαι και τις γενεσιουργές δομές που βρίσκονται πίσω απ' αυτό το γίνεσθαι» (Μουζέλης, 2001: 92).

Η συγκεκριμένη τεχνική που χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή και συλλογή δεδομένων είναι αυτή της ημιδομημένης συνέντευξης. Η τεχνική αυτή επιλέχθηκε, καθώς πρόκειται για «τη μέθοδο που έχει ως αντικείμενό της να σχηματίσει ένα «νοητικό περιεχόμενο» (Mialaret, 1997:148). Παράλληλα οι ημιδομημένες συνεντεύξεις έχουν πιο αδύναμη δομή και μεγαλύτερη ελευθερία τόσο στην εκφορά των ερωτήσεων, όσο και στην ποικιλία των απαντήσεων.

Η επιλογή της συγκεκριμένης τεχνικής πραγματοποιήθηκε επιπλέον, πρώτον γιατί η διαδικασία της έρευνας ήταν απαραίτητο να εστιασθεί στα ερευνητικά ερωτήματα και να μην παρεκκλίνει από αυτά, και παράλληλα να λαμβάνει υπόψη της την ευαισθησία του προς έρευνα ζητήματος. Δεύτερον, ένα κάπως πιο δομημένο πλαίσιο αναφοράς για τη διεξαγωγή της έρευνας δε θα ήταν βοηθητικό στην ανάδειξη υποπεριπτώσεων. Επιπροσθέτως με την ημιδομημένη συνέντευξη δόθηκε η δυνατότητα στους ερωτώμενους γονείς να αναπτύξουν τις απόψεις, αλλά και να διαφανεί το γλωσσικό περιβάλλον τους, σε ερωτήσεις που αναδείκνυαν ζητήματα, τα οποία χρειάζονταν εις βάθος διερεύνηση. Αυτός ο πολυεπίπεδος κόσμος ανα-δομείται διαρκώς μέσα από τη γλώσσα (αφηγήσεις, θεωρίες, συζητήσεις), την «κοινή δράση» (Gergen, 1985) και τις συλλογικές μνήμες. Άλλωστε «η γλώσσα έχει μια «φυσική» κατασκευαστική λειτουργία – δηλαδή, δεν αντανακλά απλά την «πραγματικότητα» (σχέση λόγου – πρακτικών εξουσίας/θεσμών)» (Τσέκερης, 2008).

Στο πλαίσιο αυτό αρχικά σχεδιάσθηκαν περιγραφικές ερωτήσεις για την άντληση συγκεκριμένων πληροφοριών από τους ερωτώμενους που συνδέονται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και γνώσεις, όπως φύλο, ηλικία, εργασία και κοινωνική καταγωγή, οικονομικό επίπεδο. Εν συνεχεία σχεδιάσθηκαν ερωτήσεις μεικτού τύπου, οι οποίες να μην προέβλεπαν πιθανές απαντήσεις του ερωτώμενου, ωστόσο του έδιναν το πεδίο να αναπτύξει ελεύθερα τις απαντήσεις του. Επιπλέον, σχεδιάσθηκαν ερωτήσεις γνώμης με στόχο τη διερεύνηση των αναπαραστάσεων και των αντιλήψεων των ερωτώμενων για τα συγκεκριμένα ερωτήματα της έρευνας, ώστε να ολοκληρωθεί ο οδηγός συνέντευξης. Όσον αφορά στην καταλληλότητα του περιεχομένου και της διατύπωσης των ερωτήσεων, όλες οι ερωτήσεις που αναγράφονται στο έντυπο καταγραφής, προέκυψαν σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα μετά από ανασκόπηση της βιβλιογραφίας αλλά και παλαιότερων ερευνών

σχετικά με το θέμα. Είναι σύντομες, κατανοητές, ξεκάθαρες και προσαρμοσμένες στις γλωσσικές ικανότητες των ερωτώμενων.

Όσον αφορά στη διαδικασία συλλογής των δεδομένων για τη δημιουργία κλίματος αποδοχής και ειλικρίνειας, η ερευνητική ομάδα προσπάθησε να καταστήσει απόλυτα κατανοητούς της στόχους της έρευνας και να επισημάνει ότι αυτή πραγματοποιείται στο πλαίσιο επιστημονικής εκπαιδευτικής έρευνας και τα αποτελέσματά της δε θα χρησιμοποιηθούν από άλλο πρόσωπο ή φορέα. Φυσικά, τονίσθηκε ότι θα διασφαλιστεί η ανωνυμία των συνεντεύξεων. Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα σε όποιο μέρος επιθυμούσε ο ερωτώμενος (π.χ. σπίτι, χώρος διασκέδασης) για να μπορεί να αισθάνεται άνετα. Μετά την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε απομαγνητοφώνηση ώστε να είναι δυνατή η ανάλυση του ερευνητικού υλικού.

Επίσης, λόγω της ιδιαιτερότητας του υπό μελέτη θέματος η εμπλοκή σε μια διαδραστική σχέση μαζί με τους γονείς για την παραγωγή δεδομένων ήταν ιδιαίτερα λειτουργική και επέφερε τα δυνατόν καλύτερα αποτελέσματα ως προς τη συλλογή τους.

Επιπλέον, η επιλογή της διαδραστικότητας με τους γονείς κατέστησε δυνατή την αποτελεσματικότερη δόμηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων, αλλά και την απόδοση τους εις βάθος, στην περιπλοκότητα και τη σφαιρικότητα των δεδομένων, αφού ο ερευνητής είχε ενεργό και αναστοχαστικό ρόλο στη διαδικασία παραγωγής δεδομένων.

Δειγματοληψία :

Το δείγμα επιλέχθηκε με τη μέθοδο της σκόπιμης δειγματοληψίας σε δύο γονείς, καταδεικνύοντας την έμφαση στην **ποιότητα** των υπό ανάλυση οντοτήτων και στα νοήματα τα οποία δεν μπορούν να μελετηθούν πειραματικά, σε συνάρτηση δηλαδή με την ποσότητα, την ένταση, ή τη συχνότητά τους.

Ο ένας γονέας είναι γυναίκα, η οποία είναι μητέρα ανήλικου εξαρτημένου και στην πορεία αντιμετώπισης του προβλήματος, έχει προσεγγίσει θεραπευτικό πρόγραμμα στην πόλη της Μυτιλήνης. Ο άλλος γονέας είναι μία γυναίκα, που έχει ανήλικο παιδί μη εξαρτημένο, και δεν είχε ποτέ εμπλοκή με κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα. Και τα δύο παιδιά των ερωτώμενων, εξαρτημένο και μη, φοιτούν σε Λύκειο της πόλης της Μυτιλήνης. Στόχο της συγκεκριμένης δειγματοληψίας συνέστησε η συγκριτική ανάλυση των κοινωνικών τους αναπαραστάσεων στο

πλαίσιο της αντίληψης που διαμορφώνεται στη συγκεκριμένη τοπική κοινωνία, τη συγκεκριμένη χωροχρονική περίοδο με τις υφιστάμενες κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες.

Μεθοδολογία ανάλυσης

Μετά τη διαδικασία της απομαγνητοφώνησης ξεκίνησε το στάδιο της ανάλυσης των ποιοτικών δεδομένων του ερευνητικού υλικού μέσα από μια διαδικασία προσοχής, συλλογής και σκέψης, δίνοντας έμφαση σε στα ενδιαφέροντα στοιχεία του ερευνητικού υλικού, για να πλαισιωθεί η κωδικοποίηση των δεδομένων, έχοντας φυσικά κατηγοριοποιήσει τα δεδομένα σε θεματικές ενότητες, ώστε να προσδιοριστούν οι σχέσεις και τα πρότυπα για κάθε κατηγορία δεδομένων. Αρχικά η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν αυτή της θεματικής ανάλυσης, δεδομένης τόσο της συγκριτικής έρευνας όσο και του συγκεκριμένου αριθμού του δείγματος, εφόσον η δειγματοληψία διενεργήθηκε εκ των προτέρων. Η θεματική αυτή ανάλυση τους πραγματοποιήθηκε σε συνάρτηση με θέματα που ήδη εισήγαγαν οι ερωτήσεις αλλά και εξάγονταν από τις απαντήσεις. Με αυτόν τον τρόπο επιχειρήθηκε να αναδειχθεί, αν οι αναπαραστάσεις των γονέων συνιστούν πρακτικές δυναμικής για τη δυνατότητα προληπτικής αντιμετώπισης του προβλήματος, αν αποτελούν εκδηλώσεις, απεικονίσεις ή λεκτικά, νοητικά και συμβολικά παράγωγα στοιχεία, νοηματοδοτήσεις του κυρίαρχου δημοσιογραφικού λόγου και παράλληλα, εάν ταυτίζονται με τη στάση και τις πρακτικές τους, ή αν απλά αντικατοπτρίζουν τις κυρίαρχες κοινωνικές στάσεις, αναπαραστάσεις και στερεότυπα και γενικότερα την κρατούσα ιδεολογία για το φαινόμενο της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών.

Η συλλογή των δεδομένων διενεργήθηκε με τέτοιο τρόπο που να επιζητά εγγυήσεις συγκρισιμότητας, ορίζοντας καταρχήν τα θέματα και συγχρόνως παραμένοντας ανοικτή στις απόψεις που σχετίζονται με αυτά.

Ως μέθοδος ανάλυσης των απαντήσεων χρησιμοποιήθηκε η τυπολογική και ερμηνευτική ανάλυση. Η τυπολογική ανάλυση αφορούσε στη δόμηση του υλικού στις συγκεκριμένες θεματικές κατηγορίες. Η ανάλυση αυτού του τύπου βοήθησε στην ανάλυση της σχέσης και της σύνδεσης των διαφορετικών κατηγοριών μεταξύ τους. Η ερμηνευτική ανάλυση επιλέχθηκε, καθώς η συγκεκριμένη έρευνα αναφέρεται σε κοινωνικούς δρώντες, οι οποίοι εκφράζουν άποψη και συνδιαμορφώνουν, αναφορικά

με το υπό έρευνα ζήτημα της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών, διατυπώνουν και αναδιατυπώνουν εμπρόθετα νοήματα.

Έτσι με αυτόν τον τρόπο επιτεύχθηκε ο στόχος της ανάδειξης του νοήματος που οι ίδιοι οι ερωτώμενοι προσδίδουν στο υπό έρευνα ζήτημα, αναδεικνύοντας έτσι τη διαδικασία παραγωγής και αναπαραγωγής υποκειμενικών νοημάτων, στο πλαίσιο βεβαίως όπου για την ερμηνευτική παράδοση, κάθε περιγραφή και ερμηνεία είναι ιστορικά και πολιτισμικά τοποθετημένη. Επομένως η γνώση, η οποία παράγεται μέσα από την κατασκευή των υποκειμενικών νοημάτων των ερωτώμενων, δε δύναται να είναι ανεξάρτητη από το ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο παράγεται. Επιπλέον η ερμηνευτική ανάλυση είναι ευαίσθητη στις πολλαπλές χρήσεις της γλώσσας και συμβάλλει στη δημιουργική αναθεώρηση της σκέψης και της κατανόησης του ερευνητή (Gadamer, 1975). Επιπροσθέτως οι Henwood και Pidgeon (1994), επίσης, υποστηρίζουν ότι «η αξιολόγηση της επιστημονικής έρευνας δεν μπορεί να είναι μόνο μία τεχνική ή μια διαδικασία κρίσης, αλλά αυτό πρέπει να αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης εξέτασης των ηθικών, δεοντολογικών και πολιτικών επιλογών που οι ερευνητές και οι κοινωνίες πρέπει αναπόφευκτα να κάνουν».

Κεφάλαιο 5^ο

Συγκριτική ανάλυση δεδομένων

Η συγκεκριμένη παραγωγή δεδομένων προέκυψε μετά από τη διαδικασία της προσωπικής συνέντευξης δύο γονέων, δύο μητέρες, δεδομένου ότι η βιβλιογραφική ανασκόπηση αποδίδει ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο που διαδραματίζει η μητέρα στην οικογένεια, των οποίων τα παιδιά φοιτούν σε Λύκειο της Μυτιλήνης. Στην οικογένεια της μίας μητέρας το έφηβο παιδί είναι εξαρτημένος από ψυχοδραστικές ουσίες, ενώ στην άλλη οικογένεια δεν υφίσταται κανένα μέλος το οποίο να αντιμετωπίζει ζητήματα εξαρτητικών συμπεριφορών από οποιαδήποτε ψυχοδραστική ουσία. Η μητέρα του εξαρτημένου εφήβου έχει προσεγγίσει θεραπευτικό πρόγραμμα και ακολουθεί θεραπευτική διαδικασία, ενώ η άλλη μητέρα δεν έχει ποτέ σε επαφή με κάποια δομή ή υπηρεσία πρωτογενούς, δευτερογενούς ή τριτογενούς πρόληψης για τις ψυχοτρόπες ουσίες. Για τη διευκόλυνση της ανάλυσης, οι δυο ερωτώμενοι κωδικοποιούνται με τον αριθμό 1(μητέρα εξαρτημένου εφήβου) και 2 (μητέρα μη εξαρτημένου εφήβου).

Η 1 είναι ηλικίας 48 ετών και η 2 είναι 50 ετών. Έχουν γεννηθεί και μεγαλώσει στη Μυτιλήνη και η 1 κατέχει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών ενώ η 2 είναι απόφοιτος Λυκείου. Η 1 προέρχεται από οικογένεια υψηλού κοινωνικού και οικονομικού κεφαλαίου ενώ η 2 όχι. Και οι δύο γυναίκες εργάζονται σε δημόσιες υπηρεσίες, ενώ και οι δύο βάσει των καταναλωτικών αγαθών που έχουν στην κατοχή τους διαφαίνεται να έχουν ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο. Έτσι όσον αφορά στα δημογραφικά τους στοιχεία, και οι δύο βρίσκονται πολύ κοντά ηλικιακά, γεγονός που σηματοδοτεί ότι η καλλιέργεια των αναπαραστάσεων τους έχει λάβει χώρα, τουλάχιστον σε πρώτο επίπεδο ανάλυσης, σε ένα κοινό ιστορικά και κοινωνικά χωροχρονικό πλαίσιο. Παράλληλα, αν και το οικονομικό τους κεφάλαιο προσομοιάζει, η διαφορά τους έγκειται στο κοινωνικό τους κεφάλαιο, διαφορά που την καθιστά παράγοντα ανάδειξης διαφορετικών κοινωνικών αναπαραστάσεων. Ο παράγοντας αυτός διαφοροποίησης μπορεί να καταστεί δυνατός, καθώς οι αναπαραστάσεις προσλαμβάνονται και αποκωδικοποιούνται από τα κοινωνικά υποκείμενα διαφορετικά, τόσο ανάλογα με τη κοινωνικοοικονομική θέση που

κατέχουν μέσα στην κοινωνική διαστρωμάτωση, όσο και σε σχέση με τις κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες που υιοθετούν εντασσόμενοι σε διάφορα συλλογικά μορφώματα. Γίνεται κατανοητό λοιπόν ότι η σημασία των αναπαραστάσεων συνδέεται άρρηκτα με την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου, όπως τη διέκρινε ο Bourdieu (1986), σε τέσσερις, δηλαδή, διαφορετικές μορφές: το οικονομικό, το πολιτισμικό, το συμβολικό και το κοινωνικό, αλλά και σύμφωνα με τη θεωρητική προσέγγιση του Coleman (1988), βάσει της οποίας το κοινωνικό κεφάλαιο είναι έννοια σύμφυτη με την κοινωνική δομή, διευκολύνει την ατομική δράση και τη νοηματοδοτεί στο κοινωνικό πλαίσιο.

Ως προς την ερώτηση που αφορά στα κοινωνικά προβλήματα η 1 είναι ενδεικτικό ότι ιεραρχεί το ζήτημα των «ναρκωτικών» ως το πρώτο στην ελληνική περιφέρεια σε αντίθεση με τη 2 που τοποθετεί την ανεργία ως πρώτο κοινωνικό πρόβλημα. Ωστόσο σε διεθνές επίπεδο η 2 κατατάσσει το πρόβλημα των ναρκωτικών υψηλότερα σε σχέση με την 1. Από αυτή τη σύγκριση γίνεται κατανοητό ότι η 1 καλλιεργεί την αναπαράσταση της βάσει της δικής της βιοματικής εμπειρίας και όχι βάσει του εγγενούς κοινωνικό- πολιτικού περιβάλλοντος που βιώνει. Επίσης η διαφορετικότητα αναπαραστάσεων μπορεί να εντοπισθεί αναφορικά με το οικονομικό κεφάλαιο της οικογένειας προέλευσης τους, γεγονός που έχει οδηγήσει τη 2, η οποία προέρχεται από οικογένεια χαμηλότερου οικονομικού κεφαλαίου να ιεραρχεί την αξία της εργασίας σε πρώτο επίπεδο.

Οι δυο ερωτώμενες στην ερώτηση αν πρέπει το κράτος να παρέχει βοήθεια σε αδύναμες κοινωνικά ομάδες απαντούν καταφατικά, ωστόσο η 1 λόγω της προσωπικής της εμπειρίας, στο πλαίσιο εμπλοκής της σε θεραπευτικό πρόγραμμα, στην αιτιολόγηση της απάντησης της αντιλαμβάνεται πιο ατομοκεντρικά το ζήτημα, ενώ η 2 υποστηρίζει ότι η παροχή βοήθειας από το κράτος οφείλει να αποδίδεται σε ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Όπως επισημαίνει ο Ν. Κουράκης, (2006:7) «η συνταγματική έννομη τάξη προωθεί εξίσου το κράτος δικαίου και το κράτος πρόνοιας, με την έννοια ότι η Πολιτεία, πέρα από τη διασφάλιση ορισμένων βασικών δικαιωμάτων και ελευθεριών του πολίτη, έχει επίσης υποχρέωση να συμπαραστέκεται στον πολίτη και να μην τον αφήνει αβοήθητο σε κρίσιμες για τη ζωή του στιγμές».

Στην ερώτηση σε ποιες κοινωνικές ομάδες οφείλει το κράτος να παράσχει βοήθεια, η 1 λόγω της οικονομικής της επιφάνειας θεωρεί ότι μόνο οι άποροι χρήστες ουσιών πρέπει να καρπώνονται την κρατική βοήθεια, ενώ η 2 θεωρεί ότι όλοι οι χρήστες ουσιών πρέπει να έχουν κρατική βοήθεια, εντάσσοντας τους όμως στην

κατηγορία των ασθενών. Στο σημείο αυτό εμφανίζεται για πρώτη φορά από τη 2 μία κοινωνική αναπαράσταση η οποία ενέχει την έννοια του στίγματος. Το στίγμα είναι μια κοινωνική κατασκευή, αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την ύπαρξη ενός φάσματος διαφορετικών κοινωνικών ταυτοτήτων και της σημασίας, της θετικής ή αρνητικής αξίας που τους αποδίδεται (Gaertner & Dovidio, 2000). Ωστόσο στίγμα αποδίδει και η 1 θεωρώντας ότι βοήθεια πρέπει να επιδέχονται μόνο οι άποροι χρήστες. Το χαρακτηριστικό που εκλαμβάνεται ως σημάδι της διαφορετικότητας, ως στίγμα, σημασιοδοτείται ως απειλή (Blascovich et al., 2000). Άλλωστε η «κατασκευή» του εγκληματία μέσω του στίγματος έχει συνήθως ως σημείο αναφοράς τις ευάλωτες ομάδες (Πανούσης, 2010). Η καλλιέργεια αυτής της αναπαράστασης και για τους δύο γονείς είναι βαρύνουσας σημασίας, και ιδιαίτερα για την 1, της οποίας το παιδί είναι εξαρτημένο, καθώς το στίγμα ενσωματώνεται ως μέρος της ταυτότητας του ατόμου, καλλιεργώντας δευτερογενή παρέκκλιση, αποκλείοντας τον εαυτό του από την κοινωνική ενσωμάτωση (Angermeyer et al., 2004).

Στην ερώτηση αν «το κράτος οφείλει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών» και οι δυο απαντάνε καταφατικά και συμφωνούν στο κομμάτι της πρόληψης, η διαφοροποίηση έγκειται στο γεγονός ότι η 1 προτείνει ένα υποστηρικτικό πλαίσιο και έμμεσα και μορφή θεραπευτικής διαδικασίας, λόγω της γνώσης που έχει αποκτήσει για το συγκεκριμένο θέμα. Η 2 μένει στο κομμάτι της ενημέρωσης. Βάσει των απαντήσεων των ερωτώμενων διαφαίνεται να επιβεβαιώνεται η θεωρία του ελέγχου, όπου οι θεωρητικοί αυτής δίνουν έμφαση στην προσπάθεια των ομάδων να επιβληθούν και όχι στην ερμηνεία της παραβατικότητας. Αναπτύσσουν τη θεώρηση ότι η δικαιοσύνη είναι μέρος ενός γενικότερου μηχανισμού κοινωνικού ελέγχου(πρόνοια, ψυχική υγεία, εκπαίδευση, Μ.Μ.Ε.) και αυτός είναι τρόπος να ελεγχθεί το «πρόβλημα» από την Πολιτεία.

Χαρακτηριστικό είναι όμως το γεγονός ότι στην ερώτηση «ποιος Δημόσιος φορέας έχει την ευθύνη για την αντιμετώπιση του προβλήματος της χρήσης ουσιών στην Ελλάδα», η 1 ονοματίζει το Υπουργείο Υγείας κ' Πρόνοιας που αποτελεί την κεντρική δομή που έχει την ευθύνη για τους φορείς απεξάρτησης στην Ελλάδα, ενώ η 2 ονοματίζει τον ΟΚΑΝΑ. Επίσης στη συνέχεια που ζητείται καταγραφή τριών φορέων, η 1 γνωρίζει λόγω της ενασχόλησής της με το ζήτημα να απαντήσει ενώ η 2 δεν γνωρίζει.

Στην ερώτηση αν οι γνώσεις τους για τα ναρκωτικά είναι αρκετές, οι απαντήσεις διαφοροποιούνται. Η 1 γνωρίζει λόγω του συγγενικού προσώπου της,

ενώ η 2 δεν ενδιαφέρθηκε και θεωρεί ότι δεν έχει πρόσβαση στην πληροφορία. Η 1 απέκτησε τις γνώσεις από βιβλία, διαδίκτυο, το θεραπευτικό πρόγραμμα που προσέγγισε και την επαφή τις με χρήστες και απεξαρτημένους, σε αντίθεση με τη 2 που έχει γνώση μόνο από τα ΜΜΕ. Αυτό μας δείχνει και τις αναπαραστάσεις που έχουν καλλιεργήσει σε σχέση με τη χρήση ουσιών, αφού η απόκτηση των γνώσεων στη 2 είναι μόνο από τα ΜΜΕ.

Στην ερώτηση «ποιοι τρόποι πρέπει να χρησιμοποιηθούν για να διαδοθούν πληροφορίες - γνώσεις για τη χρήση ουσιών στην Ελλάδα» και οι δυο ερωτώμενες συμφωνούν στο γεγονός ότι πρέπει να υπάρχει ενημέρωση από αρμόδιους φορείς στα σχολεία, τα ΜΜΕ να διαδραματίσουν ουσιαστικό ρόλο στην ενημέρωση καθώς και να γίνονται συνέδρια και ημερίδες για το θέμα. Η διαμόρφωση της πολιτικής (νομοθετικής και κοινωνικοπροληπτικής) κατά των ναρκωτικών επηρεάζεται (και) από τον τρόπο που προβάλλουν τα ΜΜΕ τους κινδύνους από την χρήση (θέλοντας να επηρεάσουν την κοινή γνώμη)(Λαμπροπούλου, 2002: 16, 109, 111) ή και από τον χρόνο που αφιερώνεται σ' ενημερωτικές εκπομπές ή και από την έμφαση που δίνεται στην αποτελεσματικότητα των μέτρων. Γι' αυτό η καλή ή κακή προβολή του θέματος μπορεί να εντάξουν τα ΜΜΕ άλλοτε στους παράγοντες πρόκλησης ηθικού πανικού κι άλλοτε στους παράγοντες αποτροπής (Γεωργούλας, 1999: 110).

Εν συνεχεία στην ερώτηση για το ποιος πιστεύετε ότι είναι υπεύθυνος για τη χρήση ουσιών στην πόλη της Μυτιλήνης, η 1 αποδίδει την ευθύνη στην αστυνομία, επομένως σε ένα φορέα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, ενώ η 2 στην έλλειψη κοινωνικής πολιτικής, στη μη οριοθέτηση στο σχολείο καθώς και στο ρόλο που διαδραματίζει η οικογένεια. Εν πρώτοις από τις αναπαραστάσεις και των δύο ερωτώμενων, διαφαίνεται ότι στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας της Μυτιλήνης, τόσο η έλλειψη εφαρμογής πρακτικών του επίσημου κοινωνικού έλεγχου, όσο και η έλλειψη προληπτικών προγραμμάτων, γίνεται αντιληπτή ως μη επαρκής ασφάλεια του κοινωνικού συνόλου, σε σχέση με το έγκλημα της χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών. Διαφαίνεται λοιπόν ότι η καλλιέργεια των κοινωνικών αναπαραστάσεων αναφορικά με το έγκλημα, τον χρήστη και την επικινδυνότητα του, λαμβάνει χώρα στερεοτυπικά, αντιμετωπίζοντας το ως απειλή κατά της κοινότητας. Σε ένα δεύτερο επίπεδο ανάλυσης, τόσο σύμφωνα με την αναπαράσταση της 1, η οποία αντιμετωπίζει το πρόβλημα της εξάρτησης στην οικογένεια της, αποδίδοντας τις ευθύνες στην αστυνομία, τόσο και με την αναπαράσταση της 2, η οποία αποδίδει την ευθύνη στην πολιτεία ευρύτερα, αναδεικνύεται εμφανώς μορφή σύγκρουσης μεταξύ ατομικού και

συλλογικού επιπέδου. Η μορφή αυτή σύγκρουσης λαμβάνει χώρα και σε πολιτισμικό πλαίσιο, όπως την ανέπτυξε ο Sellin (1938) εστιάζοντας στη σύγκρουση κατεστημένων τύπων νόρμας, οι οποίοι απαιτούν συγκεκριμένους τύπους συμπεριφοράς, όπου οι τύποι αυτοί μετουσιώνονται σε νόμους και στη συνέχεια οι νόμοι γίνονται συνείδηση της κοινωνίας. Στις σύγχρονες διαφοροποιημένες, όμως κοινωνίες, οι νόρμες διακρίνονται από πολλές αντιθέσεις. Απόρροια αυτού είναι οι νόμοι και η εφαρμογή τους, συγκεκριμένα όσον αφορά στη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών, να μην επιδέχονται ουσιαστικής κοινωνικής νομιμοποίησης, να μην αποτελούν συνείδηση των μελών της κοινωνίας και να επιδέχονται ιδιαίτερης κριτικής.

Στην ερώτηση τι μέτρα θα προτείνετε για να αντιμετωπιστεί καλύτερα η κατάσταση ενός χρήστη ναρκωτικών ουσιών, η 1 αναφέρει την αντιμετώπιση τους ασθενούς, γεγονός που προσδίδει στο πρόβλημα διάσταση αρρώστιας, την άμεση ψυχολογική υποστήριξη του χρήστη και της οικογένειάς του και τη λειτουργία προγραμμάτων σε σχέση με τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών. Η 2 αναφέρει την ενημέρωση από φορείς ως μέσο αντιμετώπισης (σχολείο, νοσοκομείο). Από τη μία πλευρά η αναπαράσταση της 1 αντικατοπτρίζει τα στατιστικά αξιολόγησής της αποτελεσματικότητας των θεραπευτικών προγραμμάτων εστιάζει στο σημαντικό ρόλο της οικογένειας και της εμπλοκής της στην θεραπευτική διαδικασία (O Farrell & Stewart, 1998). Ωστόσο αν και η 1 έχει βιώσει σε προσωπικό επίπεδο το ζήτημα της εξάρτησης, συνεχίζει να αναπαράγει το στερεότυπο του χρήστη ουσιών ως ψυχικά ασθενή, συντηρώντας ουσιαστικά μια μορφή δευτερογενούς παρέκκλισης. Τελικά το άτομο αποδέχεται το ρόλο του παρεκκλίνοντα και προσπαθεί να προσαρμοστεί σε αυτόν (Φαρσεδάκης, 1996:52-53). Η 2 δίνει έμφαση στη σημαντικότητα της εκπαίδευσης. Το σχολείο δεν μεταδίδει απλώς γνώσεις αλλά είναι και σημαντικός φορέας κοινωνικοποίησης. Εκεί ένα παιδί μαθαίνει τις αξίες, τους κανόνες και τους προσανατολισμούς της κοινωνίας στην οποία ζει ενώ εκπαιδεύεται στην αυτοπειθάρχηση (Λαμπροπούλου, 1994:80-84, Zounhia, Hatziharistos & Emmanouel, 2003). Η πλημμελής εκπαίδευση συχνά συνδέεται με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Χωρίς να αντικατοπτρίζεται σε αντίστοιχες πολιτικές (Pogrebin et al., 2009), είναι διαδεδομένη η φράση «Όπου ανοίγει ένα σχολείο κλείνει μια φυλακή». Ο M. Foucault (1989:188-221) όμως έχει επισημάνει ότι και οι δύο θεσμοί έχουν παρόμοια πειθαρχική λειτουργία. Έβλεπε ότι το σχολείο, με διάφορες στρατηγικές εξουσίας, επιτυγχάνει την καθυπόταξη του σώματος των μαθητών και την δημιουργία

πειθήνιων πολιτών.

Ακολούθως στην ερώτηση «αν κάποιος χρήστης ακολουθήσει συγκεκριμένο πρόγραμμα θεραπείας ποιο πιστεύετε ότι πρέπει να είναι αυτό», η 1 τάσσεται υπέρ της «στεγνής» θεραπείας μαζί με ψυχολογική υποστήριξη, γεγονός που αναδεικνύει την ενασχόληση της με το συγκεκριμένο ζήτημα, ενώ η 2 δε γνωρίζει.

Όσον αφορά στην ενότητα «εικόνα του χρήστη ουσιών» η 1 θεωρεί ότι είναι ως πει το πλείστον άνδρες λόγω της πιο ενεργής κοινωνικοποίησης τους, ενώ η 2 δεν θεωρεί ότι διαφοροποιείται ποσοτικά. Η απάντηση της 1 αναδεικνύει τη θεώρηση του Miller. Ο Miller υποστήριξε ότι οι χαμηλές κοινωνικές τάξεις έχουν μια κουλτούρα, όχι ακριβώς αυτοτελή, αλλά καθοριζόμενη από τη κουλτούρα των μεσαίων τάξεων. Η αλληλεπίδραση παίζει σπουδαίο ρόλο σε αυτή τη θεωρία. Ο Miller εξηγεί: οι οικογένειες των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων συνήθως ηγούνται από τις γυναίκες. Επομένως, τα αγόρια δεν κατέχουν τον ανδρικό, αρρενωπό ρόλο μέσα στην οικογένεια. Το κενό αυτό καλύπτεται από την υπερβολική αίσθηση αρρενωπότητας που αποκτούν, όχι όμως μέσα στο σπίτι, αλλά στο δρόμο, όπου και συγκροτούνται οι συμμορίες. Οι συμμορίες από τη φύση τους ενέχουν στοιχεία παραβατικότητας, ως επακόλουθο τα αγόρια που εμπλέκονται σε τέτοιου είδους δραστηριότητες μαθαίνουν να σκέφτονται και να λειτουργούν ανάλογα.

Η 1 πιστεύει ότι τα MME αντιμετωπίζουν ως ταμπού το ζήτημα των ναρκωτικών, ενώ η 2 θεωρεί ότι τα MME διαδραματίζουν αρνητικό ρόλο στο θέμα. Δεδομένων των απαντήσεων γίνεται κατανοητό ότι «αυτή η σύγχυση εξωτερικής μορφής συνείδησης και υποκειμενικών νοημάτων δίνει την εντύπωση ότι συν-ένοχοι στην κατασκευή της πραγματικότητας είναι τόσο οι αφηγητές όσο και οι αναγνώστες/ ακροατές/ τηλεθεατές (ακόμη κι αν καλύπτονται και οι μεν και οι δε πίσω από τις μεταμοντέρνες συμβολικές κατασκευές)» (Πανούσης, 2004: 80).

Για την εμφάνιση του χρήστη ουσιών η 1 ενώ πιστεύει ότι μπορεί να είναι η οποιαδήποτε, από πολύ καλή έως η χειρότερη στη συνέχεια αναπαράγει το στερεότυπο ότι πολλές φορές είναι απεριποίητος και δείχνει «παρατημένος», η 2 πιστεύει ότι η εμφάνιση του χρηστή είναι με βρώμικα ρούχα και φτωχικά. Αυτό πηγάζει από την έννοια της υποκουλτούρας που ανέλυσε ο Cohen που περιλαμβάνει ξεχωριστό αξιακό σύστημα, διαφορές στο λεξιλόγιο, στις αντιλήψεις, στον τρόπο ντυσίματος αλλά και στις συμπεριφορές μερικών κοινωνικών ομάδων.

Στον τομέα της εκπαίδευσης οι απόψεις και των δύο ερωτώμενων ταυτίζονται καθώς πιστεύουν ότι έχουν πρόωρη διακοπή από αυτήν. Σύμφωνα με τον Willem

Bonger (Vold et al., 2002) η πορνεία, ο αλκοολισμός(χρήση ουσιών) κ.α. είναι φαινόμενα τα οποία έχουν συνέπειες που οδηγούν στην ανηθικότητα. Σε ότι αφορά τα διαφορετικά είδη εγκλημάτων η πιο σημαντική ομάδα οικονομικής εγκληματικότητας έχει την αρχή της στην πλευρά της απόλυτης φτώχειας και της απληστίας που υπάρχει στο παρών οικονομικό περιβάλλον και απ' την άλλη στην ηθική εγκατάλειψη και την κακή εκπαίδευση των παιδιών των κατωτέρων τάξεων.

Στα χαρακτηριστικά της οικογένειας του χρήστη η 1 θεωρεί ότι υπάρχουν στοιχεία αποσύνθεσης και το αντιμετωπίζει ατομοκεντρικά, ενώ η 2 πιστεύει ότι δεν υπάρχουν χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τις οικογένειες. Παράλληλα και οι δύο πιστεύουν ότι δεν διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο το οικονομικό επίπεδο της οικογένειας του χρήστη.

Όσον αφορά στην ψυχική κατάσταση του χρήστη η 1 θεωρεί ότι επικρατεί «χάος» και η 2 ότι είναι διαταραγμένη. Στον τομέα της διασκέδασης η 1 πιστεύει ότι η συνεύρεση και η χρήση είναι η κύρια μορφή διασκέδασης, σε αντίθεση με τη 2 που δε γνωρίζει και θεωρεί ότι μεταβάλλεται με την πάροδο των χρόνων. Συναισθηματικά η 1 έχει την άποψη ότι ο χρήστης είναι ανασφαλής με θυμό, βιώνοντας την απόρριψη και την καταπίεση και η 2 απομονωμένος και έχοντας κατάθλιψη. Ο Agnew (Vold et al.,2002), εστιάζει στις σχέσεις, μέσα από τις οποίες το άτομο παρουσιάζεται με μία «ολέθρια» (βλαβερή) κατάσταση και είναι ανίκανος να αποδράσει από αυτή. Για παράδειγμα, σχέσεις στις οποίες οι άλλοι δεν συμπεριφέρονται στο άτομο, όπως αυτό θα ήθελε να του συμπεριφέρονται. Οι νέοι (ανήλικοι) συχνά το αντιμετωπίζουν ζώντας στο σπίτι ή ενώ βρίσκονται στο σχολείο και δεν μπορούν νομικά να εγκαταλείψουν αυτές τις σχέσεις, οι οποίες προκαλούν διάφορα αρνητικά συναισθήματα. Η χρήση παραβατικότητας και ναρκωτικών είναι δύο τρόποι αντιμετώπισης και διαχείρισης της «έντασης» αυτών των αρνητικών συναισθημάτων. Η χρήση ναρκωτικών μπορεί να είναι ένα μέσο ελέγχου των αρνητικών συναισθημάτων άμεσα, παρά η στροφή στις ίδιες τις αρνητικές σχέσεις. Αντίστοιχα κατά τον Lombroso υπάρχουν τρία βασικά είδη εγκληματία: 1. Ο εκ γενετής εγκληματίας. Η θεωρία του atavus εγκληματία που καταλαμβάνει το 1/3 των παραβατών. 2. Ο ψυχικά ασθενής εγκληματίας. Καθυστερημένοι, ανόητοι, παρανοϊκοί, πάσχοντες από μελαγχολία και αυτοί με γενικοί παράλυση, αλκοολισμό, επιληψία ή υστερία. 3. Οι παραβάτες εγκληματίες. Μεγάλη κεντρική τάξη που δεν έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (βιολογικά ή ψυχολογικά) αλλά κάτω από ορισμένες συνθήκες μπορούν να αποκτήσουν εγκληματική συμπεριφορά. Με τις απαντήσεις

τους οι ερωτώμενοι αναπαράγουν τη δεύτερη κατηγορία, που μπορούν να ενταχθούν και οι χρήστες ψυχοδραστικών ουσιών.

Στην ερώτηση σε ποιες πράξεις θα μπορούσαν να προβούν οι χρήστες και οι δυο ερωτώμενες συγκλίνουν στο γεγονός ότι εν δυνάμει θα μπορούσαν να προβούν σε όλες τις παραβατικές πράξεις, η 2 όμως το τοποθετεί κυρίως ως προς την εξασφάλιση της χρήσης. Και πάλι οι αναπαραστάσεις των δύο ερωτώμενων λειτουργούν στερεοτυπικά ως προς την εικόνα του χρήστη σε σχέση με παρεκκλίνουσες συμπεριφορές, συγκαταλέγοντας όλους τους παράνομους τρόπους απόκτησης χρημάτων. Με αυτόν τον τρόπο συνεχίζουν να αναπαράγουν το στερεότυπο του περιθωριακού χρήστη που με τις πράξεις του διεγείρει τις συλλογικές αξίες, και ιδιαίτερα της κυρίαρχης αξίας που αφορά στην ατομική ιδιοκτησία, το κοινό συλλογικό αίσθημα (Μαραγκοπούλου, 1984), προβάλλοντας τα πρότυπα αναπαράστασης που καλλιεργούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης για το χρήστη ψυχοτρόπων ουσιών, ασχέτως αν θεωρούν ότι η επίδραση των ΜΜΕ στο συγκεκριμένο ζήτημα, διαδραματίζει αρνητικό ρόλο. Στην καλλιέργεια της συγκεκριμένης αναπαράστασης τους δε συμπεριλαμβάνουν καν κατηγορίες χρηστών, οι οποίοι είναι πλήρως ενταγμένοι στον κοινωνικό ιστό, αλληλεπιδρούν νόμιμα στο πλαίσιο του οικονομικού τομέα είτε ως εργαζόμενοι είτε ως αποδέκτες υπηρεσιών και επιδομάτων, αποκτώντας χρήματα μέσω κάθε νόμιμης διαδικασίας και δραστηριότητας.

Στην ερώτηση αν πιστεύετε ότι η κοινωνία και ο κόσμος είναι θύματα των χρηστών ναρκωτικών ουσιών και οι δύο ερωτώμενες απαντούν αρνητικά. Ως προς το γεγονός αν θα συγκατοικούσαν στην ίδια περιοχή με ένα χρήστη η 1 στην πρώτη φάση απαντάει καταφατικά, ενώ σε δεύτερη φάση ισχυρίζεται πως θα το σκεφτότανε, παρά το γεγονός ότι έχει παιδί εξαρτημένο. Η 2 απαντάει καταφατικά και ισχυρίζεται ότι δεν έχει λόγο να μην μπει στη διαδικασία αυτή, με την προϋπόθεση, όμως, ότι δεν έχουν κάποια μεταδιδόμενη ασθένεια. Στο αν θα δέχονταν να γίνουν φίλοι με ένα χρήστη ουσιών η 1 απαντάει καταφατικά, με σκοπό όμως να τον βοηθήσει στο πρόβλημα που αντιμετωπίζει, αλλά και η 2 απαντάει εξίσου, καταφατικά καθώς, όπως επισημαίνει, είναι και αυτοί άνθρωποι. Με τη συγκεκριμένη απάντηση, αν και σε πρώτο επίπεδο διαφαίνεται να αναδεικνύεται ότι η αναπαράσταση της ερωτώμενης δε διακρίνεται από στοιχεία που ενισχύουν την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού, ωστόσο η εκφορά του λόγου, το ύφος και η συνολικότερη αντιμετώπιση στην ερώτηση, ενείχε λανθάνοντα στοιχεία περιθωριοποίησης στο πλαίσιο μιας

«φιλανθρωπικής» αντιμετώπισης απέναντι στους χρήστες ουσιών.

Στην ερώτηση αν θα δέχονταν ένα χρήστη στο σπίτι τους η 2 απαντάει ότι θα το έκανε με επιφύλαξη και καχυποψία, ενώ η 1 θα το έκανε πάλι με σκοπό να βοηθήσει. Ως προς το αν θα προσλάμβαναν στη δουλειά τους κάποιο χρήστη ουσιών η 1 απαντάει ότι θα εξαρτιόταν από πολλά ζητήματα, ενώ η 2 σαφέστατα ναι με ίσα δικαιώματα και όρους σε σχέση με τους μη χρήστες. Τέλος, στην ερώτηση αν ένας χρήστης ουσιών μπορεί να έχει ίσα κοινωνικά, πολιτικά και νομικά δικαιώματα με τους άλλους πολίτες, η 1 απάντησε ότι εξαρτάται από τη σωματική, ψυχική, πνευματική κατάσταση του χρήστη, ενώ η 2 θεωρεί ότι πρέπει να έχουν ακριβώς τα ίδια δικαιώματα με τους υπόλοιπους πολίτες. Όπως διαφαίνεται από τις απαντήσεις της 1 το στίγμα κινείται ενάντια σε οτιδήποτε το «διαφορετικό», (Πανούσης, 2002). Τα κοινωνικά στερεότυπα έχουν μία τρομερή ισχύ. Όπως αποδεικνύουν όλες οι σχετικές έρευνες το άτομο χάνει εύκολα την ταυτότητά του προκειμένου να υιοθετήσει αυτή των κοινωνικών στερεοτύπων. Σε μία κοινωνία όπου ο αποκλεισμός αφορά πολλές κοινωνικές ομάδες υπάρχει έντονη η τάση της μετακύλησης της ευθύνης στους αποκλεισμένους με αποτέλεσμα να δημιουργείται ο φαύλος κύκλος. Το στίγμα αυτό βλάπτει τόσο το άτομο όσο και την κοινωνία, διότι, - καθώς υπάρχει έντονη η τάση της απόκρυψης του ζητήματος λόγω των δυσμενών κοινωνικών συνεπειών που προκαλεί και οδηγεί σε δυσκολίες στο σχεδιασμό της πρόληψης και της αντιμετώπισης. Ολοκληρώνοντας από τις απαντήσεις των ερωτώμενων, προκύπτει ότι η «συγκινησιακή φόρτιση της κοινής γνώμης» διευρύνεται όταν ο δημόσιος βίος συναντιέται με την ιδιωτική ζωή των ανθρώπων» (Πανούσης, 2004: 99-100). Ακόμα και όταν παρατηρείται σύγκρουση ανάμεσα στην αναπαράσταση και την κοινωνική πραγματικότητα του ατόμου, διαφαίνεται ότι η αναπαράσταση καθορίζει τις κοινωνικές πρακτικές του. Οι προϋπάρχουσες πεποιθήσεις του κοινού καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το πώς θα προσληφθεί μια είδηση (Nairn et al., 2001). Έτσι στην εντυπωσιογόνο είδηση για τα ναρκωτικά συμπίπτουν το κοινωνικό φαινόμενο της εξάρτησης και η μοίρα του εξαρτημένου με υπονοούμενες πάντοτε «παρεκκλίσεις ή παραβιάσεις» (Πανούσης, 2004: 99-100). *Μηνύματα* με ανθρωπολογικό χαρακτήρα και κοινωνικοσυγκινησιακή αξία εκφράζουν τις αλλαγές στα συστήματα αξιών που παγιώνονται σε νομοθετικά κείμενα ή σε κοινωνικές αντιλήψεις (Πανούσης, 2004: 102-107).

Συμπεράσματα

Η κοινωνία είναι ένα σύστημα αμοιβαίων και μεταβαλλόμενων σχέσεων μεταξύ των υποκειμένων αλλά και των υλικών αντικειμένων που αποτελούν το κοινωνικό περιβάλλον (Craib, 2000). Οι καταγραφόμενες κοινωνικές αναπαραστάσεις των ερωτώμενων σε σχέση με τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, αναδεικνύουν αυτήν την οπτική, αντικατοπτρίζοντας τις κοινωνικές πρακτικές τους, αλλά και προβάλλοντας τις συγκρούσεις που εισβάλλουν στα περιφερειακά σχήματα τους με ενδεχόμενο την προέκτασή τους και στον κεντρικό πυρήνα τους, έτσι ώστε να μπορούν να τροποποιηθούν. Με αυτόν τον τρόπο κάθε κοινωνία, ανάλογα με τις αξίες της, διαμορφώνει τα διακριτά γνωρίσματα με τα οποία κατηγοριοποιεί τους ανθρώπους, κατασκευάζοντας δηλαδή «μια ιδανική εικόνα του ανθρώπου, για το πώς θα πρέπει να είναι, τόσο από διανοητική όσο και από σωματική και ηθική άποψη» (Durkheim, 1956: 70). Συνεπώς, μέσα από αυτόν τον ορισμό είναι φανερό η τάση των μελών μιας κοινωνίας να κατατάσσουν ιεραρχικά σε κατηγορίες άλλα άτομα, με βάση προϋπάρχοντα κοινωνικά πρότυπα και να κάνουν διακρίσεις εις βάρος αυτών (Burns, 1992: 210). Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις καθορίζουν αυτές τις κατατάξεις, καθώς οι περιγραφές και αφηγήσεις κατασκευάζουν την κοινωνική πραγματικότητα ή τουλάχιστον εκδοχές αυτής. Ωστόσο ακόμα και αυτές οι ίδιες οι περιγραφές ή αφηγήσεις είναι εξίσου κατασκευασμένες (Potter, 1996).

Όσον αφορά λοιπόν στις αναπαραστάσεις των ερωτώμενων η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών αποδίδεται ως συμπεριφορά η οποία είναι παρεκκλίνουσα. Ωστόσο από τις απαντήσεις τους διαφαίνεται ότι η απόδοση αυτή δεν προκύπτει από αυτές καθαυτές τις ιδιότητες της πράξης, αλλά έγκειται ως αποτέλεσμα της ετικέτας που προσκολλάται στο χρήστη ουσιών, στην επιτυχή εφαρμογή της ετικέτας η οποία αναγάζεται σε παρέκκλιση, όντας κατασκευασμένη κοινωνικά. Όπως υποστηρίζει ο Η. Δασκαλάκης, (1985), ο παράγοντας που επιτείνει τη διαμόρφωση μιας αναπαράστασης για την παραβατική συμπεριφορά, βασίζεται επί τω πλείστον στην ποινική αντίδραση της Πολιτείας. Με αυτόν τον τρόπο αυτό η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών θεσπίζεται ως «εγκληματική» και έτσι διαμορφώνεται η κοινή αντίληψη για την άρρηκτη σχέση μεταξύ ψυχοδραστικών ουσιών και

εγκλήματος. Βάσει της οπτικής αυτής, «το έγκλημα ως κοινωνική και πολιτική κατασκευή, αποδίδεται στις συμπεριφορές εκείνες που λόγω συμφερόντων των ομάδων εξουσίας χαρακτηρίζονται ως απειλητικές για την τήρηση της τάξης και της ασφάλειας, όπως τις εννοούν οι εκπρόσωποι των συμφερόντων αυτών» (Χάιδου, 2002: 25). Βάσει αυτής της έννοιας ο ρόλος της πολιτείας, αναφορικά με τη χρήση ουσιών ως μορφή παρέκκλισης, είναι παραγωγικός, καθώς συντελεί στη δημιουργία πάγιων και ανελαστικών μορφών σκέψης, που αποτελούν γενικευμένες πεποιθήσεις, οι οποίες αναδύονται κάτω από συγκεκριμένες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες (Giddens, 2002). Έτσι παρά την πρόοδο των κοινωνικών αντιλήψεων, διαφαίνεται άμεσα από τις απαντήσεις των ερωτώμενων, ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις του «διαφορετικού», του «μη ηθικού» οδηγούν στην ενεργοποίηση των κοινωνικών στερεοτύπων και στην συντήρηση των κοινωνικών προκαταλήψεων προς τα άτομα που φέρουν το στίγμα της αδυναμίας προσαρμογής στα κανονιστικά πρότυπα.

Συνεπώς, η έννοια του χρήστη ψυχοδραστικών ουσιών, του ατόμου δηλαδή στο οποίο αποδίδεται το στίγμα της παρέκκλισης, εμπεριέχει στο εσωτερικό της ακόμη και σήμερα την έννοια του «παθολογικού», του «διαφορετικού» και του «κακού», που σε συνδυασμό με τις προκαταλήψεις, τις αρνητικές κοινωνικές στάσεις και τα στερεότυπα της ευρύτερης κοινωνίας, οδηγούν στη δημιουργία μιας αρνητικής κοινωνικής αντίδρασης τόσο σε άτυπο επίπεδο, αναφορικά με τον κοινωνικό αποκλεισμό αυτών των ατόμων, όσο και στο επίπεδο ανατροφοδότησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (Χάιδου, 1990).

Συνάρτηση όλων όσων προαναφέρθηκαν αποτελεί μια συγκεκριμένη καλλιέργεια αναπαραστάσεων και κοινωνικής νοηματοδότησης για τη χρήση ουσιών και την εξάρτηση από τους ερωτώμενους, με ιδιαίτερη έμφαση της ερωτώμενης που έχει εξαρτημένο μέλος στην οικογένεια της, η οποία αποδίδεται σε τέσσερα επίπεδα κατασκευής στερεοτύπων, το ιατρικό, το ηθικό, το πολιτισμικό και το νομικό. Το ιατρικό στερεότυπο αφορά στην αναπαράσταση του ότι η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών και η εξάρτηση συνιστούν ασθένεια, καθώς συμπεριφορικά είναι άμεσα συνδεδεμένες με την εκδήλωση σωματικών και ψυχικών διαταραχών. Το ηθικό στερεότυπο, σύμφωνα με το οποίο η χρήση θίγει τις συλλογικές αξίες, και με αυτόν τον τρόπο ο χρήστης απέχει από τις επιβαλλόμενες κοινωνικές πρακτικές και δραστηριότητες. Με αυτόν τον τρόπο οι χρήστες «κατηγοριοποιούνται ως τα άτομα

που απειλούν την εύρυθμη κοινωνική λειτουργία, και αποκλείονται από κάθε μορφής ευκαιρίες» (Burns, 1992: 210). Το πολιτισμικό στερεότυπο αντιμετωπίζει τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών ως μία παρέκκλιση, ιδεολογικού τύπου, δεδομένου ότι οι συμβατικές κοινωνικές αξίες αμφισβητούνται, και οι χρήστες ουσιών αναπαριστώνται να διαβιώνουν με ένα ιδιότυπο τρόπο ζωής. Οι συγκεκριμένες κοινωνικές αναπαραστάσεις που βασίζονται σε αυτή τη μορφή στερεοτύπων ενέχουν εξίσου παραγωγικό ρόλο για την περιθωριοποίηση και στιγματοποίηση των χρηστών. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Barry (1998), η περίπτωση κατά την οποία μία ομάδα που αντιμετωπίζεται συνεχώς με εχθρότητα από την κυρίαρχη ομάδα αυτοπεριθωριοποιείται αναπτύσσοντας τη δικιά της αυτόνομη υποκουλτούρα. Τέλος σε επίπεδο νομικού στερεοτύπου, οι χρήστες ουσιών αναπαριστώνται με την στερεότυπη εικόνα του περιθωριακού, του οποίου οι μόνες κοινωνικές πρακτικές εντοπίζονται στο δρόμο και αφορούν αποκλειστικά στην εξασφάλιση των ουσιών, κάνοντας χρήση όλων των παρεκκλιόντων μέσων και αναπτύσσοντας πλήθος συμπεριφορών για την απόκτηση χρημάτων και την τελική επίτευξη του στόχου.

Καθίσταται κατανοητός λοιπόν, ο παραγωγικός ρόλος της πολιτείας και επιβεβαιώνονται οι εγκληματολογικές θεωρίες της σύγκρουσης, μέσα από τις απαντήσεις των ερωτώμενων, καθώς ενισχύεται σε ιδιαίτερο βαθμό η σύγχυση για την εννοιοδότηση του φαινομένου της χρήσης και εξάρτησης ως φαινόμενο ασθένειας ή ως φαινόμενο εγκλήματος, η οποία προκύπτει από την πολλαπλή και μη ξεκάθαρη θεσμική αντιμετώπιση του.

Καθοριστικό ρόλο όμως για τη διαμόρφωση των αναπαραστάσεων των ερωτωμένων έχουν διαδραματίσει τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, παρόλο που ο ρόλος τους αξιολογείται από τους ίδιους αρνητικά. Οι απαντήσεις των ερωτωμένων σε μεγάλο βαθμό επιβεβαιώνουν ότι οι γνώσεις τους προκύπτουν από την «ενημέρωση» που επιδέχονται από τα μέσα. Έτσι οι αναπαραστάσεις τους για τη χρήση ουσιών καλλιεργούνται τόσο όσον αφορά στο τοπικό επίπεδο, αυξάνοντας έτσι το βαθμό ανασφάλειας που νιώθουν και το βαθμό θυματοποίησης, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Άλλωστε η «εξάπλωση των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας και του διαδικτύου διαμόρφωσαν μία νέα σχέση ανάμεσα στο χρόνο και το χώρο. Καθώς ο χρόνος της επικοινωνίας καταρρέει και συρρικνώνεται στο μηδενικό μέγεθος του στιγμιαίου, τα σημάδια του χώρου και του χρόνου παύουν να έχουν σημασία».(Bauman, 2004: 26). «Οι έννοιες του «τοπικού» και του «παγκόσμιου» συνδυάζονται

πλέον με τρόπους αδιανόητους όχι μόνο για τις παραδοσιακές μορφές κοινωνικής ζωής, αλλά και για την ίδια την νεωτερική κοινωνία, επηρεάζοντας και αμφισβητώντας ταυτόχρονα τον στατικό χαρακτήρα των θεσμών της» (Giddens, 2001: 33-37). Έτσι τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και σε τοπικό, «οι παράγοντες των μέσων μαζικής ενημέρωσης κατασκεύασαν ειδικούς φόβους και κινδύνους για το χρήστη και αναπαρήγαγαν μια ειδική κοινωνική απαίτηση ασφάλειας» (Δημόπουλος, 1992: 20), καθώς «τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αρέσκονται στην παρουσίαση παραβιάσεων των κοινωνικών κανόνων, τόσο των δικαιικών όσο και των ηθικών, διατηρώντας έτσι ζωντανό το ενδιαφέρον του κοινού για αυτούς.» (Λαμπροπούλου, 1999:37). Έτσι ο χρήστης ουσιών αντικατοπτρίζεται είτε ως «απλό παραβάτη του νόμου ή μάλιστα της κοινωνίας, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης παραπέμπουν στα ηδονιστικά του κίνητρα και την ηδονιστική παρεκτροπή του (Μανωλεδάκης, 1995:32).

Το πολύ ενδιαφέρον στοιχείο όμως όσον αφορά στις αναπαραστάσεις των ερωτώμενων, παρόλο που και οι δύο αναπαράγουν τα συγκεκριμένα πρότυπα, έγκειται στη μεταξύ τους διαφοροποίηση, καθώς η μητέρα του εξαρτημένου παιδιού τα αναπαράγει σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό, παρόλο το υψηλότερο μορφωτικό της κεφάλαιο. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Chomsky (1997:11-12) «τα πιο μορφωμένα άτομα, εκείνα που έχουν πρόσβαση στα ΜΜΕ, συμπεριλαμβανομένων και των περιοδικών των διανοούμενων, αναφέρονται ως μια τάξη «κομισάριων», ουσιαστικά λειτουργούν σε ένα σύστημα δογμάτων και πεποιθήσεων, το οποίο υπονομεύει την ανεξάρτητη σκέψη κι εμποδίζει την κατανόηση και ανάλυση των θεσμικών δομών, όπως και το τρόπο με τον οποίο αυτές λειτουργούν. Σε ένα πραγματικά αποτελεσματικό σύστημα κατήχησης, οι «κομισάριοι» μάλλον δεν γνωρίζουν τι συμβαίνει και πιστεύουν πως και οι ίδιοι είναι ανεξάρτητοι, κριτικά μυαλά». Επιπροσθέτως, «τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας συντελούν στην προσαρμογή του ατόμου στις απαιτήσεις του κοινωνικού συστήματος, εξουδετερώνοντας τις αντιθέσεις, καταπιέζοντας την ατομική κριτική σκέψη και ευνοώντας την μονοδιάστατη σκέψη» (Λαμπροπούλου, 1999:171).

Η συνάρτηση αυτών των καλλιεργούμενων αναπαραστάσεων των ερωτώμενων από τα ΜΜΕ έγκειται σε δύο επίπεδα ως προς την αντιμετώπιση του φαινομένου. Από τη μία πλευρά ενισχύεται ο ρόλος του άτυπου κοινωνικού ελέγχου, με πρωταρχική την επίδραση της οικογένειας, να οφείλει μέσω θετικών

παρακινήσεων ή μέσω επιβαλλόμενων κυρώσεων, να ασκήσει καταλυτική επιρροή στο εξαρτημένο μέλος της οικογένειας, με στόχο την συμπεριφορικά ομαλή προσαρμογή και υιοθέτηση των κοινωνικά αποδεκτών αξιών, προτύπων και κανόνων. Ωστόσο η αναπαράσταση αυτή ενέχει ιδιαίτερα ατομοκεντρικό χαρακτήρα, αποδίδοντας την ευθύνη αυτή ολοκληρωτικά στην οικογένεια. Βεβαίως η αντίληψη αυτή ενισχύεται και από την πλευρά των θεραπευτικών προγραμμάτων και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, όπου τα θεραπευτικά προγράμματα που απευθύνονται στους ουσιοεξαρτημένους, αποδίδουν ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο της οικογένειας του εξαρτημένου. Ο Πομίνι (2004) αναφέρει ότι τα στοιχεία σχετικά με τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των ατόμων που απευθύνονται στις υπηρεσίες απεξάρτησης σε πανελλαδικό επίπεδο δείχνουν ότι τα ουσιοεξαρτημένα άτομα είναι ισχυρά συνδεδεμένα με την οικογένειά τους. Επιπροσθέτως με αυτόν τον τρόπο οι δύο ερωτώμενες, και ιδιαίτερα η μητέρα του εξαρτημένου, αναπαράγουν το στερεότυπο της ελληνικής κοινωνικής πραγματικότητας για την «καλή» οικογένεια, στο πλαίσιο επιβεβαίωσης της δικής τους ατομικής ταυτότητας. «Όλοι οι άνθρωποι μέσα από τις καθημερινές τους σχέσεις προσπαθούν να μεταδώσουν στους άλλους μια συγκεκριμένη εικόνα του εαυτού τους και να τους πείσουν ότι είναι έτσι, όπως παρουσιάζονται» (Πετμεζίδου, 1998: 258).

Στο επίπεδο του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, βάσει των αναπαραστάσεων, όπως προαναφέρθηκε, ο χρήστης ουσιών αντικατοπτρίζεται ως ένα κοινωνικά παρεκκλίνων άτομο, κάτι που δυνητικά μπορεί να τον εντάξει σε μια ιατρικού ή ποινικού τύπου αντιμετώπιση. Βάσει των καταγεγραμμένων απαντήσεων, πέρα από έλλειψη γνώσης των ερωτώμενων, το οποίο συνιστά ένα επιδερμικό επίπεδο ανάλυσης, διαφαίνονται και οι δομικές ελλείψεις κοινωνικών υπηρεσιών που μπορούν να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο της χρήσης και εξάρτησης. Η ελλιπής πρόσβαση σε δημόσια αγαθά, κοινωνικού χαρακτήρα, τα οποία θα έπρεπε να απολαμβάνουν, όλες οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, στο επίπεδο που να είναι δυνατή η διασφάλιση της συμμετοχής τους και ένταξη τους στη συνοχή της κοινωνίας, όχι μόνο είναι εμφανής, αλλά καθίσταται και παράγοντας δημιουργίας ευρύτερου κοινωνικού αποκλεισμού.

Με βάση τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό το πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος του Κρατικού φορέα, στη συγκεκριμένη μορφή κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς μπορεί να διαμορφώσει σε πολλές περιπτώσεις τις συνθήκες εκείνες που θα

αναστείλουν την όποια μορφή κοινωνικής περιθωριοποίησης, διαμορφώνεται απέναντι στις συγκεκριμένες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες που κάνουν χρήση ψυχοδραστικών ουσιών. Αντίθετα η κοινωνική λειτουργία που ασκεί το θεσμικό πλαίσιο, στις ομάδες αυτές τόσο όσον αφορά στον κοινωνικό αποκλεισμό τους όσο και στην παραγωγή ταυτότητας είναι διττής σημασίας. Από τη μία πλευρά ωθεί το κοινωνικό σύνολο να δημιουργήσει στερεότυπα και προκαταλήψεις ως προς τη στιγματισμένη ομάδα και από την άλλη ωθεί το στιγματισμένο να ενσωματώνει αυτά τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις και βάσει αυτών να διαμορφώνει την κοινωνική του ταυτότητα. Μέσα από τη διαδικασία αυτή, εμφανίζονται όλες οι αιτίες και οι συνέπειες του στίγματος και προς τις δύο κατευθύνσεις, καθώς οι συνθήκες συνύπαρξης είναι αυτές που προσδιορίζουν την κοινωνική ταυτότητα Goffman (2001).

Όσον αφορά στις αναπαραστάσεις των ερωτώμενων σε σχέση με τα δικαιώματα ενός χρήστη ουσιών, να αντιμετωπίζεται ως πρόσωπο και πολίτης με υποχρεώσεις και δικαιώματα. Ειδικότερα τονίζεται το δικαίωμά του να τυγχάνει ειδικής νομικής, θεραπευτικής και κοινωνικής αντιμετώπισης, καθώς και ψυχολογικής υποστήριξης και ενδυνάμωσης τέτοιας που να τον καθιστά ικανό να επιλύει τα προβλήματα και αντιμετωπίζει με επιτυχία τις δυσκολίες που του παρουσιάζονται. Αποφεύγεται κατ' αυτό τον τρόπο, η ένταξη του τοξικομανή στην στερεότυπη κοινωνική κατηγορία του ασθενή ή του εγκληματία, τονίζοντας την ανάγκη να αντιμετωπίζεται ως πρόσωπο και όχι ως ιδιότυπη κοινωνική ή κλινική περίπτωση.

Ακόμα και όσον αφορά στη συμμετοχή των χρηστών ψυχοτρόπων ουσιών στον οικονομικό τομέα παραγωγής, οι αναπαραστάσεις των ερωτώμενων και ιδιαίτερα της μητέρας του εξαρτημένου εφήβου, διακρίνονται από τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζει το στίγμα για τη συγκεκριμένη ευάλωτη κοινωνική ομάδα, ως προς την παρουσίαση της πραγματικότητας. Οι προκαταλήψεις που αναπτύσσονται ενάντια στους χρήστες ουσιών, και ειδικά σε όσους έχουν νομικά προβλήματα, επιφέρουν ως αποτέλεσμα την απροθυμία των εργοδοτών να τα προσλάβουν στην επιχείρησή τους (Θανοπούλου, Φρονίμου, Τσιλιμιγκάκη, 1997: 63). Επιπροσθέτως η ύπαρξη «μη καθαρού ποινικού μητρώου», πέραν του πεδίου του ιδιωτικού τομέα απασχόλησης, έρχεται να στερήσει στο χρήστη ουσιών και την πιθανότητα εξεύρεσης εργασίας στο δημόσιο τομέα, καθώς αδυνατεί να συμμετάσχει

σε πιθανούς διαγωνισμούς πρόσληψης. Και πάλι ο παραγωγικός ρόλος της πολιτείας στην καλλιέργεια κοινωνικού αποκλεισμού στη συγκεκριμένη ευάλωτη κοινωνική ομάδα είναι εμφανής. Η προσέγγιση αυτή της κρατικής πολιτικής αντιμετωπίζει τα αποκλεισμένα άτομα και σε πολιτισμικό επίπεδο, ως άτομα τα οποία παρεκκλίνουν από τα χρηστά και πολιτισμικά πρότυπα και τους άγραφους κανόνες συμπεριφοράς, επιδεικνύοντας, όμως αντιπαραθετικά, έναν πολιτισμό φτώχειας ή έναν πολιτισμό που στερείται οποιασδήποτε δυναμικής.

Ολοκληρώνοντας λοιπόν την παρούσα διπλωματική εργασία, καθίσταται απόλυτα κατανοητό ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις που συνδέονται με το ζήτημα των ψυχοδραστικών ουσιών, διαπνέονται πολλές φορές από στερεότυπα, ακόμα και όταν τα άτομα διακρίνονται από υψηλό κοινωνικο-οικονομικό κεφάλαιο, ακόμα και όταν έχουν τα ίδια τα άτομα άμεση εμπλοκή με το φαινόμενο της εξάρτησης. Η επιρροή των αναπαραστάσεων καθορίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό τόσο από τις μαζικές πρακτικές επικοινωνίας, όσο και από τις μορφές κοινωνικού ελέγχου, τόσο του τυπικού, του άτυπου, αλλά και του αυτοελέγχου. Τα στερεότυπα αυτά λειτουργούν ως τροχοπέδη και αντικατοπτρίζονται, όπως φαίνεται στη χάραξη και εφαρμογή αντεγκληματικών πολιτικών (Delmas-Marty, 1991). Τότε προκύπτει η ανάγκη αξιολόγησης και ερμηνείας τους κατά τέτοιο τρόπο ο οποίος να επιτρέπει τη διάγνωση όσων υποβόσκουν και τα οποία πολλές φορές είναι σημαντικότερα από όσα προβάλλονται.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αλεξιάδης, Στ.**, (1989), *Εγκληματολογία*, εκδοτικός οίκος Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη
- Βερεσιές, Κ. & Παυλάκης, Α.**, (1994) *Ψυχοδραστικές Ουσίες και μαθητές*, Λευκωσία. Εκδόσεις Κ. Επιφανείου
- Βιθυνός, Μ.**, (1998). «Τα ΜΜΕ, η πραγματικότητα και η εικόνα της» σ. 206-221. Στο Ρ. Παναγιωτοπούλου κ.ά. (επιμ .) *Η «κατασκευή» της πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης* . Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Βρύζας, Κ.**, (1986) «Ο εντυπωσιασμός στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* , τχ . 61: 95-107.
- Γεωργούλας, Σ.**, (1999) *Για τη νεολαία κοινωνιο-λογικές έρευνες*, Αθήνα: Αντίσταση
- Δασκαλάκης, Η.**, (1985) *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης : παραδόσεις*, Αθήνα : Σάκκουλας
- Δασκαλάκης, Η.**, (1981) *Η μεταχείριση του εγκληματία*, Παραδόσεις, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
- Δημόπουλος, Λ.**, (1992) «*Η εγκληματολογική αντι-απαγόρευση της χρήσης ναρκωτικών*».
- Ζαραφονίτου, Χ.**, (1995) *Εμπειρική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ζαραφονίτου, Χ.**,(1991) «Οι (ανα)παραστάσεις του κοινού για το εγκληματικό φαινόμενο», στο *Αφιέρωμα στη μνήμη Η.Δασκαλάκη*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1991, σ.σ. 201-217.
- Θανοπούλου Μ., Φρονίμου Ε., Τσιλιμιγκάκη Β.**, (1997), *Αποφυλακισμένες Γυναίκες: Το δικαίωμα στην επαγγελματική επανένταξη*, σειρά: Θεσμοί της Ελληνικής Κοινωνίας: Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Καλαρρύτης, Γ.**, (2003) ΗΜΕΡΙΔΑ ΚΕ.Θ.Ε.Α – San Diego Un. *Οικογένεια και εξάρτηση – Προστατευτικός και επιβαρυντικός οικογενειακός παράγοντας στην κατάχρηση ουσιών*.
- Καρύδης, Β.**, (2001) «Μετανάστευση και Έγκλημα στην Ελλάδα στην δεκαετία του 1990», στον τόμο *Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης*

- στην Ελλάδα, Επιμ. Γ. Αμίτση και Γ.Λαζαρίδη, σελ. 287-302, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα
- Κοκκέβη, Α.,** (1992) Το πρόβλημα των Ναρκωτικών στην Ελλάδα. Β΄ τόμος, Αθήνα. *Εγκληματολογικά*, τχ. 29. Αθήνα: Αντ. Σάκκουλας.
- Κοκκινάκη, Φ.,** (2006) *Κοινωνική Ψυχολογία*, Αθήνα: Τυπωθήτω
- Κουκουτσάκη, Α.,** (2002) *Χρήση ναρκωτικών, ομοφυλοφιλία Συμπεριφορές μη συμμόρφωσης μεταξύ ποινικού και ιατρικού ελέγχου* Εκδότης: Κριτική
- Κουκουτσάκη, Α.,** (2000) *Εικόνες εγκλήματος*, Αθήνα, Πλέθρον
- Κουκουτσάκη, Α.,** (1991) «Τοξικοεξάρτηση: μια νόσος ηθικού χαρακτήρα» στο ΛΙΑ – Διεθνής Αντιαπαγορευτική Ένωση, *Ναρκωτικά: η άλλη πρόταση*, Αθήνα, Νέα Σύνορα – Α. Α. Λιβάνη,
- Κουράκης, Ν.,** (2006) *Αποποινικοποίηση της χρήσης ουσιών: Υπέρ ή Κατά; Ένα ψευδοδίλημμα της ελληνικής αντεγκληματικής πολιτικής* www.niotho-asfalis.gr/na/meletes14.pdf
- Κυριαζή, Ν.,** (1998) *Η κοινωνιολογική έρευνα, κριτική επισκόπηση των μεθόδων και τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικές Επιστημονικές Εκδόσεις
- Λαμπροπούλου, Ε.,** (2002) *Η αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών στην Ευρώπη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Λαμπροπούλου, Έ.,**(1999) «*Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας*», εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- Λαμπροπούλου, Ε.,** (1994) *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Παπαζήση, Αθήνα
- Λιάππας, Ι.,** (1991) *Ναρκωτικά, εθιστικές ουσίες, κλινικά συμπτώματα, αντιμετώπιση* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μανωλεδάκης, Ι.,** (1995) «*Η λογική της ποινικής καταστολής της χρήσης ναρκωτικών ουσιών*». *Ποινικά*, τχ. 47: 31-44.
- Μαραγκοπούλου, Α.,** (1984) *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Μάτσα, Κ.,** (1997) *Ο τοξικομανής και η οικογένειά του* διδακτορική διατριβή
- Μουζέλης, Ν.,** (2001) *Για έναν εναλλακτικό Τρίτο Δρόμο*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Ναυρίδης, Κλ.,** (1994) *Κλινική κοινωνική ψυχολογία*. Αθήνα, Παπαζήσης
- Παναγιωτοπούλου Ι., Βρετάκου Β., Παλαιοκρασάς Στ., Ρουσέας Π.,** (1996) *Οι μαθητές που εγκαταλείπουν τις σπουδές τους στο Γυμνάσιο και οι ανάγκες τους για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση*, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων – ΟΕΕΚ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα

- Πανούσης, Γ.**, (2004) «Συμ-βολικές κατασκευές της πραγματικότητας», σ. 81-86. Στο *Εταιρεία Παιδείας και Πολιτισμού Εντελέχεια* (επιμ.) *MME & Πολιτισμός*. Αθήνα: Εντελέχεια.
- Πανούσης, Γ.**, (2002) *Το έγκλημα του φτωχού και η φτώχεια ως "έγκλημα": σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης* /Αθήνα, Κομοτηνή : Α. Σάκκουλας
- Πανούσης, Γ.**, (1981) *Ναρκοτικά: η άλλη όψη του πραγματικού*. Αθήνα: Διογένης. 25: 57-63.
- Παπαγεωργίου, Γ.**, (1998) *Μέθοδοι στην Κοινωνιολογική Έρευνα*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Παπαδόπουλος, Μ., & Ιωάννου, Ν.**, (1990) *Πρόληψη τοξικομανίας και αγωγή υγείας. Το πρόβλημα των Ναρκωτικών*, Λευκωσία: Έκδοση Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών
- Πετμεζίδου, Μ.**, (1998) *Σύγχρονη κοινωνιολογική θεωρία*, τόμος 1^{ος}, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης
- Πομίνι, Β.**, (2004) *Οικογένεια και Χρήση ουσιών: Μοντέλα αλληλοεπίδρασης και θεραπευτικές προσεγγίσεις στο Ουσιοεξάρτηση – Σύγχρονα Θέματα*, ΙΤΑΚΑ, Ελληνικό Τμήμα, 120-142, Αθήνα,
- Πομίνι, Β., Λιάππας, Ι., Παπαβασιλείου, Π.**, (1998) *Θεραπευτική προσέγγιση και χρήση τοξικών ουσιών* Ιατρική. 31 σελ 161-165
- Σεραφετινίδου, Μ.**, (2003) *Το φαινόμενο της γραφειοκρατίας* Αθήνα, Gutenberg
- Στυλιανού, Κ.**, (2000) *Ναρκοτικά*, Λευκωσία: Εκδόσεις Κ. Επιφανείου.
- Τσέκερης, Χ.**, (2008) Σημειώσεις για το μάθημα «εισαγωγή στην κοινωνική ερευνά Π»Τμήμα Ψυχολογίας Παντείου Πανεπιστημίου
- Τσίλη, Σ.**, (1999) «Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός», σ. 113-131. Στο
- Κατσούλης, Η.**, (επιστ. υπεύθυνος) *Καραντικός, κ. ά* (επιμ.) *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα*, τόμος. Β'. Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Φαρσεδάκης, Ι.**, (1996), *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Φουκώ, Μ.**, (1982), *Ιστορία της σεξουαλικότητας, Η δίψα της γνώσης*, Αθήνα: Ράππας
- Φουκώ, Μ.**, (1989) *Επιτήρηση και Τιμωρία Η γέννηση της Φυλακής*, εκδόσεις Ράππα
- Χάιδου Α.**, (1990) *Η ιδρυματική και εξωιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Χάιδου, Α.**, (2002) *Το Σωφρονιστικό Σύστημα: Ζητήματα Θεωρίας και Πρακτικής*.

Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Ψυχοπαίδης Κ., (1996) «Προς μια θεωρία της νεωτερικότητας» στο *Μοντερνισμός : Η ώρα της αποτίμησης*, Εκδ. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, σ.σ. 9-28

Μεταφρασμένη Βιβλιογραφία

Chomsky, N., (1997) *Τα ΜΜΕ ως όργανο κοινωνικού ελέγχου και επιβολής*
Εκδόσεις: ελεύθερος τύπος

Craib I., (2000), *Σύγχρονη κοινωνική θεωρία* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Delmas - Marty M., (1991) *Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*
Μετ: Ζαραφονίτου Χριστίνα, Υπεύθυνος Σειράς : Φαρσεδάκης Ιάκ.
Εκδότης: Νομική Βιβλιοθήκη

Doise, W., (2005). *Η εξήγηση στην Κοινωνική Ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά

Foucault, M., (2005) *Η μικροφυσική της εξουσίας* Επιμελητής: Τρουλινού Λίλα
Εκδότης: Ύψιλον

Foucault, M., Gatens, M., Heidegger. M., Man Paul de, Schleiermacher F.,

Tanesini A., (2007) *Ν(ο)ήματα και γλωσσικοί κόμποι* Επιμελητής: Ζεμπύλας
Μιχαλίνος, Πέτρου Αλέξιος Α. Εκδότης: Βάνιας

Giddens, A., (2002), *Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Gutenberg

Goffman, E., (2001), *Στίγμα. Σημειώσεις για τη διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας*,
Αθήνα: Αλεξάνδρεια

Jodelet, D., (1995), «Κοινωνική αναπαράσταση: φαινόμενα, έννοια και θεωρία». Στο
Στ. Παπαστάμου, Α. Μαντόγλου (Επιμ.), «Κοινωνικές Αναπαραστάσεις». Αθήνα:
Οδυσσέας, 1995, σσ. 124-162.

Mason, J., (2003). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Mialaret, G., (1997) *Εισαγωγή στις Επιστήμες της Αγωγής* (μετ.: Ζακοπούλου)
Αθήνα: Τυπωθήτω,

Olievenstein, C., (1982) *Η ζωή τοξικομανούς* (μετάφ. Ε., Μορφίνη), εκδ. Παλλάδα,
Αθήνα

Potter, J., (2004). *Στάσεις, κοινωνικές αναπαραστάσεις και η δια/του λόγου*
ψυχολογία. Στο Μ. Wetherell (Επιμ. Έκδ.). *Ταυτότητες, ομάδες και κοινωνικά*
ζητήματα. Μεταφρ. Ν. Μποζατζής. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Abrie, J. C., (1994) “*Central system, peripheral system: their functions and roles in the dynamics of social representations*”. *Papers on Social Representations*, 2 (2), 75-78.

Angermeyer, M.C., M. Beck, S. Dietrich and A. Holzinger., (2004). "The Stigma of Mental Illness: Patients' Anticipations and Experiences." *Int. J. Soc. Psychiatry* 50: 153-162.

Bateson, G. & Jackson, D., (1964). "Some varieties of pathogenic organization. In *Disorders of Communication*". *Research Publications* (Association for Research in Nervous and Mental Disease) 42: 270–283.

Barry, B., (1998) *Social Exclusion, Social Isolation and the Distribution of Income*, Case Paper 12, August 1998, Centre for Analysis of Social Exclusion, London School of Economics.

Baudrillard, J., (1991) *Seduction*. New York: Saint Martin's Press

Bauman, R., (2004) *A World of Others' Words: Cross-Cultural Perspectives on Intertextuality*. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Bennett, A., (1999) Subcultures or neo-tribes? Rethinking the relationship between youth, style and musical taste. *Sociology* Vol. 33 No. 3 August 1999: 599–617

Blascovich, J., & Mendes, W. B., (2000). Challenge and threat appraisals: The role of affective cues. In J. Forgas (Ed.) *Feeling and Thinking: The Role of Affect in Social Cognition*. (pp. 59-82). Cambridge UK: Cambridge University Press.

Bourdieu, P., (1998). *Acts of Resistance. Against the New Myths of Our Time*. (Transl.by Richard Nice). Cambridge: Polity

Brook, J.S., Brook, D.W., Gordon, A.S., Whiteman, M. & Cohen, P., (1990) *The psychosocial etiology of adolescent drug use: A family interactional approach*, Genetic, Social and General Psychology Monographs, 116 (Whole No 2).

Burns, T., (1992), *Erving Goffman*. London: Routledge

Chassin, L., Rogosch, R., & Barrera, M., (1991). Substance use and symptomatology among adolescent children of alcoholics [Electronic version]. *Journal of Abnormal Psychology*, 100, 449-463.

- Coleman, J. S.,** (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, vol. 94 Supplement, 95-120. Cambridge University Press
- Cutcliffe, J., Hannigan, B.,** (2001). Mass media, ‘monsters’ and mental health clients: the need for increased lobbying. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 8, 315-321.
- Dishion, T.J. & Loeber, R.,**(1985) *Adolescent marijuana and alcohol use The role of parents and peers revisited*. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*,11, 11-25
- Durkheim E.,** (1956) *Education and Sociology*, New York
- Eisner, E. W.,** (1991) *The enlightened eye: Qualitative inquiry and the enhancement of educational practice*. New York, NY: Macmillan
- Gadamer, H.,** (1975) *Truth and Method*. London: Sheed and Ward.
- Gaertner, L., Dovidio J.,** (2000) *Reducing Intergroup Bias: The Common Ingroup Identity Model* Philadelphia PA: psychology Press
- Garland, D .,** (2001) *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. University of Chicago Press,
- Gergen, K.,** (1985) The social constructionist movement in modern psychology. *American Psychologist*. 40(3). 266-275.
- Giddens, A.,** (2001) *The Global Third Way Debate* (Oxford: Polity).
- Goodman, A.,** (1990) *Addiction: definition and implications, Br J Addict* 85 pp. 1403–1408.
- Graham A. & Glickauf H. C.,** (1992) Object relations and addiction: The role of «transmuting externalizations» (Abstract) *Journal of Contemporary Psychotherapy* 22(1): 21-33.
- Hawkins, D.J. & Fitzgibbon, J.J.,** (1993) *Risk factors and risk behavioral in prevention of adolescent substance abuse, Adolescent Medicine, State of the Art Reviews*.
- Henwood, K.L., & Pidgeon, N.,** (1994). Beyond the qualitative paradigm: A framework for introducing diversity within qualitative psychology. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 4, 225-238.
- Hops H, Duncan TE, Duncan SC, Stoolmiller M.,** (1996). Parent substance use as a predictor of adolescent use: a six-year lagged analysis. *Ann Behav*
- Johnson, B.,** (1993) A developmental model of addictions, and its relationship to the twelve step program of Alcoholics Anonymous. (Abstract) *Journal of Substance*

Abuse Treatment 10(1): 23-4.

Kilpatrick, D., Acierno, R., Resnick, H.S., Saunders, B.E. & Best, C.L., (2000) *Risk factors for adolescence substance abuse and dependence: Data from a National Sample*, Journal of Consulting and Clinical psychology.

Lemert, E. M., (1981) Issues in the study of deviance. *Sociological Quarterly*, 22, (2) 285-305.

Levin, A., (2005) When mental illness makes news, facts often missing in action. *Psychiatric News*, 40(12), 18-20.

Lowe G, Foxcroft D, Sibley D., (1993) *Adolescent Drinking and Family Life*. Harwood Academic: Chur, Switzerland.

Luhmann, N., (2000) *The Reality of the Mass Media*. Stanford: Stanford University Press, pp. 1-24.

Minuchin, S., (1974) *Constructing a therapeutic reality*. In “Family therapy of Drug and alcohol abuse” Allyland Bacon, USA

Minuchin, S., & Fishman, H., (1981) *Family therapy techniques*. Cambridge, MA: Harvard University Press

Moscovici, S., (1998) The history and actuality of Social Representations. In: U. Flick (ed.). *The Psychology of the Social*. Cambridge: Cambridge University Press, 209–247.

Nairn, R., Coverdale, J. & Claasen, D., (2001) From source material to news story in New Zealand print media: *a prospective study of the stigmatising process in depicting mental illness*. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 35, 654-659.

O'Farrell TJ, Fals-Stewart W, Murphy C., (1998) *Domestic violence before and after couples therapy for male alcoholics*. Paper presented at the International Conference on the Treatment of Addictive Behaviors, Santa Fe, N.M

Orcutt, J. D., Turner, B., (1995) « Shocking numbers and graphic accounts : quantified images of drug problems in the print Media », σ . 149-159. Στο R . V . Ericson (επιμ .) *Crime and the Media* ». Dartmouth: Dartmouth Publishing Company.

Pogrebin, M., Stretesky, P., Unnithan, P., (2009) *Guns, Violence, and Criminal Behavior: Accounts from the Inside*. Colorado: Lynne Rienner Publishers,

Pollo, M., (2001) *The narrow door path of social exclusion Rome* : CEIS

- Potter, J.**, (1996) "Discourse analysis and constructionist approaches: Theoretical background", in Richardson, J.E., (Ed), *Handbook of qualitative research methods for psychology and the social sciences*, Leicester: British Psychological Society.
- Rutter, M. & Giller, H.**, (1983) *Trends and perspective*, New York, Books.
- Sellin, T.**, (1938) *Culture Conflict and Crime*. New Jersey: Social Science Research Council.
- Taylor, Ian R, Walton, Paul & Young, Jock.**, (1988) *The New Criminology: For a Social Theory of Deviance (International Library of Sociology)*, Routledge.
- Turk, A.**, (1969) *Criminality and Legal Order*. Chicago: Rand McNally.
- Turner, B S.**, (1995) *Medical Power and Social Knowledge*, Sage Publications, Newbury Park, CA.
- Vold G., Bernard T.**, (2002) Snipes J., "*Theoretical Criminology*", Oxford University Press, New York
- Vold, G.**, (1958) *Theoretical Criminology*. New Jersey: University of Delaware
- Wahl, O.**, (2003) News media portrayal of mental illness. *American Behavioral Scientist*, 46, 1594-1600.
- Wills, T.A., Vaccaro, D., McNamara, G., & Hirky, A.E.**, (1996) Escalated substance use: A longitudinal grouping analysis from early to middle adolescence. *Journal of Abnormal Psychology*, 105(2), 166-180.
- Zounhia, K., Hatziharistos, D., Emmanouel, K.**, (2003) Greek Secondary School Pupils Perceived Reasons for Behaving Appropriately and Perceived Teachers Strategies to Maintain Discipline. *Educational Review*, 55, 289-303.

Οδηγός Συνέντευξης

Στη συνέχεια παρατίθεται ο οδηγός συνέντευξης, ο οποίος αποτελείται από πέντε θεματικές ενότητες:

Προσωπικές Πληροφορίες

1.ΦΥΛΟ	
2.ΗΛΙΚΙΑ	
3.ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	
4.ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ	

5.Μορφωτικό επίπεδο

Δημοτικό	
Γυμνάσιο	
Λύκειο	
Πανεπιστήμιο	
ΤΕΙ	
Μεταπτυχιακές Σπουδές	
Διδακτορικές Σπουδές	
Τεχνική Σχολή	
Άλλο	
Δεν απαντώ	

6. Ποιος είναι ο βασικός τομέας των σπουδών σας;

--

Γνώση ξένων γλωσσών

	ΝΑΙ	ΕΠΙΠΕΔΟ			
		ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ	ΚΑΛΟ	ΠΟΛΥ ΚΑΛΟ	ΑΡΙΣΤΟ
7. Αγγλικά					
8. Άλλη (ποια;)					

Προσωπική απασχόληση

ΝΑΙ	
ΟΧΙ	

Ποιο είναι το επάγγελμά μου;

--

Επάγγελμα πατρός

--

Επάγγελμα μητρός

--

Κατοχή καταναλωτικών αγαθών ως προς το σπίτι

Μένουμε σε σπίτι ιδιόκτητο	
Μένουμε σε σπίτι με ενοίκιο	
Μένουμε σε σπίτι: έως 75 τ.μ	
Μένουμε σε σπίτι : από 75 έως 100 τ.μ	
Μένουμε σε σπίτι : από 101 έως 150 τ.μ	
Μένουμε σε σπίτι: πάνω από 151 τ.μ	

Κατοχή αγαθών

14. Πισίνα	
15. 2ο αυτοκίνητο	
16. Home cinema	
17. CD player	
18. Computer	

19. Internet	
20. DVD player	
21. Συνδρομητική τηλεόραση	

Ετήσιο Προσωπικό Εισόδημα

Κάτω από 1.500€	
Από 1.501€ έως 3.000€	
Από 3001€ έως 5.000€	
Από 5001€ έως 10.000€	
Από 10.001€ έως 20.000 €	
Πάνω από 20.001€	
Δεν απαντώ	

Ετήσια Προσωπικά Έξοδα

Κάτω από 1.500€	
Από 1.501€ έως 3.000€	
Από 3001€ έως 5.000€	

Από 5001€ έως 10.000€	
Από 10.001€ έως 20.000 €	
Πάνω από 20.001€	
Δεν απαντώ	

Οικογενειακό εισόδημα

Κάτω από 1.500€	
Από 1.501€ έως 3.000€	
Από 3001€ έως 5.000€	
Από 5001€ έως 10.000€	
Από 10.001€ έως 20.000 €	
Πάνω από 20.001€	
Δεν απαντώ	

Κοινωνικά προβλήματα

Καθορίστε 5 κοινωνικά προβλήματα που εκτιμάτε ως τα ποια σημαντικά παγκοσμίως;. Παρακαλώ ταξινομήστε τις πέντε (5) απαντήσεις σας αριθμώντας τις από 1-5 διπλά στην ανάλογη φράση (1 για την πρώτη επιλογή και 5 για την λιγότερο επιθυμητή επιλογή).

Καθορίστε 5 κοινωνικά προβλήματα που εκτιμάτε ως τα ποια σημαντικά στην Ελλάδα;. Παρακαλώ ταξινομήστε τις πέντε (5) απαντήσεις σας αριθμώντας τις από 1-5 διπλά στην ανάλογη φράση (1 για την πρώτη επιλογή και 5 για την λιγότερο επιθυμητή επιλογή).

Πιστεύετε ότι το κράτος πρέπει να παρέχει οικονομική βοήθεια σε αδύναμες κοινωνικές ομάδες, και γιατί;

Σε ποιες ομάδες πρέπει να παρέχει το κράτος οικονομική βοήθεια;

Απόψεις για τη χρήση ναρκωτικών ουσιών

Το κράτος οφείλει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών;

ΝΑΙ	
ΟΧΙ	

Αν απαντήσατε ναι, με ποιο τρόπο μπορεί να το αντιμετωπίσει;

Αν απαντήσατε όχι, γιατί πιστεύετε ότι δε χρειάζεται να το αντιμετωπίσει;

Ποιος Δημόσιος φορέας έχει την ευθύνη για την αντιμετώπιση του προβλήματος της χρήσης ουσιών στην Ελλάδα;

--

Που πιστεύετε ότι μπορεί ένας χρήστης ναρκωτικών ουσιών να απευθυνθεί για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα του; Καταγράψτε τρεις φορείς, βάζοντας τους με σειρά προτεραιότητας.

Πιστεύετε ότι έχετε αρκετές γνώσεις σε σχέση με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, και γιατί;

Που αποκτήσατε τις γνώσεις σας σε σχέση με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών;

--

--

Ποιοι τρόποι πρέπει να χρησιμοποιηθούν για να διαδοθούν πληροφορίες - γνώσεις για τη χρήση ουσιών στην Ελλάδα;

Ποιος πιστεύετε ότι είναι υπεύθυνος για τη χρήση ουσιών στην πόλη της Μυτιλήνης;

Για να αντιμετωπιστεί καλύτερα η κατάσταση ενός χρήστη ναρκωτικών ουσιών τι μέτρα θα προτείνετε;

Αν κάποιος χρήστης ακολουθήσει συγκεκριμένο πρόγραμμα θεραπείας ποιο πιστεύετε ότι πρέπει να είναι αυτό;

Εικόνα χρήστη

Πιστεύετε ότι οι χρήστες ουσιών είναι κυρίως άνδρες ή γυναίκες, αιτιολογείστε την απάντησή σας.

Τι ρόλο πιστεύετε ότι διαδραματίζουν τα ΜΜΕ σε σχέση με την εικόνα των χρηστών;

Ποια πιστεύετε ότι είναι η χαρακτηριστική εμφάνιση ενός χρήστη ουσιών;

Ποια πιστεύετε ότι είναι η σχέση του χρήστη ουσιών με τον τομέα της εκπαίδευσης;

Ποια πιστεύετε ότι είναι τα χαρακτηριστικά της οικογένειας του χρήστη ουσιών;

Ποια πιστεύετε ότι είναι η οικονομική κατάσταση της οικογένειας του χρήστη ουσιών;

Ποια πιστεύετε ότι είναι η ψυχική κατάσταση του χρήστη ουσιών;

Ποιος πιστεύετε ότι είναι τρόπος διασκέδασης ενός χρήστη ουσιών;

Καταγράψτε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της συναισθηματικής κατάστασης του χρήστη ναρκωτικών ουσιών;

Σε ποιες πράξεις πιστεύετε ότι θα προέβαινε ένα εξαρτημένο άτομο για να εξασφαλίσει τη χρήση ουσιών;

Πιστεύετε ότι η κοινωνία και ο κόσμος είναι θύματα των χρηστών ναρκωτικών ουσιών;

ΝΑΙ	
ΟΧΙ	

Αν απαντήσατε ναι, πώς πιστεύετε ότι μπορείτε να προστατευτείτε από τους χρήστες ναρκωτικών ουσιών;

Θα δεχόσασταν να συγκατοικήσετε στην ίδια περιοχή με ένα χρήστη ναρκωτικών ουσιών, και γιατί;

Θα δεχόσασταν να γίνεται φίλοι με ένα χρήστη ναρκωτικών ουσιών, και γιατί;

Θα δεχόσασταν να τον (την) δεχτείτε στο σπίτι σας, και γιατί;

Θα δεχόσασταν να τον (την) προσλάβετε στη δουλεία σας, και γιατί;

--

--

Ένας χρήστης ουσιών μπορεί να έχει ίσα κοινωνικά, πολιτικά και νομικά δικαιώματα με τους άλλους πολίτες, αιτιολογείστε την απάντησή σας;

Παράρτημα 1

Ερωτώμενη 1 : Μητέρα εξαρτημένου εφήβου

ΣΥΝ: Καλημέρα σας λοιπόν. Ξεκινώντας θα ήθελα καταρχήν να μάθω κάποιες προσωπικές σας πληροφορίες, οι οποίες έχουν να κάνουν με την ηλικία σας, τον τόπο καταγωγή σας και στην πορεία για το εκπαιδευτικό σας επίπεδο.

ΕΡ1: Γεννήθηκα το 1963, εδώ στο Βοστανείο και μέχρι τα 18 μου έζησα στην πόλη. Ωραία χρόνια ανέμελα... Ε μετά έφυγα για να σπουδάσω. Στην Αθήνα πήγα, και το πρώτο μου πτυχίο αφορά στα παιδαγωγικά. Πολύ αργότερα ως μητέρα πια, και αφού είχαμε επιστρέψει στη Μυτιλήνη, αποφάσισα να κάνω και ένα μεταπτυχιακό, εδώ στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Βέβαια λόγω φόρτου εργασίας δεν ήταν και πολύ εύκολα τα πράγματα, αλλά ήταν κάτι που ήθελα να κάνω από καιρό και έτσι πήρα την απόφαση. Νομίζω ότι κάπου εκεί παραμέλησα κάπως την οικογένεια και ασχολήθηκα πολύ περισσότερο με τον εαυτό μου...

ΣΥΝ: Εργάζεστε βάσει του αντικειμένου σπουδών σας;

ΕΡ1: Ναι, δουλεύω ως νηπιαγωγός περισσότερο από μία δεκαετία και στην Αθήνα και εδώ πλέον.

ΣΥΝ: Οι γονείς σας τι επάγγελμα έκαναν;

ΕΡ1: Η μητέρα μου ήταν έμπορος, σκληρή γυναίκα και στη δουλειά και στο σπίτι. Εκείνη έκανε κουμάντο. Ο πατέρας μου ήταν ζωγράφος, άλλος άνθρωπος, πολύ ευαίσθητος.

ΣΥΝ: Όσον αφορά στο οικονομικό σας επίπεδο;

ΕΡ1: Ποτέ δεν είχαμε πρόβλημα χρημάτων, το αντίθετο μάλλον. Και οι δύο μου γονείς έβγαζαν αρκετά χρήματα και ποτέ δε μου έλειψε τίποτα. Ήμουν και μοναχοπαίδι άλλωστε.

ΣΥΝ: Τώρα οικονομικά πώς είστε;

ΕΡ1: Και τώρα οικονομικά, στεκόμαστε αρκετά καλά. Μάλλον λίγο παραπάνω από καλά. Και εγώ και ο άντρας μου δεν έχουμε πάψει να δουλεύουμε όλα αυτά τα χρόνια

πολύ σκληρά. Στα παιδιά μας αντίστοιχα δε θέλαμε να λείπει τίποτα για να μπορούν να περάσουν καλά στη ζωή τους. Αλλά μάλλον δεν τα καταφέραμε για όλα καλά...

ΣΥΝ: Θα ήθελα τώρα να περάσουμε σε ένα άλλο επίπεδο ερωτήσεων λίγο γενικότερο. Μπορείτε να μου καθορίσετε 5 κοινωνικά προβλήματα που εκτιμάτε ως τα ποια σημαντικά παγκοσμίως;

ΕΡ1: Νομίζω ότι το πρώτο και βασικό παγκόσμιο κοινωνικό πρόβλημα είναι τα ναρκωτικά. Εκατομμύρια παιδιά πεθαίνουν κάθε χρόνο από αυτή τη μαστίγα. Με τρομάζει η ιδέα ότι ένα από αυτά μπορεί να είναι και το δικό μου παιδί. Μετά πολύ σημαντικό πρόβλημα είναι η ανεργία, για αυτό νομίζω ότι χρειάζεται πολύ σκληρή δουλειά από όλους τους νέους, ακόμα και σε δουλειές που δεν τους είναι ευχάριστες. Μετά εστιάζω στις κοινωνικές ανισότητες. Ένα παιδί για παράδειγμα που έχει κάνει χρήση δεν έχει τις ίδιες ευκαιρίες. Εξίσου σημαντικό πρόβλημα θεωρώ τη ματαίωση των ιδεολογιών γιατί πλέον που να πιστέψουν οι νέοι; Που και πώς μπορούν να σταθούν; Και από την άλλη υπάρχει πια μια ανάδειξη θρησκευτικού φανατισμού, κυρίως από τις μουσουλμανικές χώρες και τα αποτελέσματα τα έχουμε δει...

ΣΥΝ: Σε σχέση με την Ελλάδα ποια κοινωνικά προβλήματα θα αναφέρατε;

ΕΡ1: Σε σχέση με την Ελλάδα ε. Ε στην Ελλάδα πιστεύω ότι το βασικό ζήτημα που υπάρχει είναι η έλλειψη παιδείας. Το πρόβλημα αυτό επιφέρει και τα υπόλοιπα προβλήματα που νομίζω ότι είναι πολύ σημαντικά και είναι φυσικά τα ναρκωτικά και η ανεργία. Νομίζω ότι η έλλειψη παιδείας είναι αλληλένδετη με αυτά. Και από την άλλη παρατηρώ ότι υπάρχει βαθιά κρίση αξιών και έντονος αμοραλισμός που κάνει την κατάσταση ακόμα πιο δύσκολη. Πώς λοιπόν τα παιδιά να μην πέσουν στα ναρκωτικά;

ΣΥΝ: Πιστεύετε ότι το κράτος πρέπει να παρέχει οικονομική βοήθεια σε αδύναμες κοινωνικές ομάδες, και γιατί;

ΕΡ1: Ναι πιστεύω ότι το κράτος οφείλει να παρέχει βοήθεια σε κάποιες κοινωνικές ομάδες και αυτό γιατί πια η οικογένεια έχει χάσει το ρόλο της. Η αποδυνάμωση των κοινωνικών δικτύων είναι πολύ εμφανής τόσο σε οικονομικό όσο και σε συναισθηματικό επίπεδο.

ΣΥΝ: Σε ποιες ομάδες πρέπει να παρέχει το κράτος οικονομική βοήθεια;

EP1: Σε πολλές ομάδες έχει να δώσει βοήθεια γιατί υπάρχουν αρκετά προβλήματα. Καταρχήν σε άτομα με αναπηρίες τόσο σωματικές όσο και νοητικές, αυτοί οι άνθρωποι και αν έχουν δυσκολίες, πολύ περισσότερες από όλους εμάς... Επίσης σε άπορους χρήστες ναρκωτικών, γιατί αν δεν υπάρχει οικογένεια από πίσω να τους στηρίζει, δεν θα τα καταφέρουν μόνοι τους. Αλλά και σε ανύπαντρες γυναίκες, ανάλογα βέβαια με το εισόδημα τους και κυρίως σε μονογονεϊκές οικογένειες, πάλι όμως σε σχέση με το εισόδημα τους. Γιατί αν έχουν υψηλό εισόδημα προφανώς και η βοήθεια δεν τους χρειάζεται. Από την άλλη πλευρά πιστεύω εξίσου ότι το κράτος οφείλει να παρέχει βοήθεια και σε ομάδες με εξαιρετικά υψηλές νοητικές ικανότητες και επιδόσεις και στον καλλιτεχνικό τομέα.

ΣΥΝ: Τώρα θα ήθελα να σας κάνω κάποιες ερωτήσεις που αφορούν στις απόψεις σας για τη χρήση ναρκωτικών ουσιών. Το κράτος λοιπόν οφείλει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών;

EP1: Προφανώς και πρέπει να το αντιμετωπίσει. Και ειδικά όταν δεν μπορεί αν το κάνει η οικογένεια κάποιος πρέπει να το κάνει. Σίγουρα θα έπρεπε να είναι ένα από τα πρώτα θέματα στις πολιτικές ατζέντες των κυβερνήσεων.

ΣΥΝ: Με ποιο τρόπο μπορεί να το αντιμετωπίσει;

EP1: Πώς μπορεί ε; υπάρχουν τρόποι. Για παράδειγμα με σύγχρονες δοκιμασμένες μεθόδους πρόληψης και προσφέροντας άμεσα την κατάλληλη ψυχολογική στήριξη, χωρίς υποκατάστατα, στο χρήστη και το ανθρώπινο περιβάλλον του. Όπως γίνεται στο πρόγραμμα που παρακολουθώ. Τρόποι υπάρχουν, νομίζω. Το θέμα είναι να γίνουν πράξη. Και για αυτό νομίζω και ότι ο καθένας μας ατομικά έχει ευθύνη.

ΣΥΝ: Ποιος Δημόσιος φορέας έχει την ευθύνη για την αντιμετώπιση του προβλήματος της χρήσης ουσιών στην Ελλάδα;

EP1: το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας. Και είναι λογικό όταν αντιμετωπίζεις μια τέτοια ασθένεια όπως είναι τα ναρκωτικά.

ΣΥΝ: Που πιστεύετε ότι μπορεί ένας χρήστης ναρκωτικών ουσιών να απευθυνθεί για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα του; Μπορείτε να μου αναφέρετε τρεις φορείς, βάζοντας τους με σειρά προτεραιότητας.

EP1: Καταρχήν μπορεί να απευθυνθεί στα κέντρα πρόληψης του OKANA για να μπορέσει να πάρει πληροφορίες και φυσικά ανάλογα με τη φάση που βρίσκεται. Στην πορεία μπορεί να απευθυνθεί στο Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων αν χρειάζεται θεραπεία. Και βέβαια πάντα υπάρχει το νοσοκομείο που μπορεί να απευθυνθεί ένας χρήστης. Αν θέλει κάποιος να ξεπεράσει το πρόβλημα του υπάρχουν λύσεις. Το θέμα είναι να θέλει να το κάνει.

ΣΥΝ: Πιστεύετε ότι έχετε αρκετές γνώσεις σε σχέση με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, και γιατί;

EP1: Νομίζω ότι πλέον γνωρίζω αρκετά πράγματα για τα ναρκωτικά. Αναγκάστηκα να μάθω μήπως τώρα, έστω και αργά μπορέσω να βοηθήσω το γιο μου.

ΣΥΝ: Που αποκτήσατε τις γνώσεις σας σε σχέση με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών;

EP1: Στην αρχή οι γνώσεις που είχα ήταν από βιβλία, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, το internet. Στην πορεία απέκτησα γνώσεις από το πρόγραμμα, πηγαίνω σε διαλέξεις ειδικών, αλλά έχω έρθει και σε επαφή και με χρήστες, αλλά και με απεξαρτημένα παιδιά. Και χαίρομαι πολύ να βλέπω ότι υπάρχουν άνθρωποι που τα έχουν καταφέρει να ξεφύγουν από αυτήν την αρρώστια.

ΣΥΝ: Ποιοι τρόποι πρέπει να χρησιμοποιηθούν για να διαδοθούν πληροφορίες - γνώσεις για τη χρήση ουσιών στην Ελλάδα;

EP1: Κυρίως καθοριστικό ρόλο πρέπει να έχει η α/θμια και η β/θμια εκπαίδευση. Επιτέλους πρέπει να αρχίσει να χρησιμοποιεί μεθόδους ελκυστικές από εξειδικευμένο προσωπικό, σε μια μόνιμη βάση για να ενημερώνει τόσο τα παιδιά αλλά κυρίως τους γονείς του. Είναι πολύ δύσκολο όταν έρχεται το πρόβλημα αυτό στην οικογένεια και πραγματικά δεν ξέρεις τι να κάνεις. Και από την άλλη πλευρά πρέπει επιτέλους, και τονίζω το πρέπει, τα ΜΜΕ να παρουσιάσουν το πρόβλημα των ναρκωτικών στις πραγματικές του διαστάσεις και όχι όπως τώρα που δείχνουν ότι να ναι και παραμυθιάζουν τον κόσμο.

ΣΥΝ: Ποιος πιστεύετε ότι είναι υπεύθυνος για τη χρήση ουσιών στην πόλη της Μυτιλήνης;

EP1: *Η αστυνομία και μόνο η αστυνομία. Το αφήνει και συμβαίνει. Ξέρει ποιοι εμπορεύονται τα ναρκωτικά και δεν τους πιάνει. Αφήνει τα παιδιά μας έτσι στο έλεος.*

ΣΥΝ: **Για να αντιμετωπιστεί καλύτερα η κατάσταση ενός χρήστη ναρκωτικών ουσιών τι μέτρα θα προτείνετε;**

EP1: *καταρχήν χρειάζεται να αντιμετωπιστεί ως ασθενής. Χρειάζεται άμεση ψυχολογική υποστήριξη τόσο ο ίδιος όσο και η οικογένεια του. Και επίσης πρέπει να φτιαχτούν πολλά κέντρα ψυχολογικής υποστήριξης και κοινότητες. Μόνο έτσι μπορεί να λυθεί το πρόβλημα.*

ΣΥΝ: **Αν κάποιος χρήστης ακολουθήσει συγκεκριμένο πρόγραμμα θεραπείας ποιο πιστεύετε ότι πρέπει να είναι αυτό;**

EP1:*προγράμματα υπάρχουν αρκετά. Για μένα το βασικό είναι να υπάρχει ψυχολογική υποστήριξη και κυρίως να μην υπάρχουν φάρμακα ως υποκατάστατα. Είναι πάλι σαν να παίρνεις ναρκωτικά, αλλά άλλου τύπου. Πώς να γίνεις καλά έτσι;*

ΣΥΝ: **Πιστεύετε ότι οι χρήστες ουσιών είναι κυρίως άνδρες ή γυναίκες και γιατί;**

EP1: *Πιστεύω ότι κυρίως είναι άνδρες. Και αυτό γιατί έχουν πολύ μεγαλύτερη άνεση να κυκλοφορούν και να συναναστρέφονται με περισσότερο κόσμο. Είναι απολύτως λογικό.*

ΣΥΝ: **Τι ρόλο πιστεύετε ότι διαδραματίζουν τα ΜΜΕ σε σχέση με την εικόνα των χρηστών;**

EP1: *Πιστεύω ότι τα ΜΜΕ συνεχίζουν να παρουσιάζουν τους χρήστες ως το ανυπέβλητο κακό. Είναι ένα θέμα που παραμένει ταμπού για την ελληνική κοινωνία.*

ΣΥΝ: **Ποια πιστεύετε ότι είναι η χαρακτηριστική εμφάνιση ενός χρήστη ουσιών;**

EP1: *Νομίζω ότι μπορεί να είναι η οποιαδήποτε. από πολύ καλή έως η χειρότερη. Ωστόσο πολλές φορές είναι απεριποίητος και δείχνει «παρατημένος».*

ΣΥΝ: **Ποια πιστεύετε ότι είναι η σχέση του χρήστη ουσιών με τον τομέα της εκπαίδευσης;**

EP1: *Νομίζω ότι είναι πολύ κακή. Όταν υπάρχουν ναρκωτικά στη μέση δεν υπάρχει τίποτα άλλο. Πόσο μάλλον η εκπαίδευση.*

ΣΥΝ: **Ποια πιστεύετε ότι είναι τα χαρακτηριστικά της οικογένειας του χρήστη ουσιών;**

EP1: *πιστεύω ότι βασικό θέμα είναι ότι η οικογένεια είναι σε αποσύνθεση. Άλλες φορές λιγότερο, άλλες φορές περισσότερο, αλλά σίγουρα δε λειτουργεί καλά.*

ΣΥΝ: **Ποια πιστεύετε ότι είναι η οικονομική κατάσταση της οικογένειας του χρήστη ουσιών;**

EP1: *Κατά τη γνώμη μου μπορεί να είναι οποιαδήποτε. Από πολύ χαμηλά οικονομικά στρώματα μέχρι πολύ υψηλά, όπως συμβαίνει και στη δική μας οικογένεια.*

ΣΥΝ: **Ποια πιστεύετε ότι είναι η ψυχική κατάσταση του χρήστη ουσιών;**

EP1: *Πιστεύω με απλά μία λέξη ότι είναι χάος. Τίποτα άλλο.*

ΣΥΝ: **Ποιος πιστεύετε ότι είναι τρόπος διασκέδασης ενός χρήστη ουσιών;**

EP1: *Κατά τη γνώμη μου ούτε εκεί υπάρχει διαφοροποίηση. Μαζεύονται οι χρήστες, κάνουν χρήση και αυτή είναι η διασκέδαση τους. Δε νομίζω ότι μπορούν να κάνουν κάτι άλλο. Δε νομίζω ότι υπάρχει κάτι άλλο στο μυαλό τους που θα τους έδινε χαρά.*

ΣΥΝ: **Μπορείτε να μου αναφέρετε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της συναισθηματικής κατάστασης του χρήστη ναρκωτικών ουσιών;**

EP1: *δε νομίζω ότι μπορούν να έχουν κάποιο καλό συναίσθημα. Η απόρριψη, ο θυμός, η ανασφάλεια και η καταπίεση πρέπει να είναι κυρίαρχα μέσα τους. Πώς αλλιώς θα έκαναν χρήση; Το θέμα είναι το γιατί.*

ΣΥΝ: **Σε ποιες πράξεις πιστεύετε ότι θα προέβαινε ένα εξαρτημένο άτομο για να εξασφαλίσει τη χρήση ουσιών;**

EP1: *Θα έκανε οποιαδήποτε παραβατική πράξη για να αποκτήσει τη δόση του. Αυτό είναι και το μόνο που τον ενδιαφέρει. Όλα τα άλλα δεν έχουν σημασία.*

ΣΥΝ: **Πιστεύετε ότι η κοινωνία και ο κόσμος είναι θύματα των χρηστών ναρκωτικών ουσιών;**

EP1: *όχι δεν είναι. Γιατί να είναι; Μάλλον αυτοί είναι θύματα. Άλλωστε όπως σου είπα και πιο πριν η αστυνομία δεν κάνει τίποτα.*

ΣΥΝ: **Θα δεχόσασταν να συγκατοικήσετε στην ίδια περιοχή με ένα χρήστη ναρκωτικών ουσιών, και γιατί;**

EP1: *Αυθόρμητα απαντώ ναι. ίσως μια δεύτερη σκέψη και άλλοι παράγοντες να με έκαναν να αρνηθώ.*

ΣΥΝ: **Θα δεχόσασταν να γίνεται φίλοι με ένα χρήστη ναρκωτικών ουσιών, και γιατί;**

EP1: *ναι, ελπίζοντας να τον βοηθήσω να πάρει βοήθεια.*

ΣΥΝ: **Θα δεχόσασταν να τον (την) δεχτείτε στο σπίτι σας, και γιατί;**

EP1: *ναι, ακριβώς για τον ίδιο λόγο. Θα ήθελα πάρα πολύ να τον βοηθήσω και να γίνει καλά.*

ΣΥΝ: **Θα δεχόσασταν να τον (την) προσλάβετε στη δουλεία σας, και γιατί;**

EP1: *Θα το σκεπτόμουν πολύ και θα εξαρτιόταν από πολλά η τελική απόφαση.*

ΣΥΝ: **Ένας χρήστης ουσιών μπορεί να έχει ίσα κοινωνικά, πολιτικά και νομικά δικαιώματα με τους άλλους πολίτες, αιτιολογείστε την απάντησή σας;**

EP1: *Αυτό νομίζω ότι και πάλι θα εξαρτιόταν από την ψυχο-πνευματική και σωματική του κατάσταση, αλλά κατά βάσει δε νομίζω ότι θα ήταν καλό ούτε για αυτόν ούτε για την κοινωνία.*

ΣΥΝ: **Θα ήθελα να σας ευχαριστήσω ιδιαίτερα για το χρόνο σας και την ειλικρίνεια σας.**

EP1: *Και εγώ σε ευχαριστώ. Τελικά δεν ήταν τόσο δύσκολο όσο φανταζόμουν στην αρχή..*

Παράρτημα 2

Ερωτώμενη : Μητέρα μη εξαρτημένου εφήβου

ΣΥΝ: Καλησπέρα, θα ήθελα να μου δώσετε κάποιες πληροφορίες σχετικά με τον τόπο γέννησης και τον τόπο καταγωγής σας, καθώς επίσης να μου πείτε και την ηλικία σας.

ΕΡ2: *Είμαι 50 χρόνων και έχω γεννηθεί στο νησί της Λέσβου, συγκεκριμένα στην πόλη της Μυτιλήνης, όπου και μένω όλα τα χρόνια της ζωής μου.*

ΣΥΝ: Θα ήθελα να μου πείτε, ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

ΕΡ2: *Έχω τελειώσει το Λύκειο, στα κεντρικά, αν και δεν ήμουν και τόσο καλή μαθήτρια.*

ΣΥΝ: Μιλάτε κάποια ξένη γλώσσα, εννοώ πιστοποιημένα, αν έχετε κάποιο πτυχίο;

ΕΡ2: *Όχι, αν και θα το ήθελα, ξέρετε τότε τα χρόνια ήταν αλλιώς, δεν δίναμε σημασία όπως τώρα σε αυτά τα εφόδια που χρειάζονται οι νέοι.*

ΣΥΝ: Εργάζεσθε και αν ναι ποιο είναι το επάγγελμα σας;

ΕΡ2: *Εργάζομαι αρκετά χρόνια σαν υπάλληλος της ΔΕΗ, είμαι μόνιμη δηλαδή.*

ΣΥΝ: Θέλετε να μου πείτε, τι επάγγελμα κάνανε οι γονείς σας;

ΕΡ2: *Τότε και ένας να δούλευε, μπορούσε να τα βγάλει πέρα μια οικογένεια. Ο πατέρας μου ήτανε οικοδόμος, καλός μάστορας όμως, και η μάνα μου οικιακά.*

ΣΥΝ: Με τους γονείς σας μένατε σε δικός σας σπίτι, είχατε ανέσεις που διευκόλυναν τη καθημερινότητα σας;

ΕΡ2: *Σας είπα, ο πατέρας μου ήτανε καλός μάστορας και είχε φτιάξει μόνος του το σπίτι που μέναμε, και ναι για την εποχή του είχε όλα όσα χρειαζότανε. Φρόντισε να με προικίσει και μένα με το σπίτι που μένω σήμερα με την οικογένεια μου, ένα σπίτι αξιοπρεπές κοντά στα 100τ.μ.*

ΣΥΝ: Έχετε τα αγαθά εκείνα που ένα σπίτι της πόλης θα «πρέπει» να έχει;

EP2: *Κοίτα να δεις, πσίνα δεν έχω για παράδειγμα, έχουμε όμως το σπίτι μας, δύο αυτοκίνητα, μηχανάκι, τα παιδιά έχουν το κομπιούτερ τους και το ιντερνέτ. Παράπονο δεν έχω, την υγείά μας να έχουμε.*

ΣΥΝ: **Μπορείτε να μου πείτε, αν θέλετε βέβαια, ποιο είναι το ετήσιο προσωπικό σας εισόδημα, τα δικά σας έξοδα (περίπου), καθώς και το οικογενειακό σας εισόδημα;**

EP2: *Δεν νομίζω ότι μπορώ να τα υπολογίσω, αλλά δεν θα ήθελα να πω κιόλας.*

ΣΥΝ: **Όπως νομίζετε, απλά θα μας βοηθούσε αργότερα, για να μπορέσουμε να συγκρίνουμε κάποια δεδομένα. Ας προχωρήσουμε λοιπόν, σε ζητήματα που αφορούν στην κοινωνία. Καθορίστε πέντε κοινωνικά προβλήματα που εκτιμάτε ως τα ποια σημαντικά παγκοσμίως και σε πανελλαδικό επίπεδο. Θα σας παρακαλούσα να τα τοποθετήσετε ιεραρχικά ξεκινώντας από το πιο σημαντικό κατά τη γνώμη σας πάντα ταξινομήσετε.**

EP2: *Για μένα το πιο σημαντικό πρόβλημα, ως μάνα είναι η ανεργία και εδώ και παντού. Αυτό δεν αλλάζει είτε μένεις στη Μυτιλήνη, είτε στην Αφρική. Είμαι μάνα και το σκέφτομαι συνέχεια, ότι τα παιδιά μου μπορεί να μην έχουν δουλειές. Το μεροκάματο είναι απαραίτητο για να ζει ο άνθρωπος. Έχοντας και παιδί στην εφηβεία, με απασχολούν τα ναρκωτικά, σαν πρόβλημα. Και είναι μετά την ανεργία για μένα το πιο σημαντικό. Κάθε μέρα ακούω και βλέπω ότι οι περισσότεροι νέοι δοκιμάζουν από αυτά τα πράγματα.*

ΣΥΝ: **Δεν θεωρείτε κάποια άλλα προβλήματα ως σημαντικά, τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο;**

EP2: *Για μένα αυτά είναι τα πιο σημαντικά. Δεν έχω κάτι άλλο στο μυαλό μου.*

ΣΥΝ: **Πιστεύετε ότι το κράτος πρέπει να παρέχει οικονομική βοήθεια σε αδύναμες κοινωνικές ομάδες, και αν ναι γιατί; Σε ποιες ομάδες θα πρέπει να συμβαίνει αυτό κατά τη γνώμη σας;**

EP2: *Βέβαια, γιατί το πληρώνουμε άλλωστε; Αυτά που δίνει το κράτος, είναι από τα λεφτά μας και θα πρέπει να βοηθά αυτούς που έχουν προβλήματα. Αυτά είναι στις υποχρεώσεις τους κράτους για να υπάρχει στην κοινωνία ηρεμία και συνοχή. Θα πρέπει να βοηθά τους άνεργους που δεν έχουν λεφτά, αυτούς που είναι οικονομικά αδύναμοι. Επίσης τους ασθενείς, τους ναρκομανείς δηλαδή. Νομίζω ότι και οι ηλικιωμένοι που*

δεν έχουν τα παιδιά τους κοντά, θα πρέπει να τους βοηθάει παραπάνω. Είναι κρίμα να βλέπεις γεροντάκια μόνα και αβοήθητα.

ΣΥΝ: Σχετικά με τα ναρκωτικά, το κράτος οφείλει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών;

ΕΡ2: Εννοείται, δηλαδή τι θα πρέπει να πεθαίνουν έτσι τα παλληκάρια μας, θα πρέπει να κάνει πολιτικές που να απομακρύνουν τα παιδιά από αυτά τα πράγματα. Συνέχεια ακούς και πεθαίνουν, και δεν κάνει κάτι κανείς για αυτό.

ΣΥΝ: Γνωρίζετε, ποιος Δημόσιος φορέας έχει την ευθύνη για την αντιμετώπιση του προβλήματος της χρήσης ουσιών στην Ελλάδα;

ΕΡ2: Νομίζω ότι τον λένε OKANI, OKANA, κάτι τέτοιο.

ΣΥΝ: Που πιστεύετε ότι μπορεί ένας χρήστης ναρκωτικών ουσιών να απευθυνθεί για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα του; Θα μπορούσατε να μου πείτε τουλάχιστον τρεις φορές;

ΕΡ2: Αυτό που σας απάντησα και πριν, νομίζω ότι στον OKANA μπορεί να βρει τη γιατρού του, δεν ξέρω κάτι άλλο, δεν με έχει απασχολήσει στην οικογένεια μου και εύχομαι να μη συμβεί.

ΣΥΝ: Πιστεύετε ότι έχετε αρκετές γνώσεις σε σχέση με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών.

ΕΡ2: Όχι, δεν έχω αρκετές, σας είπα ότι αυτό εύχομαι να μη με απασχολήσει στην οικογένεια μου.

ΣΥΝ: Που αποκτήσατε τις γνώσεις σας, έστω και αυτές τις λίγες όπως λέτε, σε σχέση με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών;

ΕΡ2: Από την τηλεόραση κυρίως, ξέρω ότι ξέρω, αλλά και από τα υπόλοιπα ΜΜΕ γενικά. Είχαν κάνει και κάτι ενημερώσεις στο σύλλογο γονέων, αλλά δεν είχα χρόνο να πάω. Αμα έχεις οικογένεια και σίτι να κρατήσεις δεν έχεις πολύ χρόνο.

ΣΥΝ: Ποιοι τρόποι πρέπει να χρησιμοποιηθούν για να διαδοθούν πληροφορίες - γνώσεις για τη χρήση ουσιών στην Ελλάδα;

EP2: Δεν ξέρω πολλά, αλλά φαντάζομαι ότι ενημερώσεις στο σχολείο από τους ειδικούς θα βοηθούσαν. Τα ΜΜΕ πρέπει να κάνουν πιο πολλές εκπομπές για αυτά τα θέματα

ΣΥΝ: Ποιος πιστεύετε ότι είναι υπεύθυνος για τη χρήση ουσιών στην πόλη της Μυτιλήνης

EP2: Νομίζω η ανυπαρξία, αυτού που λένε κοινωνική πολιτική. Από την άλλη πιστεύω ότι πια και στο σχολείο, τα πράγματα είναι χαλαρά. Εμείς, φοβόμασταν το δάσκαλο και τον σεβόμασταν, τώρα είναι απείθαρχα τα παιδιά. Δεν ακούν κανένα.

ΣΥΝ: Για να αντιμετωπιστεί καλύτερα η κατάσταση ενός χρήστη ναρκωτικών ουσιών τι μέτρα θα προτείνατε;

EP2: Θα πρέπει να υπάρχει ενημέρωση από το νοσοκομείο αλλά και από τους άλλους αρμόδιους που ασχολούνται με το πρόβλημα των ναρκωτικών. Νομίζω δεν θα έκανε κακό και η ενημέρωση στο σχολείο από τους δασκάλους. Διαβασμένοι είναι κάτι παραπάνω ξέρουν από εμάς.

ΣΥΝ: Αν κάποιος χρήστης ακολουθήσει συγκεκριμένο πρόγραμμα θεραπείας ποιο πιστεύετε ότι πρέπει να είναι αυτό;

EP2: Δεν γνωρίζω, υπάρχουν διαφορετικά προγράμματα; Δεν γνωρίζω

ΣΥΝ: Πιστεύετε ότι οι χρήστες ουσιών είναι κυρίως άνδρες ή γυναίκες;

EP2: Δεν νομίζω ότι είναι άνδρες ή γυναίκες. Πιο παλιά θα πρέπει να ήταν άνδρες, αλλά τώρα βλέπω και γυναίκες ναρκομανείς.

ΣΥΝ: Τι ρόλο πιστεύετε ότι διαδραματίζουν τα ΜΜΕ σε σχέση με την εικόνα των χρηστών;

EP2: Νομίζω ότι είναι αρνητική, αλλά δεν μπορώ και να το εξηγήσω. Αυτή την αίσθηση έχω.

ΣΥΝ: Ποια πιστεύετε ότι είναι η χαρακτηριστική εμφάνιση ενός χρήστη ουσιών;

EP2: Φοράνε βρώμικα ρούχα και παλιά. Αυτό μου φαίνεται. Είναι βρώμικοι και άπλυτοι και κουβαλάν «αρρώστιες».

ΣΥΝ: Ποια πιστεύετε ότι είναι η σχέση του χρήστη ουσιών με τον τομέα της εκπαίδευσης;

ΕΡ2: *Σίγουρα θα πρέπει να έχουν σταματήσει το σχολείο νωρίς και γενικά να μην έχουν καλή σχέση με την εκπαίδευση. Άλλωστε πως θα μπορούσε να κάνουν χρήση και να πηγαίνουν και σχολείο.*

ΣΥΝ: Ποια πιστεύετε ότι είναι τα χαρακτηριστικά της οικογένειας του χρήστη ουσιών;

ΕΡ2: *Πιστεύω ότι δεν υπάρχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.*

ΣΥΝ: Ποια πιστεύετε ότι είναι η οικονομική κατάσταση της οικογένειας του χρήστη ουσιών;

ΕΡ2: *Δεν έχει σημασία. Έχω ακούσει και για ναρκωτικά που είναι ακριβά.*

ΣΥΝ: Ποια πιστεύετε ότι είναι η ψυχική κατάσταση του χρήστη ουσιών;

ΕΡ2: *Διαταραγμένη πρέπει να είναι, αλλιώς πως θα έκαναν ναρκωτικά.*

ΣΥΝ: Ποιος πιστεύετε ότι είναι τρόπος διασκέδασης ενός χρήστη ουσιών;

ΕΡ2: *Δεν γνωρίζω κάτι συγκεκριμένο, νομίζω πάντως τα ναρκωτικά χωράνε παντού.*

ΣΥΝ: Πείτε μου αν θέλετε, κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της συναισθηματικής κατάστασης του χρήστη ναρκωτικών ουσιών;

ΕΡ2: *Η απομόνωση είναι ένα χαρακτηριστικό τους, πρέπει να είναι και καταθλιπτικοί λογικά. Άλλωστε πως θα μπορούσε να είναι αλλιώς, αν ήταν καλά δεν θα κάνανε τέτοια πράγματα.*

ΣΥΝ: Σε ποιες πράξεις πιστεύετε ότι θα προέβαινε ένα εξαρτημένο άτομο για να εξασφαλίσει τη χρήση ουσιών;

ΕΡ2: *Τι σε ποιες πράξεις, δεν ακούς που κλέβουν για τη δόση τους. Οι τοξικομανείς θα κάνανε τα πάντα που είναι δυνατά για να πιουν. Νομίζω ότι έχουν εγκληματική προδιάθεση.*

ΣΥΝ: Πιστεύετε ότι η κοινωνία και ο κόσμος είναι θύματα των χρηστών ναρκωτικών ουσιών;

EP2: *ε, όχι και θύματα εμείς, τι να κάνουν τα παιδιά είναι άρρωστα και αυτά. Δεν φταίνε για την ασθένεια τους.*

ΣΥΝ: **Θα δεχόσασταν να συγκατοικήσετε στην ίδια περιοχή με ένα χρήστη ναρκωτικών ουσιών;**

EP2: *Ναι, θα δεχόμουν, δεν έχω λόγο να μην θέλω. Το πρόβλημα το έχουν αυτοί, όχι εγώ.*

ΣΥΝ: **Θα δεχόσασταν να γίνεται φίλοι με ένα χρήστη ναρκωτικών ουσιών;**

EP2: *Ναι, νομίζω ότι θα μπορούσα και να τον βοηθήσω να φύγει από αυτή τη μάστιγα, και να γίνει φυσιολογικός σαν και εμάς.*

ΣΥΝ: **Θα δεχόσασταν να τον (την) δεχτείτε στο σπίτι σας;**

EP2: *Ναι, αλλά με επιφύλαξη. Εντάξει στο σπίτι, που είναι ο δικός μου χώρος, θα ήταν λίγο άβολα. Δεν έχω κάτι μαζί τους αλλά θα είχα λίγο το φόβο.*

ΣΥΝ: **Θα δεχόσασταν να τον (την) προσλάβετε στη δουλειά σας, και γιατί;**

EP2: *Ναι, θα τον δεχόμουν, σας είπα και πριν, για μένα η εργασία είναι πολύ σπουδαία υπόθεση. Δεν θα έβαζα άλλους όρους από τους όρους των άλλων και θα είχα ίση αντιμετώπιση. Εξάλλου, νομίζω ότι θα του έκανε και καλό για μην σκέφτεται τα ναρκωτικά.*

ΣΥΝ: **Ένας χρήστης ουσιών μπορεί να έχει ίσα κοινωνικά, πολιτικά και νομικά δικαιώματα με τους άλλους πολίτες, αιτιολογείστε την απάντησή σας;**

EP2: *Ναι, σε όλα τα επίπεδα. Δεν καταλαβαίνω γιατί να μην έχουν.*

ΣΥΝ: **Κάπου εδώ τελειώσαμε. Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας που μου διαθέσατε.**

EP2: *Και εγώ σας ευχαριστώ και ελπίζω να σας βοήθησα σε αυτό που κάνετε.*